

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ: Η ΟΜΑΛΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ»

ΓΕΡΜΕΝΗ ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ

ΠΑΛΗΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΛΙΟΠΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΛΑΜΠΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΠΑΤΡΑ 2016

Αφιέρωση

*Επειδή το αδοκίμαστο και το απ'αλλού φερμένο
Δεν τ'αντέχουν οι άνθρωποι κι είναι νωρίς, μ'ακούς;*

Ο.Ε..

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας υλοποιήθηκε με την υποστήριξη κάποιων ατόμων τους οποίους θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε εγκάρδια. Αρχικά θα επιθυμούσαμε να ευχαριστήσουμε την επόπτρια μας κα Λαμπάκη Αθηνά, η οποία στήριξε την προσπάθεια μας από τη πρώτη στιγμή και μας καθοδήγησε αποτελεσματικά προς την διεκπαιρέωση της πτυχιακής μας εργασίας.

Θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμότερες ευχαριστίες προς τους επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς που συνεργάστηκαν μαζί μας με μεγάλη προθυμία για την πραγματοποίηση της έρευνας. Τηρώντας το απόρρητο που ακολουθήθηκε κατά τη διεξαγωγή της έρευνας μας δεν θα αναφερθούν τα ονόματα τους.

Ευχαριστούμε τα άτομα που μας παρείχαν βιβλία τα οποία περιείχαν σημαντικές πληροφορίες οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την βιβλιογραφική μας ανασκόπηση.

Τέλος δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε να ευχαριστήσουμε τους φίλους μας που ήταν κοντά μας καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής αυτής της πτυχιακής εργασίας και μας ενθάρρυναν για την ολοκλήρωση της προσπάθειάς μας.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ

Α.Ε.Ι. : Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Α.Ε.Π. : Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΓΣΕΕ : Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος

ΔΙ.Σ.Υ.Ν : Δίκτυο Συνεργασίας Υποστήριξης Νέων

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Σ.Υ.Ε. : Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

Ε.Σ.Υ. : Εθνικό Σύστημα Υγείας

HIV : Human Immunodeficiency Virus

Ι.Κ.Α. : Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Ι.ΜΕ.Π.Ο. : Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής

Ι.Π.Ο.Δ.Ε. : Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

ΚΕ.Σ.Υ.Υ. : Κέντρο Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών

Μ.Κ.Ο. : Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Μ.Μ.Ε. : Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ο.Η.Ε. : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Ν.Ε. : Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Τ.Ε.Ι. : Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Τ.Υ. : Τάξεις Υποδοχής

Φ.Τ. : Φοιτητικά Τμήματα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.....	10
<u>ΜΕΡΟΣ Ι</u>	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	13
1.1 Εννοιολογικοί Ορισμοί.....	13
1.2 Κατηγορίες μεταναστών.....	16
1.3 Ιστορική αναδρομή - Στατιστικά στοιχεία.....	16
1.3.1 Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών.....	16
1.3.2 Περίοδοι έξαρσης μεταναστών.....	17
1.3.3 Στατιστικές και εκτιμήσεις για τους μετανάστες στην Ελλάδα.....	18
1.4 Αίτια που οδηγούν στη μετανάστευση.....	21
1.5 Επιπτώσεις από τη διαδικασία μετανάστευσης.....	26
1.5.1 Οικονομικός τομέας.....	26
1.5.2 Κοινωνικός τομέας.....	27
1.6 Είδη μετανάστευσης.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	31
2.1 Υπηρεσίες στήριξης.....	31
2.2 Δυσκολίες μεταναστών.....	40
2.2.1 Κοινωνική ένταξη – Κοινωνικός αποκλεισμός – Κοινωνική ενσωμάτωση.....	40

2.2.2 Δυσκολίες στην εργασία.....	42
2.2.3 Δυσκολίες στη κατοικία.....	44
2.2.4 Δυσκολίες στη γλώσσα.....	45
2.2.5 Δυσκολίες ως προς την νομιμοποίηση των μεταναστών.....	46
2.2.6 Δυσκολίες στον τομέα της υγείας.....	46
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ	
ΕΝΤΑΞΗ.....	49
3.1 Παιδί μετανάστης : επιπτώσεις από τη διαδικασία αλλαγής.....	49
3.2 Ομαλή κοινωνική ένταξη.....	51
3.3. Ρόλος οικογένειας.....	53
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ.....	
4.1 Δυσκολίες στο σχολικό χώρο.....	57
4.1.1 Γλώσσα και επικοινωνία.....	60
4.1.2 Αλληλεπίδραση συμμαθητών.....	61
4.2 Εκπαιδευτικές πολιτικές- Προγράμματα.....	62
4.3 Ρόλος κοινωνικού λειτουργού στη διαπολιτισμική κοινωνική εργασία.....	69
 <u>ΜΕΡΟΣ ΙΙ</u>.....	71
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	
5.1 Είδος έρευνας.....	72
5.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	72
5.3 Σκοπός έρευνας.....	73
5.4 Στόχοι έρευνας.....	73

5.5 Μέθοδος δειγματοληψίας.....	73
5.6 Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	74
5.7 Τόπος και χρόνος έρευνας.....	75
5.8 Τήρηση απορρήτου.....	75
5.9 Περιορισμοί και δυσκολίες έρευνας.....	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6° ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7° ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	87
Συμπεράσματα.....	87
Προτάσεις.....	92
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	96
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	99

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε την ομαλή κοινωνική και σχολική ένταξη του παιδιού που εισέρχεται ως μετανάστης στη χώρα υποδοχής καθώς και τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στη διαδικασία αυτή. Αν και η εισροή μεταναστών στον ελλαδικό χώρο παρατηρήθηκε έντονα από τη δεκαετία του '90, δεν έχουν εφαρμοσθεί επιτυχώς ακόμα τα κατάλληλα μεταναστευτικά προγράμματα τα οποία έχουν ως στόχο την ομαλή κοινωνική και σχολική ένταξη των παιδιών. Βασικός άξονας της παρούσας εργασίας ήταν οι παράγοντες που επηρεάζουν την ένταξη του παιδιού μετανάστη καθώς και η σημαντικότητα της συνεργασίας του κοινωνικού λειτουργού με την οικογένεια και το σχολείο έχοντας ως μόνο σκοπό την ομαλή κοινωνική και σχολική ένταξη του παιδιού. Πραγματοποιήθηκε έρευνα με θέμα διερεύνησης την σχολική και κοινωνική ένταξη του παιδιού, τους παράγοντες που την επηρεάζουν καθώς και τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού ως επαγγελματία στις υπηρεσίες στήριξης μεταναστών αλλά και την αναγκαιότητα παρουσίας του στους χώρους εκπαίδευσης και ένταξης των παιδιών μεταναστών. Η έρευνα διενεργήθηκε για τη κατανόηση και τη βελτίωση των τρόπων ένταξης των παιδιών των μεταναστών στο νέο περιβάλλον. Μέσω της έρευνας διευκρινίστηκαν οι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν και καθορίζουν την κοινωνική και σχολική ένταξη των παιδιών μεταναστών και έγινε κατανοητός ο ρόλος και η σημαντικότητα του κοινωνικού λειτουργού ως επαγγελματία στις υπηρεσίες και τους φορείς όπου απευθύνονται οι μετανάστες και τα τέκνα τους για κοινωνική ένταξη.

Λέξεις – Κλειδιά

μετανάστευση, κοινωνική ένταξη, υπηρεσίες στήριξης, εκπαίδευση, σχολική ένταξη, ρόλος κοινωνικού λειτουργού.

Abstract

The present research discussed the regular social and school inclusion/integration of the child which penetrate as an immigrant in the country plus the importance of social worker in this process. Even though the influx of immigrants in Greece sighted in decade of 1990, the appropriate immigrant insurances have not implemented yet, which direct the regular social and school inclusion of children. The basic axes of present research were the factors which affect the integration of immigrant children plus the importance of collaboration of social worker with family and school aimed to regular social and school inclusion of child. The research was realized on the subject of investigation of the school and social integration of child, the factors that influence it as well as the role of social worker as a professional in support services of immigrants but also his necessity of presence in the places of education and integration of children of immigrants. The research was held for the comprehension and the improvement of the ways of integration of immigrants children in the new environment. Via the research, the factors which affect and determine the social and school integration of immigrants children were clarified and the role and the importance of social worker as a professional in the services and the institutions where addressed the immigrants and their children for the inclusion became more comprehensible.

Keywords

immigration, social integration, support services, education, school integration, role of social worker.

Εισαγωγή

Η ελληνική κοινωνία αναγνωρίζεται πλέον ως πολυπολιτισμική και η πραγματικότητα αυτή εκφράζεται με τη παρουσία των αλλοδαπών μαθητών στο σχολικό χώρο. Η δυνατότητα για κοινωνική ένταξη τη σημερινή εποχή γίνεται όλο και πιο δύσκολη λόγω των μεγάλων μετασχηματισμών της κοινωνίας. Η κατάσταση αυτή επηρεάζει ιδιαίτερα τα παιδιά που προέρχονται από μη προνομιούχα κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα και ανάμεσα σε αυτά και τα παιδιά των μεταναστών τα οποία στιγματίζονται από τον σχολικό και κοινωνικό αποκλεισμό έχει σαν αποτέλεσμα να εκτίθενται άμεσα στις δυσκολίες της κοινωνικής ένταξης. Σε μία εποχή δύσκολη για την ομαλή κοινωνική και σχολική ένταξη των παιδιών των μεταναστών η παρούσα εργασία προσπαθεί να αναπτύξει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στη χώρα υποδοχής καθώς και να εμβαθύνει στους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί η ομαλή ένταξη του παιδιού στο σχολικό αλλά και κοινωνικό πλαίσιο. Επίσης μέσω και της ερευνητικής διαδικασίας επιθυμούμε να αναδειχθεί ο ρόλος και η αναγκαιότητα του κοινωνικού λειτουργού στη διαδικασία σχολικής και κοινωνικής ένταξης του παιδιού που εισέρχεται στη χώρα ως μετανάστης.

Σκοπός της εργασίας είναι να ξεκαθαρισθεί ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά των μεταναστών μπορούν να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό πλαίσιο και στο σχολικό χώρο. Ακόμη, πρόκειται να επιχειρηθεί η έμπρακτη μελέτη των γεγονότων που δυσχεραίνουν ή διευκολύνουν την ένταξη των παιδιών καθώς και η συμβολή του κοινωνικού λειτουργού στη διαδικασία ένταξης.

Το πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας αποτελείται από μία λεπτομερή βιβλιογραφική ανασκόπηση. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μετανάστευση ως φαινόμενο, οι εννοιολογικές αποσαφηνίσεις των σχετικών όρων, τα είδη της μετανάστευσης καθώς και οι παράγοντες που οδηγούν στην μετακίνηση πληθυσμών και οι επιπτώσεις που ενέχει μία τέτοια κίνηση.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην είσοδο του μετανάστη στη χώρα υποδοχής, στον τρόπο με τον οποίο οι υπηρεσίες στήριξης μπορούν να βοηθήσουν

καθώς και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει σε όλους τους τομείς της ζωής του όταν αλλάζει ο τόπος κατοικίας.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά το παιδί μετανάστη και τη κοινωνική του ένταξη. Οι επιπτώσεις από τη διαδικασία αλλαγής εξετάζονται ενδελεχώς και αναφέρεται και ο ρόλος της οικογένειας στη διαδικασία της ένταξης.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους πραγματεύεται τη σχολική ένταξη του παιδιού μετανάστη. Αναφέρονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί στον σχολικό χώρο και οι πολιτικές που εφαρμόζονται ώστε να επιτευχθεί η ομαλή σχολική του ένταξη.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας γίνεται προσπάθεια ερευνητικής μελέτης και ανάδειξης των παραγόντων που επηρεάζουν την ένταξη του παιδιού στο κοινωνικό και σχολικό πλαίσιο, ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού καθώς και η συμβολή της συνεργασίας οικογένειας – σχολείου – κοινωνικού λειτουργού στην επίτευξη του στόχου που δεν είναι άλλος παρά η ομαλή ένταξη του παιδιού μετανάστη στο σχολείο και τη κοινωνία γενικότερα.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ»

1.1 Εννοιολογικοί ορισμοί

Ο όρος μετανάστευση διακρίνεται από το Δημογραφικό Λεξικό που εκδόθηκε από τη Διεθνή Ένωση για την επιστημονική Μελέτη του Πληθυσμού σε εξωτερική/διεθνή μετανάστευση σε: αποδημία ή εκροή μεταναστών ή μετανάστευση από τη χώρα προέλευσης (emigration) δηλαδή μετακίνηση ατόμων ή ομάδων προς την αλλοδαπή και μετανάστευση προς τη χώρα υποδοχής ή εισροή ή είσοδο μεταναστών (immigration) δηλαδή άφιξη ατόμων ή ομάδων από την αλλοδαπή για εγκατάσταση στη χώρα, η οποία αποκαλείται είσοδος μεταναστών όταν αφορά αλλοδαπούς, παλλινοστούντες όταν είναι υπήκοοι της χώρας ή ομογενείς οι οποίοι επιστρέφουν με τη θέλησή τους στη χώρα καταγωγής. Επαναπατρισμός είναι όταν η μετακίνηση πραγματοποιείται από τη δημόσια εξουσία.

Η «εισροή μεταναστών» συχνά στην επιστημονική βιβλιογραφία αποκαλείται «μετανάστευση» (migration). Χώρα διαμονής είναι αυτή στην οποία ζει ένα άτομο, δηλαδή η χώρα στην οποία διαθέτει κατοικία που τη χρησιμοποιεί για τη καθημερινή του ανάπαυση. Τα προσωρινά ταξίδια με σκοπό τη διασκέδαση, επίσκεψη σε φίλους-συγγενείς, ιατρική περίθαλψη ή θρησκευτικό προσκύνημα δεν αλλάζουν τη συνήθη κατοικία ενός ατόμου (Πουλοπούλου-Εμκε, 2007).

Σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία αλλοδαπός θεωρείται αυτός που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή πρόσωπο που δεν έχει ιθαγένεια. Ημεδαπός ή γηγενής είναι το πρόσωπο που έχει την ελληνική ιθαγένεια, ο πολίτης της Ελλάδος, ο οποίος δεν έχει μεταναστεύσει. Οι όροι μετανάστης και αλλοδαπός δεν συμπίπτουν πάντοτε. Ένα άτομο μπορεί να είναι μετανάστης χωρίς να είναι αλλοδαπός (πχ παλλινοστούντες). Αντίστοιχα ένα άτομο μπορεί να είναι αλλοδαπός χωρίς να είναι μετανάστης (πχ τα παιδιά μεταναστών που έχουν γεννηθεί στη χώρα υποδοχής χωρίς να έχουν αποκτήσει ελληνική ιθαγένεια). Ο πρόσφυγας και ο μετανάστης ενώ είναι δύο διαφορετικές κατηγορίες πληθυσμών νομικά και πολιτικά, αντιμετωπίζονται από

το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και τα Μ.Μ.Ε. ως μία κοινωνική ομάδα, και οι ίδιοι από κοινού δυσκολεύονται με τη κοινωνική τους ένταξη και ενσωμάτωση σε μία συγκεκριμένη κοινωνία.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης της 28^{ης} Ιουλίου 1951 «περί νομικής καταστάσεως των προσφύγων» πρόσφυγας θεωρείται το άτομο το οποίο λόγω δικαιολογημένου φόβου, δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε κάποια κοινωνική ή πολιτικών πεποιθήσεων ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί λόγω αυτού του φόβου να επιστρέψει πίσω.

Αντίθετα μετανάστης είναι το άτομο που εγκαταλείπει εκούσια τη χώρα του με σκοπό να εγκατασταθεί σε μία άλλη χώρα. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε για περιπέτεια, είτε για προσωπικό όφελος, όπως πχ ένα πρόσωπο να επιθυμεί να βελτιώσει την οικονομική του κατάσταση ως εργαζόμενος σε μία άλλη χώρα. Αυτό το πρόσωπο θεωρείται οικονομικός μετανάστης (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Παρά την αδυναμία ορισμού του φαινομένου της μετανάστευσης έχουν αποδοθεί δυο διαφορετικοί ορισμοί ως προς την έννοια «μετανάστης» που τείνουν να πλησιάζουν τον ορισμό του μετανάστη, που αποδίδει η μεταναστευτική πολιτική της εκάστοτε χώρας. Κατά τον πρώτο ορισμό ως μετανάστης ορίζεται εκείνος που έχει γεννηθεί στη χώρα καταγωγής του αλλά πλέον κατοικεί και εργάζεται στη χώρα υποδοχής. Ενώ σύμφωνα με το δεύτερο ορισμό, που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, μετανάστης θεωρείται εκείνος που έχει καταγωγή από άλλη χώρα αλλά έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής και δεν έχει αποκτήσει άδεια παραμονής. Η διαφορά μεταξύ αυτών των δυο ορισμών που έχουν αποδοθεί διεθνώς, σχετίζεται με τις δυο πολιτικές που έχουν επικρατήσει και αφορούν την απόκτηση της υπηκοότητας. Για παράδειγμα, ο πρώτος ορισμός που στηρίζεται στον τόπο γέννησης του ατόμου δεν θεωρεί μετανάστη αυτόν που έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής και αποκτά την υπηκοότητα της χώρας, αλλά εκείνον που έχει γεννηθεί στη χώρα καταγωγής και έχει μεταναστεύσει και έχει αποκτήσει την υπηκοότητα της χώρας υποδοχής. Ενώ στο δεύτερο ορισμό, εάν κάποιος δεν έχει κοινή καταγωγή με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο δεν αποκτά την υπηκοότητα της χώρας και θεωρείται μετανάστης παρόλο που μπορεί να έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής. Αυτή η διαφοροποίηση προκαλεί πρόβλημα στην εγκυρότητα των στατιστικών στοιχείων που

αφορούν τα μεταναστευτικά ρεύματα και τον αριθμό των μεταναστών που βρίσκονται σε κάθε χώρα. Να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα ακολουθείται η μεταναστευτική πολιτική κατά την οποία μετανάστες θεωρούνται τα άτομα που δεν έχουν αποκτήσει την υπηκοότητα της χώρας στην οποία έχουν μεταναστεύσει παρότι μπορεί να έχουν γεννηθεί σε αυτή, δεν έχουν κοινή καταγωγή με τον υπόλοιπο πληθυσμό και δεν έχουν πολιτογραφηθεί (Ζωγραφάκης, Κόντης & Μητράκος, 2009).

Η διάκριση των μεταναστών και των προσφύγων είναι μείζονος σημασίας καθώς το θεσμικό πλαίσιο που αφορά τους πρόσφυγες είναι διαφορετικό. Δηλαδή εάν οι πρόσφυγες συλλαμβάνονται για παράνομη είσοδο δεν επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις (Άρθρο 31, παράγραφος 1 της Σύμβασης). Είναι σημαντικό να διακρίνονται με σαφήνεια οι δύο κατηγορίες, πρόσφυγες και μετανάστες, ώστε να μην επηρεάζεται ο θεσμός του άσυλου, και να ζητούν όλοι άσυλο στη κατηγορία του μετανάστη. Αιτούντες άσυλο είναι τα άτομα που έχουν καταθέσει αίτηση άσυλου στη χώρα υποδοχής και αναμένεται να εγκριθεί ή όχι.

Μια άλλη σημαντική διάκριση όσον αφορά τους μετανάστες αποτελεί η νόμιμη μετανάστευση και η παράνομη. Νόμιμοι μετανάστες θεωρούνται οι υπήκοοι χωρών Ε.Ε. ή τρίτων ανεπτυγμένων χωρών των οποίων η παρουσία είναι γνωστή και καταγεγραμμένη, οι οποίοι διαθέτουν και καλύτερα προνόμια. Η συγκεκριμένη ομάδα μεταναστών έχει ασφάλεια διαμονής, μπορεί να απασχοληθεί πιο εύκολα εάν ζητήσει εργασία, αποκτούν πιο εύκολα πρόσβαση σε υπηρεσίες και στην εκπαίδευση γενικότερα. Ο κοινωνικός περίγυρος τους αποδέχεται με μεγαλύτερη ευκολία. Η παράνομη μετανάστευση σύμφωνα με τον ΟΗΕ αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο σε όλες τις χώρες του κόσμου. «Παράνομος» μετανάστης μπορεί να είναι ένα άτομο που περνά τα σύνορα για αναζήτηση εργασίας ή απολύθηκε χωρίς να το αναφέρει στις Αρχές, τουρίστες που παραμένουν μετά την επιτρεπόμενη περίοδο και αναζητούν εργασία, σπουδαστές που παραμένουν μετά τη λήξη της βίζας, εργάτες που αθέτησαν συμβόλαια, πρόσφυγες στους οποίους αρνήθηκαν άσυλο. Οι νόμιμοι μετανάστες απολαμβάνουν κάποια νομική και κοινωνική προστασία στη χώρα υποδοχής σε αντίθεση με τους μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα των οποίων η κατάσταση είναι πιο δύσκολη. Στη διεθνή βιβλιογραφία ο όρος «παράνομος» μετανάστης χρησιμοποιείται όλο και λιγότερο. Θεωρείται ότι ο όρος παράνομος είναι προσβλητικός διότι καταλογίζει κάποια καταδίκη στον μετανάστη (Πουλοπούλου-Έμκε, 2007).

Η βιβλιογραφική μας έρευνα θα χρησιμοποιεί τον όρο μετανάστης χωρίς τα απαιτούμενα νόμιμα έγγραφα και όχι τον όρο «παράνομος» μετανάστης εκτός εάν αναφέρεται σε κάποια συγκεκριμένα κείμενα που πρέπει να γραφθεί υποχρεωτικά και έτσι θα μπαίνει σε εισαγωγικά. Η επιλογή μας στηρίζεται στο γεγονός ότι οι μετανάστες δεν είναι άτομα που έχουν καταδικαστεί για κάποια παράβαση αλλά πρόσωπα που δεν έχουν τα απαιτούμενα έγγραφα για να νομιμοποιηθούν.

1.2 Κατηγορίες μεταναστών

Οι αλλοδαποί που έρχονται στις Ευρωπαϊκές χώρες επομένως και στην Ελλάδα μπορούν να διακριθούν σε κάποιες κατηγορίες. Αρχικά αναφερόμαστε στους υπηκόους χωρών-μελών της Ε.Ε. που εγκαθίστανται στη χώρα και εργάζονται και καλύπτονται από τη κοινοτική νομοθεσία. Αντιθέτως οι υπήκοοι χωρών που δεν είναι μέλη της Ε.Ε. έχουν τη δυνατότητα να εγκατασταθούν και να εργασθούν στην Ελλάδα αλλά πρέπει να τηρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Τέλος υπάρχουν και οι υπήκοοι χωρών που δεν είναι μέλη της Ε.Ε. οι οποίοι εισέρχονται χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα και διαμένουν και εργάζονται στη χώρα (Πουλοπούλου-Έμκε, 2007).

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.3.1 Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών

Η Ελλάδα από τη δεκαετία του 1990 εξελίχθηκε από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η χώρα έχει πάψει να στέλνει μετανάστες στο εξωτερικό αλλά ότι η εισροή μεταναστών στην Ελλάδα υπερβαίνει σημαντικά την αποδημία των Ελλήνων στο εξωτερικό. Από τη δεκαετία του '90 μέχρι τα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα παρατηρείται έξαρση της εισροής μεταναστών στην Ελλάδα. Η χώρα μας βέβαια αποτελεί και χώρα διέλευσης μεταναστών καθώς πολλοί είναι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες που προσπαθούν μέσω της Ελλάδας να προσφύγουν σε μία άλλη χώρα (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

1.3.2 Περίοδοι έξαρσης μεταναστών

Οι ροές των μεταναστευτικών κυμάτων έχουν αλλάξει ριζικά το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα. Μέχρι τη δεκαετία του '70 χιλιάδες Έλληνες εγκατέλειπαν τη χώρα και αναζητούσαν μία καλύτερη ζωή σε άλλες χώρες, ενώ μετά τη πτώση της δικτατορίας το 1974 και μέχρι τέλος της δεκαετίας του '80 με αργό ρυθμό και μέχρι τις αρχές της νέας χιλιετίας (2000) με πιο γοργούς ρυθμούς, παρατηρήθηκε εισροή μεταναστών νομίμων και μη.

Τη δεκαετία του '70 στην Ελλάδα παρατηρήθηκε εισροή εργαζόμενων μεταναστών από την Ασία και την Αφρική. Από τη δεκαετία του '80 η Ελλάδα δεχόταν μετανάστες και μετανάστριες από τις Φιλιππίνες, το Πακιστάν, τη Πολωνία, την Αίγυπτο, το Ιράκ και τη Τουρκία. Βέβαια μέχρι τη δεκαετία του '90 η χώρα μας δεν υποδέχθηκε σημαντικά ποσοστά ξένου πληθυσμού, τη δεκαετία 1991-2001 όμως η είσοδος μεταναστών αυξήθηκε ραγδαία. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι περισσότεροι μετανάστες από αυτούς ήταν μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα. Έπειτα η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα στη Βαλκανική Χερσόνησο προκάλεσε μαζικό μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα από τα βόρεια σύνορα. Το άνοιγμα των συνόρων Ελλάδας – Αλβανίας στις αρχές του 1990 οδήγησε ένα τεράστιο αριθμό μεταναστών στη χώρα μας (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Υπολογίζεται ότι τον Ιανουάριο του 1995 ζούσαν και εργάζονταν στην Ελλάδα 400.000 μετανάστες εκ των οποίων 50.000 Αιγύπτιοι, 80.000 Πολωνοί, 30.000 Φιλιππινέζοι, 200.000 Αλβανοί και άλλοι. Το 1994 σύμφωνα με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης 76.200 μετανάστες είχαν άδεια παραμονής στη χώρα εκ των οποίων οι 27.236 είχαν και άδεια εργασίας. Τη δεκαετία του '90 υπολογίζεται ότι ζούσαν και εργάζονταν μετανάστες στην Ελλάδα με ποσοστό 4- 4,5 του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Ζωγράφου, 1997).

Σύμφωνα όμως με τον πρόεδρο της ΓΣΕΕ μόνο 50.000 μετανάστες ήταν κάτοχοι άδειας παραμονής και εργασίας στη χώρα ενώ οι μετανάστες χωρίς νόμιμα

έγγραφα ανέρχονταν στις 450.000 μεταξύ των οποίων 90.000 Πολωνοί, 200.000 Αλβανοί, 50.000 Αιγύπτιοι και 40.000 Φιλιππινέζοι.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν ότι ούτε η πολιτεία ούτε η κοινωνία της Ελλάδας ήταν έτοιμες να διαχειρισθούν ένα τόσο έντονο και εκτεταμένο φαινόμενο διότι δεν υπήρχαν οι κατάλληλες συνθήκες και υποδομές (Πουλοπούλου-Έμκε, 2007).

1.3.3 Στατιστικές και εκτιμήσεις για τους μετανάστες στην Ελλάδα

Οι πηγές για τη μεταναστευτική κινητικότητα στην Ελλάδα είναι αρκετές αλλά υπάρχει ελλιπής στατιστική κάλυψη διότι είτε η επικοινωνία μεταξύ των διάφορων φορέων δεν είναι επαρκής είτε επειδή έχουν χρησιμοποιηθεί διαφορετικές μεθοδολογίες και ορισμοί. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος διενεργεί κάθε δεκαετία γενική απογραφή του πληθυσμού. Η απογραφή αυτή σκοπό έχει να συγκεντρώσει στοιχεία για τα δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού και περιέχει και στοιχεία για τους αλλοδαπούς (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Το 2001 ο αριθμός των αλλοδαπών που απογράφηκαν πλησιάζει τις 800.000. Ενώ το 1971 οι Έλληνες που μετακινήθηκαν στο εξωτερικό προσωρινά ήταν περισσότεροι από τους αλλοδαπούς που βρέθηκαν στην Ελλάδα, αντίθετα από το 1981 συμβαίνει το αντίθετο. Η απογραφή του 1991 δεν δείχνει ρεαλιστικά το μέγεθος του καταγεγραμμένου ξένου πληθυσμού καθώς δεν υπάρχουν επαρκείς πληροφορίες για τους μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα. Η απογραφή αναφέρεται σε μετανάστες που κατοικούν μόνιμα στη χώρα όπου οι περισσότεροι ήταν υπήκοοι της Ε.Ε., ομογενείς Έλληνες Βορειοαμερικανοί και Αυστραλοί οι οποίοι δεν επιθυμούν να αλλάξουν την υπηκοότητά τους. Δείχνει ένα σημαντικό αριθμό Τούρκων και Αλβανών οι οποίοι είναι Έλληνες ομογενείς που δεν κατάφεραν να αλλάξουν υπηκοότητα. Από την απογραφή του 2001 αποδείχθηκε ότι οι μετανάστες αποτελούσαν το 7% του πληθυσμού. Τα ερωτήματα της απογραφής προς τους μετανάστες αφορούσαν ποιο έτος εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, ποιοι είναι οι λόγοι εγκατάστασης, ποια είναι η χώρα προέλευσης και αν είναι ομογενείς. Βέβαια η συγκεκριμένη απογραφή από αρκετούς ειδικούς θεωρήθηκε άσχημα σχεδιασμένη, με ελλιπές προϋπολογισμό, ανειδίκευτους απογραφείς και «φτωχό και άτολμο»

ερωτηματολόγιο. Εκτός από τους μετανάστες και τους πρόσφυγες απογράφηκαν και άλλοι ξένοι πολίτες όπως τουρίστες, διπλωμάτες κλπ. που βρίσκονταν στην Ελλάδα το χρονικό διάστημα της απογραφής. Επομένως στο σύνολο των αλλοδαπών που συμμετείχαν στην απογραφή δεν είναι όλοι μετανάστες.

Η απογραφή του 2001 σε αντίθεση με αυτή του 1991 προσφέρει πολλές πληροφορίες σχετικά με το φύλο, την υπηκοότητα, την οικογενειακή κατάσταση, το τόπο γέννησης και κατοικίας των αλλοδαπών. Τα στοιχεία αυτά αν και δεν είναι πλήρη μας βοηθούν να κατανοήσουμε τις μεταβολές της κινητικότητας των πληθυσμών και να γίνουν αναλύσεις από ερευνητές.

Σύμφωνα με την απογραφή του 1991 ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας ανερχόταν στους 10.259.000 εκ των οποίων οι 166.031 ήταν αλλοδαποί, 88.897 άνδρες και 77.134 γυναίκες. Σύμφωνα όμως με την απογραφή του 2001 ο συνολικός πληθυσμός της χώρας έφθασε τα 10.964.020 και οι αλλοδαποί τις 796.713 εκ των οποίων 435.892 άνδρες και 360.821 γυναίκες. Παρατηρείται μεγάλη διαφορά των ποσοστών του ξένου πληθυσμού μέσα σε μία δεκαετία (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Τα στοιχεία που προκύπτουν από την Απογραφή του 2001 και αφορούν την χώρα προέλευσης των μεταναστών παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνουν οι Αλβανοί μετανάστες με 57,5%, με την Βουλγαρία να καλύπτει το 4,6%, τη Γεωργία το 3% και τη Ρουμανία το 2,9%, τις Η.Π.Α. το 2,4%, τη Κύπρο το 2,3% όπως αντίστοιχα και η Ρωσία, η Ουκρανία το 1,8% το Ηνωμένο Βασίλειο το 1,7%, η Πολωνία επίσης 1,7%, η Γερμανία 1,5%, αντίστοιχα και το Πακιστάν, η Αυστραλία το 1,2%, η Αίγυπτος, η Αρμενία και η Τουρκία το 1,0% η κάθε μία, το Ιράκ και η Ινδία το 0,9%, οι Φιλιππίνες 0.8% ενώ το ίδιο ισχύει και για την Ιταλία και τον Καναδά, η Μολδαβία, η Γαλλία και η Συρία 0,7% η κάθε μια ενώ το 6,2% καταλαμβάνεται από άλλες χώρες με πολύ μικρότερα ποσοστά (Ζωγραφάκης, Κόντης & Μητράκος, 2009).

Η μελέτη που έγινε για το ΙΜΕΠΟ (Ινστιτούτο μεταναστευτικής πολιτικής) έδειξε ότι ο αριθμός των μεταναστών στην Ελλάδα το 2004 κυμαινόταν σε 950.000 αλλογενείς. Αποτελούσαν δηλαδή το 8,5 % του συνολικού πληθυσμού. Στον αριθμό αυτό συμπεριλαμβάνονται 190.000 μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα νόμιμα έγγραφα (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας των Οικογενειακών Προϋπολογισμών για την περίοδο 2004-2005 η πλειοψηφία των μεταναστών βρισκόταν σε παραγωγική ηλικία και συγκριμένα μεταξύ 25 έως 54 ετών ενώ το ποσοστό των ηλικιωμένων ήταν ιδιαίτερα χαμηλό. Μάλιστα είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι την περίοδο εκείνη το ποσοστό των μεταναστών νεαρής ηλικίας ήταν υψηλότερο του αντίστοιχου ποσοστού του συνολικού πληθυσμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μέση ηλικία των μεταναστών ήταν 10 έτη μικρότερη από τη μέση ηλικία του ελληνικού πληθυσμού. Όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση το 52% ήταν έγγαμοι και το 42% δεν είχαν παντρευτεί ενώ το ποσοστό των διαζευγμένων ανερχόταν στο 2%, των χηρών στο 3% και των άγαμων με συμβίωση στο 1% (Ζωγραφάκης, Κόντης & Μητράκος, 2009).

Για το έτος 2006 υπολογίζεται ότι οι άδειες διαμονής έφταναν τις 586.474, μαζί με 200.000 ομογενείς από την Αλβανία και 70.000 κατοίκους της Ε.Ε., φθάνουν τους 856.474 χωρίς σε αυτόν τον αριθμό να περιλαμβάνονται οι μετανάστες χωρίς τα νομιμοποιητικά έγγραφα. Το 2006 σύμφωνα με την ΕΣΥΕ στην Ελλάδα ζούσαν 695.979 άτομα ξένης υπηκοότητας (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Σημαντική είναι η αύξηση των οικονομικών μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα το έτος 2007 και 2008 καθώς ο αριθμός από 95.239 που ήταν το 2006 αυξήθηκε το 2007 σε 112.364 και 146.337 το 2008 ενώ το έτος 2009 υπολογίζεται περίπου σε 300.000 . Βέβαια, το μεταναστευτικό ρεύμα προς της Ελλάδα το 2009 παρουσιάζει μείωση σε σύγκριση με το έτος 2008 καθώς σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών το πρώτο οκτάμηνο του 2009 εισήλθαν στη χώρα από τα νότια και ανατολικά σύνορα 24.842 μετανάστες ενώ την ίδια χρονική περίοδο του έτους 2008 ο αριθμός ήταν 47.571 (Ρόμπολης, 2011).

Η μετανάστευση αυξήθηκε ραγδαία το διάστημα 2000-2011. Τη δεκαετία 2000-2011 η μετανάστευση πραγματοποιούνταν μέσω της Τουρκίας και του Έβρου ποταμού και των νησιών του Αιγαίου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την τελευταία απογραφή του πληθυσμού έως και το έτος 2011, το σύνολο του πληθυσμού που εγκαταστάθηκε στη χώρα κατά τον τελευταίο χρόνο πριν την πραγματοποίηση της απογραφής (2010) ανέρχεται σε 45.803 δηλαδή σε ποσοστό 57,6% ενώ την τελευταία πενταετία το ποσοστό των καταγεγραμμένων ατόμων στη χώρα με ξένη υπηκοότητα ανέρχεται στο

61% δηλαδή 201.122 άτομα (Απογραφή πληθυσμού- κατοίκων 2011- Μετανάστευση, 2014).

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ η χώρα προέλευσης με την μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμού στην Ελλάδα είναι η Αλβανία με ποσοστό 31,9%, ποσοστό πολύ υψηλό συγκριτικά με τις άλλες χώρες προέλευσης. Ακολουθούν, η Βουλγαρία με ποσοστό 13,1%, η Ρουμανία με 7,6%, το Πακιστάν με 7,5%, η Γεωργία με ποσοστό 3,5% και η Κύπρος με 3,1%. Άλλες χώρες με χαμηλό ποσοστό μεταναστευτικής εισροής είναι το Αφγανιστάν με ποσοστό 2,7%, το Ηνωμένο Βασίλειο 2,6%, το Μπαγκλαντές 2,5%, η Γερμανία 1,7%, η Αίγυπτος και η Ινδία με ποσοστό 1,6% εκάστοτε, η Ρωσία ποσοστό 1,4%, η Πολωνία 1,1%, οι Φιλιππίνες με, επίσης, 1,1%, η Συρία με 1% και μετανάστες από τις ΗΠΑ με ποσοστό 0,9%. Τέλος, το 15,1% καλύπτεται από χώρες με πολύ χαμηλά ποσοστά μεταναστευτικών ρευμάτων (Απογραφή πληθυσμού- Κατοίκων 2011- Μετανάστευση, 2014).

1.4 Αίτια που οδηγούν στην μετανάστευση

Το φαινόμενο της μετανάστευσης χαρακτηρίζεται ως πολύπλοκο, διαχρονικό, οικονομικό, κοινωνικό, δημογραφικό, πολιτικό, θεσμικό και πολιτιστικό και για αυτό το λόγο απαιτείται η διερεύνηση όλων των παραγόντων που συνδράμουν στην ανάπτυξη των μεταναστευτικών ροών. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να κατανοηθεί και το μεταναστευτικό ρεύμα που εισέρχεται στη χώρα μας όλο και με πιο γοργούς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια.

Οι παράγοντες που προκαλούν το μεγαλύτερο μέρος της μεταναστευτικής ροής στην Ελλάδα φαίνεται να είναι κυρίως οικονομικοί αλλά και οι μη οικονομικοί φαίνεται να συμβάλλουν στη διατήρηση και την αύξηση νομίμων και μη μεταναστών. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι ως λόγοι μετανάστευσης αναφέρονται κυρίως οι οικονομικοί, ακολουθούν οι εισροές μελών από την ίδια οικογένεια και οι αιτούντες άσυλο (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που είχε ως συνέπεια τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας και ως εκ τούτου οι συνθήκες φτώχειας που δημιουργήθηκαν στις χώρες θεωρείται κύριο αίτιο της δημιουργίας μεταναστευτικών ρευμάτων. Ιδιαίτερα στις

λεγόμενες ή αποκαλούμενες «υποανάπτυκτες χώρες» η διαφορά των συνθηκών εργασίας αλλά και του βιοτικού επιπέδου σε σύγκριση με τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης αποτελούν έναν από τους κύριους παράγοντες της μετανάστευσης (Ρόμπολης, 2011).

Απόρροια της παγκόσμιας κρίσης αποτελεί η προσέλκυση μεταναστών στην Ελλάδα που αφορά τη ζήτηση και τη προσφορά εργασίας. Η ζήτηση για ανειδίκευτους εργάτες στην Ελλάδα είναι υψηλή. Επειδή οι γηγενείς δεν ανταποκρίνονται σε αυτή τη ζήτηση, ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών νομίμων και μη έχει απασχοληθεί σε πολλούς τομείς της οικονομίας και της παραοικονομίας. Επιπλέον η αύξηση της ζήτησης για φθηνά εργατικά χέρια στις αρχές της νέας χιλιετίας λόγω των δημοσίων επενδύσεων για τους Ολυμπιακούς αγώνες ήταν αδύνατο να καλυφθεί από τη προσφορά των γηγενών. Παρά τη σύγχρονη μείωση της συνολικής ζήτησης όμως για ανειδίκευτες εργασίες, λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας και της αύξησης των μισθών, η ζήτηση για οικιακές υπηρεσίες και άλλες υπηρεσίες παρέμενε υψηλή. Η απασχόληση στο τριτογενή τομέα και ιδιαίτερα σε θέσεις που εγκαταλείπονταν από το γηγενή πληθυσμό, όπως καθαριστές, οικιακές βοηθοί, κηπουροί λόγω της ανόδου του βιοτικού επιπέδου οδήγησαν σε αναζήτηση «ευέλικτου» εργατικού δυναμικού (Πουλοπούλου - Έμκε, 2007).

Οι «ελαστικές μορφές απασχόλησης» αναφέρονται από τους επιστήμονες ως φθηνή και ανασφάλιστη εργασία, δηλαδή εργασία χωρίς εργασιακά δικαιώματα που έχει ως αποτέλεσμα την εκμετάλλευση των εργαζομένων. Η παραοικονομία θεωρείται και ως αιτία της εισροής μεταναστών στη χώρα μας. Αν και η παραοικονομία προηγείται χρονικά της μετανάστευσης αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα προσέλκυσης μεταναστών. Αυτό συμβαίνει διότι οι γηγενείς έχουν τη δυνατότητα να απασχοληθούν στην επίσημη οικονομία ενώ οι μετανάστες ειδικά εκείνοι που δεν έχουν τα νόμιμα έγγραφα είναι αναγκασμένοι να στραφούν στη παραοικονομία, μη έχοντας άλλη επιλογή. Το 1998 οι περισσότεροι αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για νομιμοποίηση απασχολούνταν σε δραστηριότητες που διεξάγονταν στη παραοικονομία. Βασική προϋπόθεση της νομιμοποίησης όμως ήταν η προσκόμιση ενσήμων, ώστε να αποδειχθεί η έξοδος από τη παραοικονομία.

Η ζήτηση για οικιακές βοηθούς αποτελεί σημαντικό παράγοντα εισροής μεταναστών στην Ελλάδα. Οι έγγαμες Ελληνίδες εργάζονται και έχουν ανάγκη

οικιακές βοηθούς λόγω του αυξανόμενου ωραρίου εργασίας τους. Επίσης η έλλειψη υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας δηλαδή δημοσίων βρεφονηπιακών σταθμών συν του ότι το ωράριο εργασίας των γονέων διαφέρει κατά πολύ από το ωράριο των σχολείων έχουν ως αποτέλεσμα οι μητέρες να χρειάζονται άτομα για τη φύλαξη των παιδιών τους αλλά και βοήθεια στο νοικοκυριό. Έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών υπάρχει και για τα ηλικιωμένα άτομα που όλο και πληθαίνουν στο σύγχρονο κόσμο. Για αυτό το λόγο η ζήτηση αλλοδαπών κυριών για να περιποιούνται και να φροντίζουν τους ηλικιωμένους αυξήθηκε (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Στην Ελλάδα η χρησιμοποίηση αλλοδαπών για φθηνή και ανασφάλιστη εργασία είναι μεγάλη διότι οι μετανάστες , ιδιαίτερα αυτοί που δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα, δεν μπορούν να διαμαρτυρηθούν για αυθαιρεσίες των εργοδοτών για τις οποίες οι γηγενείς έχουν το δικαίωμα να το κάνουν. Αυτό ακριβώς το γεγονός εκμεταλλεύονται οι εργοδότες και προτιμούν αλλοδαπούς-μετανάστες εργαζομένους. Το γεγονός ότι οι αλλοδαποί δεν καταγγέλλουν ότι εργάζονται δίχως ασφάλιση συμβαίνει διότι φοβούνται μήπως χάσουν τη δουλειά την οποία έχουν τεράστια ανάγκη, ίσως δεν γνωρίζουν τις διαδικασίες που ακολουθούνται και δεν βρίσκουν και μάρτυρες ώστε να γίνουν πιστευτοί (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Αν και οι οικονομικοί παράγοντες έχουν τεράστια σημασία για τις μεταναστευτικές κινήσεις στη Νότια Ευρώπη και στην Ελλάδα, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες στους οποίους οφείλονται τα μεταναστευτικά ρεύματα. Η περιοριστική μεταναστευτική πολιτική των χωρών της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης, είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς τη Νότια Ευρώπη. Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης και η Ελλάδα μέσα σε αυτές αποτελούν πόλο έλξης για τους μετανάστες λόγω της γεωγραφικής θέσης και της ανάπτυξης του τουρισμού. Επιπλέον η γεωγραφική γειτνίαση με χώρες αποστολής μεταναστών και η ευκολία πρόσβασης αποτελούν σημαντικές αιτίες εισόδου μεταναστών.

Σημαντικό ρόλο στην επιλογή της Ελλάδας ως χώρα υποδοχής για τους μετανάστες διαδραματίζει όπως προείπαμε και η γεωγραφική της θέση. Αρχικά αποτελεί σταυροδρόμι 3 ηπείρων, της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας που τροφοδοτούν σημαντικά το μεταναστευτικό ρεύμα. Η γειτνίαση με τη Τουρκία επίσης συνιστά αιτία εισχώρησης μεταναστών αφού οι περισσότερες παράνομες διακινήσεις ατόμων λαμβάνουν χώρα στη Τούρκικη Επικράτεια. Επειδή η έκταση των συνόρων

της Ελλάδος είναι τεράστια και η προσπέλασή τους εύκολη για τους μετανάστες καθίσταται δύσκολη η φύλαξη και η αστυνόμευση τους. Με αυτό τον τρόπο η χώρα γίνεται ευάλωτη στη μη νόμιμη είσοδο μεταναστών και αιτούντων άσυλο.

Ένας άλλος λόγος μετανάστευσης είναι οι λόγοι σπουδών. Νεαροί αλλοδαποί έρχονται στη χώρα με σκοπό να σπουδάσουν. Μερικοί από αυτούς εισέρχονται με θεώρηση εισόδου, άλλοι δεν καταφέρνουν να αποκτήσουν νόμιμο τίτλο διαμονής και άλλοι ακολουθούν τα κανονικά στάδια μεταβολής του νόμιμου τίτλου διαμονής τους. Λόγους σπουδών επικαλέστηκε ένα αρκετά μικρό ποσοστό (2,7%) στην απογραφή του 2001.

Κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες αποτελούν και αυτοί αίτια της μετανάστευσης. Η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ασφάλειας, της ζωής, της ελευθερίας, ο ρατσισμός που βιώνουν έντονα σε κάποιες χώρες μερικές κατηγορίες πληθυσμού οδηγεί στην αποδημία από αυτές.

Οι άσχημες εκπαιδευτικές συνθήκες μαζί με άλλους παράγοντες αναγκάζουν πολλές οικογένειες να μεταναστεύσουν για ένα καλύτερο μέλλον. Η βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου σε κάποιες χώρες και η καλύτερη ενημέρωση των ατόμων για ένα ανώτερο επίπεδο διαβίωσης συνέβαλαν στη μετανάστευση των ατόμων προς αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Στο φαινόμενο της μετανάστευσης σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αλλαγή του ρόλου της γυναίκας. Πολλές γυναίκες έχουν ανάγκη να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, να απασχοληθούν σε θέσεις εργασίας που επιθυμούν, να βοηθήσουν οικονομικά τις οικογένειές τους στέλνοντας χρήματα, να ξεφύγουν από έθιμα και παραδόσεις με τα οποία δεν συμφωνούν. Έτσι μεταναστεύουν σε χώρες όπου η θέση της γυναίκας έχει αναβαθμιστεί και μπορεί να απολαμβάνει περισσότερα δικαιώματα και ισότιμη μεταχείριση σε όλους τους τομείς.

Η εγκληματικότητα και η ανασφάλεια που επικρατεί σε κάποιες χώρες αναγκάζει τον γηγενή πληθυσμό να φύγει από τον τόπο του. Ισχυρό παράδειγμα είναι η Ρωσία όπου αυξάνονται ολοένα οι δολοφονίες από τη μαφία, τα ναρκωτικά και η διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων.

Σε πολλές χώρες ελαττώθηκαν τα κονδύλια για τις εκπαιδευτικές ανάγκες αλλά και για τη παροχή υγειονομικής περίθαλψης. Έτσι στην Ελλάδα έχουν

μεταναστεύσει αλλοδαποί είτε για να έχουν καλύτερη περίθαλψη υγείας είτε για να στείλουν χρήματα στις οικογένειές τους ώστε να θεραπεύσουν κάποιες ασθένειες.

Εξερευνώντας τα κίνητρα των μεταναστών εκτός από τους οικονομικούς, κοινωνικοπολιτισμικούς, γεωγραφικούς παράγοντες υπάρχουν και προσωπικοί λόγοι που ωθούν τα άτομα να πάρουν την απόφαση να μεταναστεύσουν. Μερικοί αποσκοπούν στο να βρουν απασχόληση, εισόδημα ή σπουδές σε ασφαλείς χώρες.

Σοβαροί λόγοι είναι και οι ψυχολογικοί, ατομικοί παράγοντες που έχουν συχνά οικονομικό υπόβαθρο. Για παράδειγμα η ανεργία, η ανυπαρξία εισοδήματος δημιουργούν ανασφάλεια και άγχος στα άτομα και έτσι αποφασίζουν να μεταναστεύσουν με την ελπίδα ότι εκεί που θα φθάσουν τους περιμένει κάτι καλύτερο. Η απόφαση για μετανάστευση ωστόσο είναι δύσκολη. Όσοι το επιδιώκουν έχουν σοβαρούς λόγους να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και επιθυμούν να διεκδικήσουν καλύτερο επίπεδο ζωής. Οι περισσότεροι μετανάστες δεν φεύγουν με ευχαρίστηση από τη χώρα τους. Τα κίνητρα βέβαια διαφοροποιούνται ανάλογα με τη κατηγορία των μεταναστών. Διαφορετικά είναι τα κίνητρα των αλλογενών, διαφορετικά των ομογενών και διαφορετικά των προσφύγων. Το κοινό τους κίνητρο είναι η αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ΕΣΥΕ αναφορικά με τα άτομα που έχουν εγκατασταθεί στη χώρα την τελευταία πενταετία πριν την τελευταία απογραφή (2011) ως κύριος λόγος παρουσιάζεται η εργασία με ποσοστό 43,1% (βλ. Παράρτημα). Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά που έχουν δοθεί από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία στη τελευταία απογραφή του 2011, το 39,9% δήλωσαν ότι ο λόγος της εγκατάστασης τους στη χώρα είναι και πάλι η εργασία (βλ. παράρτημα).

Αναφορικά με τους λόγους εγκατάστασης στη χώρα πραγματοποιείται διαχωρισμός ανάλογα με την ηλικία. Πιο αναλυτικά στις ηλικίες 0-19 ετών αναφέρεται ως κύριος λόγος μετανάστευσης η επανένωση με την οικογένεια τους, στις ηλικίες 20-69 κύριος λόγος μετανάστευσης παρουσιάζεται η εύρεση εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ηλικιακή κατηγορία 40-49 εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό που δήλωσε την εύρεση εργασίας ως αίτιο μετεγκατάστασης (62,4%). Τέλος τα άτομα ηλικίας άνω των 70 δήλωσαν ως κύριο λόγο μετανάστευσης την επανένωση

με την οικογένεια με ποσοστό 43,4%. (βλ. παράρτημα) (Απογραφή πληθυσμών-Κατοικιών 2011, 2014).

1.5 Επιπτώσεις από τη διαδικασία μετανάστευσης

Όπως τα αίτια της εισροής μεταναστών είναι σύνθετα και πολύπλοκα έτσι και οι επιπτώσεις είναι πολλές και υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ αιτιών και επιπτώσεων. Οι επιπτώσεις της εισόδου των μεταναστών στη χώρα υποδοχής δεν μπορούν να θεωρηθούν μόνο θετικές ή μόνο αρνητικές.

1.5.1 Οικονομικός τομέας

Η εισροή ανειδίκευτων εργαζομένων μεταναστών εάν δεν υποκαθιστούν αλλά συμπληρώνουν την απασχόληση των γηγενών μπορεί να επηρεάσει θετικά την αύξηση της παραγωγής των αγαθών ή των υπηρεσιών. Η είσοδος των ειδικευμένων μεταναστών μπορεί να εξελίξει την επιστημονική έρευνα και να συμβάλλει θετικά στην υπηρεσία (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Κάποιες θετικές επιδράσεις της εισροής μεταναστών στην οικονομία είναι:

- Η αύξηση του ΑΕΠ συνέπεσε με τη μεγάλη εισροή μεταναστών, λόγω της συμμετοχής τους στη ζήτηση.
- Η είσοδος των μεταναστών αποτελεί θετικό παράγοντα στην επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας της χώρας. Οι μετανάστες συμβάλλουν στην αύξηση του ΑΕΠ, της παραγωγής, της προσφοράς εργασίας, της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που δεν υπήρχαν πριν.
- Η εισροή μεταναστών βοήθησε στην ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, διότι η αύξηση του ΑΕΠ συνέβαλε στη μείωση του χρέους, ως προς το ΑΕΠ.
- Οι μετανάστες συνέβαλαν στην αγροτική ανασυγκρότηση της υπαίθρου.
- Οι οικιακές εργασίες αντικαταστάθηκαν αφού οι μετανάστες ανέλαβαν τις βαριές, χειρωνακτικές εργασίες. Επίσης ασχολήθηκαν με τη βιοτεχνία, το

τουρισμό και την οικοδομή, έτσι καλύφθηκαν οι θέσεις εργασίας στον αγροτικό τομέα αλλά και γενικότερα (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Η είσοδος των μεταναστών στη χώρα είχε θετικές επιπτώσεις και στην επιβίωση των επιχειρήσεων καθώς χρησιμοποιούνται ως εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης και λαμβάνουν λιγότερα χρήματα.

Βέβαια αυτό ακολουθεί μία αρνητική επίδραση της εισόδου των μεταναστών στην οικονομία. Η εισροή τους στη χώρα υποδοχής και ιδιαίτερα στην αρχή που δεν έχουν τα απαιτούμενα έγγραφα ευνοεί την παραοικονομία όπως αναφέραμε και στα αίτια. Πολλοί είναι οι μετανάστες που απασχολούνται ανασφάλιστοι, με χαμηλά ημερομίσθια.

Επιπτώσεις παρατηρούνται και στις δημόσιες δαπάνες. Πολλές μελέτες δείχνουν ότι η είσοδος των μεταναστών έχει θετικές επιδράσεις στα δημόσια οικονομικά. Αυτό βέβαια ισχύει όταν κάνουμε λόγο για μετανάστες που έχουν νομιμοποιηθεί και έχουν όλα τα νόμιμα έγγραφα καθώς οι εισφορές που καταβάλλονται από αυτούς υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Οι συγκεκριμένοι φορολογούνται κανονικά, πληρώνουν για τα είδη που αγοράζουν και με αυτό τον τρόπο καλύπτουν τις δημόσιες δαπάνες για τα αγαθά που χρησιμοποιούν.

Αντίθετα οι μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα δεν κάνουν φορολογική δήλωση, δεν καταβάλουν φόρους και δεν χρηματοδοτούν τη κοινωνική πρόνοια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η έστω και περιορισμένη χρήση δημοσίων αγαθών να δικαιολογεί την αρνητική δημοσιονομική επίπτωση (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

1.5.2 Κοινωνικός τομέας

Η αύξηση του αριθμού των μεταναστών που εισέρχονται στη χώρα εκτός από τις επιπτώσεις στον οικονομικό τομέα έχει και επιδράσεις στη κοινωνία της χώρας υποδοχής. Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν δημιουργεί νέα κοινωνικά φαινόμενα αλλά αναδεικνύει τα ήδη υπάρχοντα, όπως η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός και ρατσισμός έναντι μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων, η παραοικονομία και η κρίση του κράτους πρόνοιας. Βέβαια η προσωρινή και κυκλική μετανάστευση έχουν λιγότερες κοινωνικές επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής από ότι η μόνιμη μετανάστευση. Σημασία επίσης έχει πόσο μεγάλο είναι το μεταναστευτικό

ρεύμα που εισέρχεται στη χώρα. Όσο πιο μεγάλο είναι τόσο πιο πολλές οι μεταβολές στη χώρα υποδοχής.

Η κοινωνική ενσωμάτωση είναι μία έννοια όπου έχει μεγάλη σημασία τόσο για τους μετανάστες όσο και για το γηγενή πληθυσμό αλλά και για τις κυβερνήσεις, τις οργανώσεις, τις υπηρεσίες, τα άτομα και τις ομάδες. Ο όρος κοινωνική ενσωμάτωση είναι η πλήρης κοινωνική ένταξη σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Κοινωνική ένταξη στην εργασία, στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην εκμάθηση της γλώσσας καθώς και στην άσκηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όπως ακριβώς οι ημεδαποί.

Η μετανάστευση προς την Ελλάδα όμως έγινε με μεγάλη ταχύτητα. Δεν ήταν εύκολο να ενσωματωθεί σε μικρό χρονικό διάστημα στην οικονομία, στη κοινωνία και στο πολιτισμό της χώρας ένα τόσο μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα. Βέβαια με τη πάροδο του χρόνου πολλοί αλλοδαποί εντάχθηκαν στην ελληνική κοινωνία. Οι κάτοικοι σιγά-σιγά άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι πολλοί μετανάστες επιθυμούν να ζήσουν μόνιμα στην Ελλάδα και έτσι η ένταξη τους έγινε ευκολότερη (Πουλοπούλου-Έμκε, 2007).

Όσον αφορά τη χώρα υποδοχής η μετανάστευση την αναγκάζει να δημιουργεί προϋποθέσεις ώστε όλοι οι πολίτες να μοιράζονται δίκαια τα κοινωνικά αγαθά. Η ένταξη των αλλοδαπών αποτελεί μία συνεχή προσπάθεια μελέτης, εκπαίδευσης των γηγενών ώστε να αποδεχθούν τη διαφορετικότητα. Στην Ελλάδα οι επιπτώσεις της μετανάστευσης σε κοινωνικό επίπεδο αφορούν κυρίως τη δύσκολη θέση που βρίσκονται οι μετανάστες καθώς καλούνται να ενταχθούν σε μία χώρα που τους θεωρεί ξένους και να διατηρήσουν τη ταυτότητά τους τη στιγμή που η κοινωνία που τους υποδέχεται έχει την απαίτηση να υιοθετήσουν δικά της πρότυπα, πολιτιστικά στοιχεία, ήθη και έθιμα.

Με το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα ο ντόπιος πληθυσμός κλήθηκε να συμπορευθεί με άτομα από άλλες κουλτούρες, πολιτισμούς, με διαφορετική γλώσσα, ήθη και έθιμα. Ο γηγενής πληθυσμός της Ελλάδας δεν ήταν «εκπαιδευμένος» να δέχεται τη διαφορετικότητα τόσο έντονα και γρήγορα. Βέβαια οι μετανάστες πχ της περιόδου 1991-1997 διαφοροποιούνται από τους μετανάστες που εγκαταστάθηκαν στη χώρα μετά το 1997, ως προς το βαθμό ένταξης, διαβίωσης και εργασίας. Παρόλο που η ενσωμάτωση και η ένταξη των αλλογενών μεταναστών δεν είναι εύκολη στην

αρχή, με τη πάροδο του χρόνου η θέση των περισσότερων σταθεροποιείται και ακολουθούν μια ανοδική πορεία (Πουλοπούλου – Έμκε, 2007).

Οι επιπτώσεις όπως διακρίναμε και παραπάνω μπορεί να είναι θετικές ή αρνητικές στη χώρα υποδοχής ανάλογα με το νομικό καθεστώς, την απασχόληση των μεταναστών, το επίπεδο του γηγενούς πληθυσμού και την οικονομία κάθε χώρας.

1.6 Είδη μετανάστευσης

Η μετανάστευση ανάλογα με κάποια κριτήρια διακρίνεται σε ορισμένες κατηγορίες:

- Εσωτερική/ Εξωτερική
Εσωτερική μετανάστευση είναι η μεταναστευτική κίνηση στην επικράτεια του ίδιου κράτους.
Εξωτερική μετανάστευση είναι η κινητικότητα από το ένα κράτος στο άλλο.
- Εκούσια/ Ακούσια
Εκούσια είναι όταν το άτομο επιλέγει ελεύθερα να μεταναστεύσει σε έναν άλλο τόπο ενώ ακούσια είναι όταν η μετανάστευση δεν αποτελεί ελεύθερη επιλογή.
- Μόνιμη/ Προσωρινή
Μόνιμη μετανάστευση ορίζεται με κριτήριο το χρονικό διάστημα παραμονής του μετανάστη στη χώρα υποδοχής. Όταν η χώρα υποδοχής γίνεται χώρα συνήθους διαμονής.
Προσωρινή μετανάστευση είναι όταν τα άτομα μένουν για μικρό χρονικό διάστημα στη χώρα υποδοχής (για μία περίοδο τουλάχιστον 3 μηνών αλλά μικρότερη του ενός έτους).
Η πρώτη κατηγορία αφορά την προσωρινή μετανάστευση σύμφωνα με την οποία οι εργαζόμενοι μεταναστεύουν για εύρεση εργασίας με στόχο την επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής. Σε αυτή τη κατηγορία εντάσσονται και οι εποχικοί εργαζόμενοι που διαμένουν στη χώρα υποδοχής για διάστημα μεταξύ 3 και 12 μηνών. Η επόμενη κατηγορία αναφέρεται στη προσωρινή μετανάστευση για εκπαιδευτικούς λόγους και στην πλειοψηφία τους είναι φοιτητές. Μια ακόμη κατηγορία μεταναστών είναι η προσωρινή παροχή προστασίας στους αιτούντες άσυλο και στους πρόσφυγες οι οποίοι κατέφυγαν σε αναγκαστική μετανάστευση (Ζωγραφάκης, Κοντής & Μητράκος, 2009)
- Ατομική/Ομαδική

Ατομική ορίζεται όταν αφορά μετανάστευση μεμονωμένων ατόμων ενώ ομαδική όταν αφορά ολόκληρες ομάδες.

- Παραδοσιακή/Σύγχρονη

Η μετανάστευση διαφοροποιείται ανάλογα με τη χρονική περίοδο που πραγματοποιείται.

Παραδοσιακή ορίζεται αυτή που έχει πραγματοποιηθεί από τους δύο Παγκοσμίους Πολέμους και ήταν κυρίως υπερπόντια.

Η σύγχρονη αναφέρεται στην αλλαγή του τόπου διαμονής ενός ατόμου ή μίας ομάδας στα πλαίσια της σύγχρονης βιομηχανικής εποχής.

- Νόμιμη/Παράνομη

Σύμφωνα με το αν είναι καταγεγραμμένη η μετανάστευση από τις επίσημες αρχές διακρίνεται σε νόμιμη και παράνομη (Μουσούρου, 2003).

- Κυκλική Μετανάστευση

Ένα άλλο είδος μετανάστευσης είναι η κυκλική. Η επαναλαμβανόμενη διακίνηση ενός εργαζομένου ή μίας οικογένειας μεταξύ της χώρας υποδοχής και χώρας προέλευσης κατά τη διάρκεια της ζωής του. Είναι μικρής χρονικής διάρκειας και οργανώνεται κυρίως από άτομα ή πρακτορεία.

- Ατελής Μετανάστευση

Αφορά άτομα που μεταναστεύουν περιστασιακά και εργάζονται για μικρό χρονικό διάστημα για να συντηρούν τις οικογένειές τους στη χώρα προέλευσης (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

2.1 Υπηρεσίες Στήριξης

Στην Ελλάδα έχουν ιδρυθεί μη κυβερνητικές οργανώσεις με κύριο αντικείμενο ενασχόλησης τα ανθρώπινα δικαιώματα ανεξαρτήτως εθνικότητας. Αυτές οι οργανώσεις είναι και οι κύριες που ασχολούνται με τα δικαιώματα και τη στήριξη των μεταναστών. Παρακάτω θα αναφερθούν οι υπηρεσίες που έχουν παράγει το μεγαλύτερο έργο υποστήριξης των μεταναστών.

- **Aiesec Ελλάς:** ιδρύθηκε το 1956 και δραστηριοποιείται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Στοχεύει στην αντιμετώπιση του ρατσισμού έναντι των μεταναστών και στην ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της κοινωνίας. Κύρια πηγή χρηματοδότησης αποτελούν τα ίδια τα μέλη ενώ στηρίζεται οικονομικά και από χορηγίες, δωρεές και άλλες πηγές.
- **ANCE - Δίκτυο Εμπειρογνομόνων Αθήνας Athens Network of Collaborating Experts – ANCE:** ιδρύθηκε το 1996 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Αναφέρεται στα δικαιώματα των μεταναστών, στο ρατσισμό με αποδέκτες τους μετανάστες, στην αλλαγή της μεταναστευτική πολιτική και σε πολιτιστικές δράσεις ενώ ασχολείται και με τα ζητήματα που αφορούν τη δεύτερη γενιά των μεταναστών. Ενισχύεται οικονομικά από τα μέλη της, από χορηγίες και δωρεές, δημόσιους φορείς, υπουργεία, την Ευρωπαϊκή Ένωση και από άλλες πηγές.
- **HumanAid** - Μη Κυβερνητικός Οργανισμός: ιδρύθηκε το 2004. Δραστηριοποιείται σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο και χρηματοδοτείται από δημόσιους φορείς και υπουργεία, από δωρεές και χορηγίες αλλά και από τα ίδια τα μέλη. Στόχος της είναι υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών ενώ

υλοποιεί προγράμματα ανθρωπιστικής βοήθειας στο εξωτερικό (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **PRAKSIS** - Προγράμματα Ανάπτυξης, Κοινωνικής Στήριξης και Ιατρικής Συνεργασίας: ιδρύθηκε το 2004 και δραστηριοποιείται σε επίπεδο τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και Διεθνικό. Ως φορέας προασπίζεται τα δικαιώματα των μεταναστών ενώ μάχεται κατά του ρατσισμού που υφίστανται οι μετανάστες, υπέρ της τροποποίησης της μεταναστευτικής πολιτικής αλλά και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου. Επίσης, ασχολείται και με χρηματοδοτούμενα προγράμματα για τους μετανάστες. Συμμετέχει σε δίκτυα όπως το εθνικό παρατηρητήριο για τον ρατσισμό και την ξеноφοβία, το Ευρωπαϊκό δίκτυο EN-HERA, το δίκτυο ενίσχυσης και στήριξης μεταναστριών, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο "Mighealthnet", τη συμμαχία ενάντια στη φτώχεια, το ελληνικό δίκτυο για το δικαίωμα στη στέγη και την κατοικία, το δίκτυο ενημέρωσης και συνεργασίας για την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Χρηματοδοτείται από χορηγίες και δωρεές, δημόσιους φορείς, υπουργεία, την Ευρωπαϊκή Ένωση και από άλλες πηγές.

- **SOS Ρατσισμός**: ιδρύθηκε το 1992. Δραστηριοποιείται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο και κινητοποιείται για τα δικαιώματα των μεταναστών, το ρατσισμό απέναντι στους μετανάστες, τα θρησκευτικά δικαιώματα, τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής, και για την κοινωνική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Συμμετέχει, επίσης, στο Ευρωπαϊκό δίκτυο ενάντια στον ρατσισμό.

- **Αθηνά - ΜΚΟ Κοινωνικής Παρέμβασης και Σχεδιασμού ATHENA NGO - NPO Social Intervention and Planning**: ιδρύθηκε το 1996 και δραστηριοποιείται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Στόχος αυτού του φορέα είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των πολιτών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ενισχύεται οικονομικά από δημόσιους φορείς και τα μέλη του.

- **ΑΙΤΗΜΑ**: ιδρύθηκε το 2008. Δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και στοχεύει στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, στην αντιμετώπιση του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες, τα θρησκευτικά δικαιώματα και την τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής αλλά και την ενημέρωση της κοινωνίας. Χρηματοδοτείται από μόνο από τα μέλη του (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **ΑΜΑΚΑ:** ιδρύθηκε το 2008 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Χρηματοδοτείται από δωρεές και από τα μέλη του. Τα πεδία δράσης του αφορούν τα δικαιώματα των μεταναστών, το ρατσισμό απέναντι στους μετανάστες, πολιτιστικές δράσεις και την κοινωνική Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση.
- **Ανοιχτοί Ορίζοντες:** η ίδρυση του πραγματοποιήθηκε το 2000. Δραστηριοποιείται σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Χρηματοδοτείται από δημόσιους φορείς και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κύριοι στόχοι του φορέα αυτού αποτελούν τα δικαιώματα των μεταναστών, η αντιμετώπιση του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες, τα θρησκευτικά δικαιώματα, οι πολιτιστικές δράσεις και η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας μέσω της ενημέρωσης.
- **ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων:** ιδρύθηκε 1992 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Χρηματοδοτείται από δωρεές, τους δημόσιους φορείς, την Ευρωπαϊκή Ένωση και από άλλως πηγών. Αποσκοπεί στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, στην αντιμετώπιση του ρατσισμού έναντι των μεταναστών, στην τροποποίηση την πολιτική που σχετίζεται με τους μετανάστες και στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας. Συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την καταπολέμηση της φτώχειας, στο δίκτυο συνεργασίας για την υποστήριξη νέων (ΔΙΣΥΝ), στο δίκτυο Κέντρων Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΚΕΣΣΥ), στο δίκτυο για το δικαίωμα στη στέγη, στην Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία των Εθνικών Οργανισμών για τους άστεγους, στο δίκτυο νοτιοανατολικής Ευρώπης για τα δικαιώματα του Παιδιού, στο δίκτυο για την πληροφόρηση για τα δικαιώματα του παιδιού, στο δίκτυο για την καταπολέμηση της παιδικής πορνείας και της διακίνησης των παιδιών.
- **Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ:** ιδρύθηκε το 2002. Δραστηριοποιείται σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο για τα δικαιώματα των μεταναστών και το ρατσισμό που δέχονται ενώ πραγματοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις. Ενισχύονται οικονομικά μέσω δωρεών, των δημόσιων φορέων και από άλλες πηγές. Ο φορέας είναι ΜΚΟ της Εκκλησίας της Ελλάδος. Στο πλαίσιο των δράσεών του παρέχονται δωρεάν μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες και επίσης πραγματοποιεί αρκετές ανθρωπιστικές δράσεις εντός και εκτός των συνόρων της χώρας (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **Γέφυρες Φιλίας - Ινστιτούτο Κοινωνικής Αλληλεγγύης Bridges of Friendship:** ιδρύθηκε το 1997 ενώ δραστηριοποιείται σε τοπικό επίπεδο. Ενισχύεται οικονομικά από δωρεές. Η ενασχόληση αυτού του φορέα αφορά τα δικαιώματα των μεταναστών και την κοινωνική τους ένταξη με την αντιμετώπιση του ρατσισμού και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας. Συμμετέχει σε δίκτυα όπως το Ελληνικό δίκτυο για το δικαίωμα στη στέγη και στην κατοικία, τη συμμαχία ενάντια στη φτώχεια, το δίκτυο ΜΚΟ για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού.
- **Γεώραμα:** η ίδρυσή του πραγματοποιήθηκε το 2007 και δραστηριοποιείται σε τοπικό επίπεδο. Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κινητοποιείται κυρίως στον τομέα της κοινωνική ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης με στόχο την προάσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών.
- **Γιατροί του Κόσμου - Ελληνική Αντιπροσωπεία Médecins du Monde – Grèce:** ιδρύθηκε το 1990 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, εθνικό, διεθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Χρηματοδοτείται από τα μέλη του, τους δημόσιους φορείς, από δωρεές και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πεδίο δράσης του φορέα αυτού αφορά τα δικαιώματα των μεταναστών και στην κοινωνική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μέσω εκπαιδευτικών δράσεων που πραγματοποιεί. Συμμετέχει στο δίκτυο Γιατρών του Κόσμου και στο Ευρωπαϊκό δίκτυο για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη μεταναστών χωρίς χαρτιά και αιτούντων άσυλο.
- **Γιατροί Χωρίς Σύνορα - Ελληνικό Τμήμα Médecins Sans Frontières - Sector Grecque:** η ίδρυση του χρονολογείται από το 1990 και δρα σε τοπικό, εθνικό, διεθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Κύρια πηγή χρηματοδότησης αποτελούν οι χορηγίες και οι δωρεές. Στόχος είναι η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και η ευαισθητοποίηση των πολιτών.
- **Δάσκαλοι του Κόσμου Teachers of the World:** ιδρύθηκε το 2004 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τους Δημόσιους φορείς και από τα μέλη του. Προασπίζεται τα δικαιώματα των μεταναστών και επιδιώκει την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της κοινωνίας προκειμένου να επιτευχθεί η αντιμετώπιση του ρατσισμού έναντι των

μεταναστών ενώ πραγματοποιεί και εκπαιδευτικές δράσεις (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **Διαπολιτισμικό Ρεύμα Ισότητας και Συνεργασίας – ΙΣΟΝ:** ιδρύθηκε το 2004 και δρα σε τοπικό επίπεδο. Στηρίζεται οικονομικά μέσω της χρηματοδότησης των μελών. Στοχεύει στη αντιμετώπιση του ρατσισμού έναντι των μεταναστών και στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους πραγματοποιώντας πολιτιστικές και εκπαιδευτικές δράσεις ενώ επιδιώκει την τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής που εφαρμόζεται στη χώρα.
- **Διεθνές Ινστιτούτο Ιθαγένειας:** η ίδρυσή του φορέα αυτού πραγματοποιήθηκε το 1987. Δρα σε εθνικό επίπεδο ενώ χρηματοδοτείται από τα μέλη του και από άλλες πηγές. Στόχος του είναι η αλλαγή της μεταναστευτικής πολιτικής, η ευαισθητοποίηση των πολιτών και η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών.
- **Διεθνής Αμνηστία - Ελληνικό Τμήμα Amnesty International Greece:** το 1975 πραγματοποιήθηκε η ίδρυση του. Δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Χρηματοδοτείται κυρίως από τα μέλη αλλά και από δωρεές. Το πεδίο δράσης του αφορά τα δικαιώματα των μεταναστών, την αντιμετώπιση ρατσιστικών στάσεων έναντι των μεταναστών, την υπεράσπιση των θρησκευτικών δικαιωμάτων και την κοινωνική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση.
- **Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία - Ελληνικός Κλάδος International Social Service – ISS:** η λειτουργία αυτού του φορέα χρονολογείται από το 1924 και δραστηριοποιείται σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Χρηματοδοτείται κυρίως από δημόσιους φορείς αλλά και από τα μέλη του, τις χορηγίες και μέσω άλλων πηγών. Επιδιώκει την τροποποίηση τη μεταναστευτικής πολιτικής, την προάσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και της κοινωνικής τους ένταξης μέσω της ευαισθητοποίησης και της ενημέρωσης της κοινωνίας. Συμμετέχει στο ελληνικό δίκτυο καταπολέμησης της φτώχειας και στο δίκτυο ΜΚΟ για την παρακολούθηση της εφαρμογής της σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού.
- **Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών:** ιδρύθηκε το 1995 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Στόχος του είναι η υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και η κοινωνική ευαισθητοποίηση και ενημέρωση που επιδιώκεται μέσω πολιτιστικών και

εκπαιδευτικών δράσεων που πραγματοποιεί αποσκοπώντας στη επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Στο πλαίσιο του φορέα έχει συγκροτηθεί ομάδα με τίτλο "Τα Πίσω Θρανία", η οποία παρέχει μαθήματα ελληνικών σε μετανάστες. Συμμετέχει στο δίκτυο FRASSANITO και στην Πανελλαδική δικτύωση Αντιρατσιστικών Οργανώσεων (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **Δίκτυο Μεσόγειος SOS:** η λειτουργία του ξεκίνησε το 1993. Δραστηριοποιείται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για τα δικαιώματα των μεταναστών και την αντιμετώπιση του ρατσισμού που υφίστανται πραγματοποιώντας πολιτιστικές δράσεις για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μεταναστών. Συμμετέχει σε δίκτυα όπως στο δίκτυο για την συμμαχία ενάντια στη φτώχεια και στο Ευρωπαϊκό δίκτυο ενάντια στον ρατσισμό. Χρηματοδοτείται κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από δωρεές αλλά και από τα μέλη του και από δημόσιους φορείς.
- **Δίκτυο Προστασίας των Δικαιωμάτων των Παιδιών:** ιδρύθηκε το 2004 και δρα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Κινητοποιείται στα πεδία για τα δικαιώματα των μεταναστών, στην τροποποίηση την μεταναστευτικής πολιτικής που εφαρμόζεται και στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας μέσω της ενημέρωσης και των διαφόρων δράσεων που πραγματοποιεί. Να σημειωθεί πως ο φορέας ασχολείται κυρίως με τα δικαιώματα του παιδιού. Χρηματοδοτείται από τα μέλη και μέσω άλλων πηγών.
- **ΕΛΙΞ - Προγράμματα εθελοντικής εργασίας:** Ιδρύθηκε το 1987 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Ασχολείται με άτομα από όλες τις εθνικότητες και τα κύρια σημεία όπου την αφορούν είναι ο ρατσισμός απέναντι στους μετανάστες, η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου για την συγκεκριμένη ευπαθή ομάδα. Χρηματοδοτείται από εισφορές μελών, χορηγίες, Υπουργεία και την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- **Ελληνική Εθνική Επιτροπή για τη UNICEF :** Ιδρύθηκε το 1977 και τα πεδία δράσης της αφορούν περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Ασχολείται με όλες τις εθνικότητες και κινητοποιείται σε τομείς που αφορούν τα δικαιώματα των μεταναστών, το ρατσισμό απέναντί τους, τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής και την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των ατόμων της χώρας υποδοχής των μεταναστών. Χρηματοδοτείται από εισφορές μελών, χορηγίες και άλλες πηγές. Ο φορέας αποτελεί Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα ως

τμήμα της ομώνυμης διεθνούς οργάνωσης (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **Ελληνικό Δίκτυο για την Καταπολέμηση της Φτώχειας Hellenic Anti-Poverty Network** : Ιδρύθηκε το 1996 και δραστηριοποιείται σε περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Τα πεδία δράσης της είναι τα δικαιώματα των μεταναστών και η κοινωνική τους ένταξη και αποδοχή. Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από δημόσιους φορείς (Υπουργεία). Ο φορέας είναι μέρος του ομώνυμου ευρωπαϊκού δικτύου και συμμετέχει και στο ευρωπαϊκό δίκτυο για τη καταπολέμηση της φτώχειας.

- **Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός**: Ιδρύθηκε το 1877 και δραστηριοποιείται σε περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Κινητοποιείται σε εκπαιδευτικές δράσεις για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του πληθυσμού καθώς και για την εξάλειψη του ρατσισμού έναντι των μεταναστών. Πηγές χρηματοδότησης αποτελούν οι εισφορές των μελών, οι χορηγίες και άλλες πηγές. Συμμετέχει στα εξής δίκτυα :

- Ø Πλατφόρμα Συνεργασίας των Ερυθρών Σταυρών σε θέματα προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και μεταναστών,
- Ø Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ερυθρών Σταυρών για την ανταπόκριση στην Παράνομη Διακίνηση και Εμπορία Ανθρώπων (Human Trafficking),
- Ø Δίκτυο για την Προώθηση της Διαφορετικότητας και την Καταπολέμηση των Διακρίσεων.

Ο φορέας είναι μέλος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, διαθέτει ένα αρκετά πυκνό πανελλαδικό δίκτυο δομών και ασχολείται κυρίως με την περίθαλψη και τη στέγαση διαφορετικών κατηγοριών μεταναστών.

- **Ένωση Μεταναστών Ελλάδος**: Ιδρύθηκε το 2008 και δραστηριοποιείται σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Ασχολείται με τα δικαιώματα των μεταναστών, το ρατσισμό που βιώνουν, τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής, με δράσεις για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου καθώς και με την ενεργητική στήριξη ομάδων μεταναστών. Χρηματοδοτείται μόνο από εισφορές των μελών της. Ο φορέας φαίνεται να δραστηριοποιείται και σε άλλες χώρες όπως στην Αφρική και στην Ασία.

- **Ιατρική Παρέμβαση - Medical Intervention (Med-In)** : Ιδρύθηκε το 2004 και η δράση της αφορά τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Τα πεδία δράσης της αφορούν την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών καθώς και τη στήριξη θυμάτων trafficking. Χρηματοδοτείται από εισφορές μελών, από χορηγίες και από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).
- **Κέντρο Προάσπισης Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ) Human Rights Defence Centre** : Ιδρύθηκε το 1998 και δρα σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Τα θέματα που μελετά και εργάζεται πάνω σε αυτά είναι τα δικαιώματα των μεταναστών, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις απέναντί τους και η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των ατόμων. Συμμετέχει στο Δίκτυο ΑΡΙΑΔΝΗ για την Καταπολέμηση Εμπορίας Ανθρώπων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής και Ανατολικής Ευρώπης.
- **Κιβωτός του Κόσμου** : Ιδρύθηκε το 2003 και δραστηριοποιείται σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Τα πεδία δράσης της αφορούν τα δικαιώματα των μεταναστών, τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής, την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση καθώς και τις εκπαιδευτικές δράσεις που πραγματοποιεί. Χρηματοδοτείται μόνο από χορηγίες και δωρεές. Ο φορέας ασχολείται κυρίως με παιδιά, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών άπορων μεταναστών.
- **ΚΛΙΜΑΚΑ - Φορέας Ανάπτυξης Ανθρώπινου και Κοινωνικού Κεφαλαίου για την Αντιμετώπιση του Κοινωνικού Αποκλεισμού** : Ιδρύθηκε το 2000 και δρα σε τοπικό, εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Πραγματοποιεί εκπαιδευτικές δράσεις, ενημερώνει και ευαισθητοποιεί το κοινωνικό σύνολο, στοχεύει στην εξάλειψη του ρατσισμού απέναντι στους μετανάστες και υπερασπίζεται τα δικαιώματά τους. Χρηματοδοτείται από χορηγίες, δημοσίους φορείς και την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- **Μηχανικοί του Κόσμου - World Engineers** : Ιδρύθηκε το 2000 και δρα σε τοπικό και διεθνικό επίπεδο. Ο φορέας βοηθά μετανάστες για τη κατασκευή κατοικιών. Χρηματοδοτείται μόνο από δωρεές και χορηγίες.
- **Ομοσπονδία Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Ελλάδος (ΟΕΜΚΟΕ) - Hellenic Federation of Voluntary Non-Governmental Organizations** : Ιδρύθηκε το 1996 και δρα σε εθνικό επίπεδο. Τα πεδία δράσης του αφορούν μόνο τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής και την ενημέρωση

και ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου για τους μετανάστες. Ο φορέας είναι το δευτεροβάθμιο όργανο των ΜΚΟ και αντιπροσωπεύει αρκετές ΜΚΟ που ασχολούνται με μεταναστευτικά ζητήματα. Χρηματοδοτείται εξ ολοκλήρου από εισφορές των μελών (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

- **Παιδικά Χωριά SOS – Ελλάδα** : Ιδρύθηκε το 1975 και δραστηριοποιείται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Υποστηρίζει τα δικαιώματα των μεταναστών και παρέχει ψυχοκοινωνική στήριξη και στέγαση. Συμμετέχει και σε δίκτυα όπως Δίκτυο Συνεργασίας για την Υποστήριξη Νέων (ΔΙΣΥΝ), Δίκτυο ΜΚΟ για την παρακολούθηση της εφαρμογής της σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού. Ο φορέας είναι το ελληνικό τμήμα διεθνούς οργάνωσης και ασχολείται με παιδιά. Χρηματοδοτείται από χορηγίες και από δημόσιους φορείς και Υπουργεία.
- **Σπίτι Ανοιχτής Φιλοξενίας (ΣΑΦ) - Shelter for Victims of Social Exclusion and Sexual Abuse (SVEA)** : Ιδρύθηκε το 1995 και δρα σε τοπικό επίπεδο. Τα πεδία δράσης της οργάνωσης αφορούν τα δικαιώματα των μεταναστών το ρατσισμό, τη τροποποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής και την ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου. Παρέχουν ψυχοκοινωνική στήριξη και στήριξη στα θύματα Trafficking.
- **Φαρμακοποιοί του Κόσμου** : Η λειτουργία της οργάνωσης ξεκίνησε το 1997. Οι φαρμακοποιοί του Κόσμου δρουν σε εθνικό, τοπικό καθώς και σε παγκόσμιο επίπεδο. Μέλημά τους είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των ατόμων για φαρμακευτική περίθαλψη σε άτομα που το έχουν ανάγκη και σε μετανάστες. Ο φορέας συμμετέχει στη λειτουργία του Κοινωνικού Φαρμακείου που έχει συσταθεί στο Δήμο της Αθήνας για την φαρμακευτική περίθαλψη των φτωχών πληθυσμών στους οποίους περιλαμβάνονται και μετανάστες. Επίσης, ο φορέας διατηρεί παραρτήματα στην Κύπρο, την Ζάμπια, τη Νότιο Αφρική και την Σερβία. Χρηματοδοτείται από εισφορές των μελών καθώς και από χορηγίες/ δωρεές. (Οδηγός ΜΚΟ και Συλλόγων Μεταναστών, 2009).

Αξιοσημείωτη είναι και η ύπαρξη συλλόγων για την εκάστοτε πληθυσμιακή ομάδα (Αλβανούς, Βούλγαρους, Γεωργιανούς και άλλους) που έχουν ιδρύσει οι ίδιοι οι μετανάστες και βρίσκονται σε αρκετές πόλεις της Ελλάδας. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών των συλλόγων είναι η πολιτιστική ταυτότητα της κάθε χώρας που υπάρχει εκεί και δεν την αφήνουν να χαθεί.

Οι υπηρεσίες που αναφέρθηκαν εκτενέστερα παραπάνω θα θέλαμε να τονίσουμε ότι οι περισσότερες παρευρίσκονται στις μεγαλουπόλεις και κάποιες από αυτές διαθέτουν και παραρτήματα σε μικρότερες πόλεις. Βέβαια αυτό δυσκολεύει τους μετανάστες που δεν βρίσκονται ή ζουν σε μία μεγαλούπολη και αναγκάζονται να μετακινηθούν προς τα εκεί για να αναζητήσουν κάποια βοήθεια. Επίσης αυτό μπορεί να αποβεί μοιραίο και για τις μεγάλες πόλεις καθώς τα μεταναστευτικά ρεύματα κινούνται προς αυτές και η βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν μπορεί να είναι ελάχιστη μπροστά στο μέγεθος των μεταναστευτικών ροών.

2.2 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

2.2.1 Κοινωνική ένταξη – Κοινωνικός αποκλεισμός – Κοινωνική ενσωμάτωση

Εδώ και αρκετά χρόνια πολλά άτομα εγκαταλείπουν το τόπο της συνήθους διαμονής τους και αποφασίζουν να εγκατασταθούν σε άλλο τόπο λόγω διάφορων παραγόντων οι οποίοι αναλύθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο. Αυτό το φαινόμενο ονομάζεται μετανάστευση και οι μετανάστες καλούνται να ενταχθούν σε ένα νέο τόπο, τον οποίο δεν γνωρίζουν και να ενσωματωθούν μέσα στη κοινωνία για να συνυπάρξουν αρμονικά τόσο με τους γηγενείς όσο και μεταξύ τους (Κομπότη, 2013).

Ο όρος κοινωνική ενσωμάτωση είναι επίκαιρος και απασχολεί όλους τους επιστήμονες και τις κυβερνήσεις για την εύρυθμη λειτουργία μιας σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Όταν κάνουμε λόγο για κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών εννοούμε την ένταξή τους και τη πρόσβασή τους τόσο στην αγορά εργασίας όσο και σε μία κοινωνία ίσων ευκαιριών. Δηλαδή να έχουν δικαίωμα στην υγεία, στην εκπαίδευση, σε μία ασφαλή κατοικία, στην εκμάθηση της γλώσσας, στις υπηρεσίες στήριξης που απευθύνονται στην εκάστοτε κοινωνική ομάδα. Κοινωνική ενσωμάτωση δεν μπορεί να επιτευχθεί εάν ο μετανάστης δεν αισθάνεται ότι αποτελεί μέρος της κοινωνίας όπου επέλεξε να ζήσει. Είναι σημαντικό να υπάρχει σεβασμός στο πολιτισμό και τη θρησκεία τους και στην όποια διαφορετικότητα απορρέει από τη ζωή τους στη χώρα προέλευσης (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Ένα άλλο εμπόδιο κοινωνικής ενσωμάτωσης και ένταξης είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν οι μετανάστες. Ο κοινωνικός αποκλεισμός προσδιορίζεται ως μία περιθωριοποίηση που οδηγεί στην οικονομική εξαθλίωση αλλά και σε μειονεκτικότητα άλλων τομέων της ζωής του ατόμου. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά τη παρεμπόδιση απορρόφησης κοινωνικών και δημοσίων αγαθών καθώς και την αδυναμία άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων (Κομπότη, 2013).

Παρεμποδίζεται, δηλαδή, η συμμετοχή σε δραστηριότητες πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα ως επακόλουθο την στέρηση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων.

Τα δικαιώματα αυτά είναι τα εξής:

- Ø Αξιοπρέπεια
- Ø Ισότητα
- Ø Αλληλεγγύη
- Ø Ιθαγένεια- Δικαιώματα πολιτών
- Ø Δικαιοσύνη (Κομπότη, 2013).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός συνδέεται άμεσα με τον ρατσισμό, τη ξενοφοβία και τις διακρίσεις. Οι διακρίσεις στηρίζονται στη διαφορετικότητα του χρώματος, της γλώσσας, της θρησκείας, των συνηθειών, εθίμων κλπ (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Ρατσισμός είναι οι πεποιθήσεις και ιδεολογίες που εδραιώνουν διακρίσεις εναντίον άλλων ομάδων και κάθε μορφής διαφορετικότητας και ιδιαιτερότητας. Ρατσισμός σημαίνει και βία , απαγόρευση άσκησης δικαιωμάτων, ξυλοδαρμοί ακόμα και δολοφονίες.

Η ξενοφοβία είναι ο φόβος για οτιδήποτε ξένο. Δεν αποτελεί ρατσισμό, δεν εκδηλώνεται με βία αλλά αφορά την αρνητική αντιμετώπιση του άλλου όταν αυτός μεταναστεύει ή είναι φτωχός ή ανήκει σε άλλη εθνικότητα-φυλή ή έχει άλλη θρησκεία. Οι μετανάστες βιώνουν τον ρατσισμό και τη ξενοφοβία λόγω φυλετικών προκαταλήψεων έναντι ορισμένων ομάδων.

Η κύρια πηγή ενημέρωσης και πληροφόρησης της κοινωνίας αποτελούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαδραματίζοντας κατ αυτό τον τρόπο καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία και στη καλλιέργεια της ρατσιστική στάσης του κοινωνικού συνόλου έναντι των μεταναστών. Αν και δεν υπάρχουν επιστημονικές έρευνες σχετικά με τη

στάση των ΜΜΕ έναντι των μεταναστών σε ελάχιστες περιπτώσεις παρατηρείται αποδοχή των μεταναστών ως ενιαίο μέρος του κοινωνικού συνόλου κάτι το οποίο είναι ευδιάκριτο αν παρατηρήσει κάποιος τον τρόπο χειρισμού των πληροφοριών που σχετίζονται με τους μετανάστες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τάση των ΜΜΕ να υπερτονίζουν την εθνικότητα των μεταναστών όταν αποτελούν κύρια μέλη εγκληματικών ενεργειών είτε ως θύματα είτε ως θύτες. Απόρροια αυτού είναι η υιοθέτηση της άποψης από το κοινωνικό σύνολο ότι κυρίως οι μετανάστες ευθύνονται για την εγκληματικότητα στην χώρα. Προκειμένου να αποφευχθεί η καλλιέργεια και η ενδυνάμωση των προκαταλήψεων και η υιοθέτηση ρατσιστικών απόψεων από τους πολίτες έναντι των μεταναστών θα πρέπει να υπάρχει αντικειμενικότητα στην ενημέρωση και στη πληροφόρηση της κοινωνίας (Ζωγράφου, 1997).

Ρατσισμός και ξеноφοβία υπάρχουν σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες σε άλλες περισσότερο και σε άλλες λιγότερο. Οι μετανάστες στερούνται την ελευθερία τους, πέφτουν θύματα κακοποίησης, περιθωριοποιούνται από τη κοινωνία, χάνουν δικαιώματα εκπαίδευσης, ελευθερίας λόγου και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Έρευνα έχει αποδείξει ότι η Ελλάδα είναι στη πρώτη θέση μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών σε θέματα ξеноφοβίας με ποσοστό 38%, πολύ πάνω από το μέσο ευρωπαϊκό χώρο (15%).

Οι αλλοδαποί αντιμετωπίζουν επίσης τις εξής δυσκολίες οι οποίες πηγάζουν από το κοινωνικό αποκλεισμό :

- Αρνητική-εχθρική αντιμετώπιση από τους ημεδαπούς.
- Απομόνωση, περιθωριοποίηση.
- Τα παιδιά δεν λαμβάνουν κάποια μορφή διαπολιτισμικής αγωγής ώστε να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον (Ζωγράφου, 2004).

2.2.2 Δυσκολίες στην εργασία

Στις περισσότερες χώρες υποδοχής της Ευρώπης έτσι και στην Ελλάδα ο μεγαλύτερος αριθμός αλλοδαπών ασχολείται με εργασίες τις οποίες δεν επιθυμούν οι ντόπιοι, διότι είναι πιο βαριές, ανθυγιεινές και χαμηλόμισθες.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί εργαζόμενοι είναι οι εξής:

- Ø Δεν εξασφαλίζουν δικαίωμα παραμονής, ακόμα και μετά από μακρόχρονη διαμονή στην Ελλάδα.
- Ø Οι εργοδότες δεν τους μεταχειρίζονται όπως τους άλλους εργαζομένους.
- Ø Δυσκολεύονται στην εύρεση εργασίας και κατοικίας και δέχονται εχθρική συμπεριφορά από τους ιδιοκτήτες (Ζωγράφου, 2004).

Η ανεργία πλήττει και τους άνδρες και τις γυναίκες. Πολλοί εργοδότες όταν φθάνει η ώρα πληρωμής καταγγέλλουν τους «ανεπίσημους» μετανάστες εργαζομένους στην αστυνομία με αποτέλεσμα και να τους απελαύνουν και να τους στερούν τη χρηματική αμοιβή που τους χρωστούν.

Οι μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα αντιμετωπίζονται διαφορετικά και από τη πολιτεία και από τους εργοδότες. Οι ίδιοι οι μετανάστες βέβαια θέλουν να νομιμοποιηθούν αλλά η γραφειοκρατία και η ανάγκη για επιβίωση τους οδηγούν σε πράξεις «παρανομίας» (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Η παραοικονομία επίσης είναι ένα εμπόδιο που δύσκολα έχουν τη δυνατότητα να υπερπηδήσουν οι μετανάστες. Λόγω της χαμηλής τους οικονομικής κατάστασης και της ανάγκης να κερδίσουν χρήματα και να επιβιώσουν, δέχονται να εργασθούν και όντας ανασφάλιστοι και με χαμηλά ημερομίσθια. Η συχνή χρησιμοποίηση των μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα στην εργασία εξηγείται με το γεγονός ότι οι εργοδότες προτιμούν να προσλαμβάνουν μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα από ότι γηγενείς διότι οι πρώτοι δεν είναι σε θέση να παραπονεθούν για τη μικρή χρηματική αμοιβή ή για την ανασφάλιστη εργασία.

Οι θέσεις εργασίας που προσφέρονται στους μετανάστες χωρίς τα νόμιμα έγγραφα αλλά και σε εκείνους που έχουν νομιμοποιηθεί είναι ανειδίκευτες, κακοπληρωμένες και ριψοκίνδυνες. Οι συνθήκες εργασίας τους είναι άσχημες έως άθλιες τόσο από άποψη συμπεριφοράς από τους εργοδότες και τους συναδέλφους όσο και από άποψη υγιεινής (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Το πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης σε μια έκθεση του οι μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα ανέρχονταν σε 470.000 ή στο 13% των εργαζομένων από τους οποίους οι περισσότεροι προέρχονταν από την Αλβανία και εργάζονταν κυρίων στο χώρο της γεωργίας με ποσοστό 31% και στο κατασκευαστικό τομέα με ποσοστό

11%. Παρόλο που το 30% των μεταναστών είχαν δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ειδικευση το 87% ασχολούνταν σε τομείς που δεν ήταν ειδικευόμενοι (Ζωγράφου, 1997).

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της Ελλάδας, η οποία την εντάσσει στην τελευταία θέση της Ευρώπης, καλλιεργεί τη εκμετάλλευση των μεταναστών στον εργατικό τομέα, οι οποίοι αποτελούν ένα χαμηλά αμειβόμενο εργατικό δυναμικό. Μάλιστα, η αμοιβή τους μπορεί να αγγίξει το 1/3 της αντίστοιχης αμοιβής των Ελλήνων συναδέλφων τους ιδιαίτερα στην εποχιακή απασχόληση και στην παραοικονομία. Συνεπάγεται, λοιπόν, ότι η παράνομη εργασία συνδράμει καθοριστικό ρόλο παραμονή των μεταναστών στη χώρα από την οποία επωφελούνται εκτός των παραγωγών και οι καταναλωτές. Οι μετανάστες, λοιπόν, συνέβαλαν στην κάλυψη του κενού που υπήρχε στην ελληνική αγορά εργασίας και όχι στην διόγκωση της ανεργίας. Αντίθετα, για τους μετανάστες με νόμιμα έγγραφα που προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζεται μια διαφορετική εικόνα με το 8% να εργάζεται ως διευθυντικό στέλεχος, το 14,8% ανήκει στο επιστημονικό δυναμικό της χώρας, το 21% είναι υπάλληλοι γραφείου, το 23,3% εργάζεται στο τομέα παροχής υπηρεσιών ενώ μόνο το 1% εργάζεται ως τεχνίτες ή εργάτες (Ζωγράφου, 1997).

Βέβαια τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει σημαντικό αντίκτυπο και στους μετανάστες όπως και στον γενικό πληθυσμό της χώρας καθώς κάποιοι από τους κύριους τομείς που απασχολείται μεγάλος αριθμός μεταναστών όπως η εργασία στις οικοδομές (κατασκευή κτιρίων), των κατασκευών και του λιανικού εμπορίου έχει πληγεί από την οικονομική κρίση έχοντας υψηλό ποσοστό ανεργίας (Ρόμπολης, 2011).

2.2.3 Δυσκολίες στη κατοικία

Η κατοικία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά θέματα που απασχολούν τους μετανάστες. Οι περισσότεροι μετανάστες κατοικούν όπου μπορούν να βρουν φθηνή κατοικία δηλαδή κυρίως στις περιοχές όπου υπάρχουν παλαιότερες κατοικίες. Συνήθως συναντούν δυσκολίες όσον αφορά την ενοικίαση σπιτιών, διότι οι ιδιοκτήτες δεν επιθυμούν αλλοδαπούς ενοικιαστές για διάφορους λόγους. Ένας από

αυτούς είναι η ξενοφοβία και το γεγονός ότι δεν τους έχουν εμπιστοσύνη ότι θα πληρώνουν το ενοίκιο στην ώρα τους.

Ακόμα και όταν βρίσκουν κατοικία στερούνται βασικών αναγκών, παραδείγματος χάρι θέρμανση. Σε σύγκριση με τα ελληνικά νοικοκυριά οι μετανάστες κατοικούν σε σπίτια μικρότερα από τις ανάγκες τους. Σε πολλές περιπτώσεις δύο ή περισσότερες οικογένειες μένουν στο ίδιο σπίτι ή κατοικούν πολλά άτομα σε ένα μόνο δωμάτιο (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Οι άστεγοι ξένοι υπολογίστηκαν το 2005 σε 8.000 άτομα. Είναι άνθρωποι που ζουν στο δρόμο, σε εγκαταλελειμμένα σπίτια ή αυτοκίνητα.

2.2.4 Δυσκολίες στη γλώσσα

Η έλλειψη γνώσης και κατανόησης της γλώσσας αποτελεί πολύ σημαντικό εμπόδιο στην ένταξη των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Αποτέλεσμα της γλωσσικής διαφοροποίησης είναι η δυσκολία της επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων. Η γλωσσική- επικοινωνιακή απομόνωση οδηγεί όχι μόνο στην επαγγελματική και εργασιακή στασιμότητα των μεταναστών αλλά και στη κοινωνική τους περιθωριοποίηση. Η μη χρήση και γνώση της γλώσσας δεν αφήνει περιθώρια στους μετανάστες να βρουν όποια εργασία επιθυμούν διότι η επιλογή του ανθρώπινου δυναμικού μιας επιχείρησης γίνεται με βάση τη γνώση της ελληνικής γλώσσας αφού υπάρχει η ανάγκη επικοινωνίας με τους πελάτες, τους συναδέλφους και γενικότερα όσους συνδιαλέγονται σε ένα χώρο εργασίας. Ορισμένες έρευνες τονίζουν ότι η άγνοια της γλώσσας οδηγεί και στην απώλεια της απασχόλησης.

Βέβαια πολλά προγράμματα πραγματοποιούνται στην Ελλάδα από την Ε.Ε. για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας για τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους παλλινοστούντες. Μερικές κοινότητες μεταναστών επίσης έχουν ιδρύσει σχολεία, όμως οι περισσότεροι δεν έχουν συμμετάσχει σε αυτά τα προγράμματα και αυτό οφείλεται στο ότι μέχρι τις 2 διαδικασίες νομιμοποίησης (1998-2001) οι πιο πολλοί αλλοδαποί εργαζόμενοι δεν είχαν άδεια παραμονής και εργασίας και για αυτό φοβούνταν (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

2.2.5 Δυσκολίες ως προς την νομιμοποίηση των μεταναστών

Η αναποτελεσματικότητα της μεταναστευτικής πολιτικής και αδιαφορία του κράτους για την εφαρμογή των νόμων και την ενημέρωση της κοινωνία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, δυσχεραίνει την κοινωνική ένταξη τους. Κάποια από τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες εργάτες είναι η μη νομιμοποίηση τους από το κράτος ακόμη και μετά από μακροχρόνια παραμονή στη χώρα (Ζωγράφου, 1997).

Από τις αρχές του 1990 και κατόπιν της έναρξης του μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα μέσω νόμων επιδιώκονταν η νομιμοποίηση των μεταναστών, ο έλεγχος της εισόδου και η απαγόρευση της παράνομης μετανάστευσης. Παρόλο των νομοθετικών παρεμβάσεων η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα δεν εφαρμόστηκε στην ουσία. Κύρια αιτία είναι η γραφειοκρατία και οι πολύπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες που κωλύουν την νομιμοποίηση και την αναθεώρηση της άδειας παραμονής και εργασίας των μεταναστών. Απόρροια αυτού είναι η διόγκωση της παράνομης μετανάστευσης και της ανασφάλιστης απασχόλησης με αμοιβή χαμηλότερη των συλλογικών συμβάσεων ενώ δεν έχουν την δυνατότητα επιδομάτων ανεργίας και πρόσβασης σε δημόσιες υπηρεσίες υγείας. Βάση όλων αυτών δυσχεραίνεται η κοινωνικής ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία (Ρόμπολης, 2011).

2.2.6 Δυσκολίες στην υγεία

Οι μετανάστες πάσχουν από σωματικές διαταραχές, χρόνιες παθήσεις, ατυχήματα. Μερικοί από αυτούς πάσχουν από χρόνιες και μολυσματικές ασθένειες, οι οποίες είτε είχαν ατονήσει και αργότερα σημείωναν έξαρση, είτε ήταν εξαφανισμένες από το Δυτικό κόσμο (φυματίωση, πολυμειλίτιδα). Επίσης η έλλειψη πρόληψης, οι δύσκολες καιρικές συνθήκες μετανάστευσης, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι φόβοι οδηγούν σε ψυχοσωματικές ασθένειες.

Συχνό φαινόμενο είναι ότι πέφτουν θύματα εργασιακών ατυχημάτων λόγω της επικινδυνότητας των επαγγελμάτων τους. Επιπλέον εμπόδιο στη παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης είναι ότι το κόστος είναι υψηλό και δεν μπορεί να καλυφθεί από τα έσοδα των μεταναστών καθώς οι περισσότεροι είναι και ανασφάλιστοι (Πουλοπούλου- Έμκε, 2007).

Σύμφωνα με το μεταναστευτικό νόμο 2910 του 2001 οι νόμιμοι διαμένοντες μετανάστες έχουν ίσα δικαιώματα με τους γηγενείς όσον αφορά την εθνική ασφάλιση και τη προστασία. Η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη παρέχεται με τη προσκόμιση του βιβλιαρίου του ασφαλιστικού φορέα. Το ΙΚΑ είναι ο φορέας που καλύπτει τους περισσότερους μετανάστες με νόμιμα έγγραφα παραμονής (Καψάλης, 2004).

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι αιτούντες άσυλο διαθέτουν τα ίδια δικαιώματα με τους Έλληνες στο τομέα της υγείας και εάν είναι ανασφάλιστοι δικαιούνται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (Π.Δ. 668/18.5.2005). Δεν έχουν βέβαια δικαίωμα έκδοσης βιβλιαρίου.

Αυτό που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι πολλοί νόμιμοι διαμένοντες στην Ελλάδα μετανάστες, επειδή εργάζονται άτυπα στερούνται και κοινωνική ασφάλιση και δωρεάν πρόσβαση στην υγεία. Επιπλέον η καθυστέρηση των ανανεώσεων των αδειών παραμονής αποτελεί σημαντικό τροχοπέδη για τα δικαιώματα τους στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επίσης στους μετανάστες δεν παρέχεται κοινωνική πρόνοια με την έννοια ότι δεν τους παρέχεται βιβλιάριο περίθαλψης ανασφάλιστων που προβλέπει τη κάλυψη της δαπάνης της νοσοκομειακής περίθαλψης, όπως και κάποια προνοιακά επιδόματα (τετραπληγίας).

Όσον αφορά τους μετανάστες που δεν διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα στερούνται τα ασφαλιστικά δικαιώματα και δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στο ΕΣΥ εκτός εάν πρόκειται για επείγοντα περιστατικά όπου μόνο τότε τους επιτρέπεται η είσοδος στο Εθνικό Σύστημα Υγείας μέχρι τη σταθεροποίηση της υγείας τους. Βέβαια είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι και ένα μη επείγον περιστατικό μπορεί εύκολα να εξελιχθεί σε επικίνδυνο εάν δεν υπάρχει η απαραίτητη προσοχή.

Μόνο στη περίπτωση των ανήλικων παιδιών κατοχυρώνεται το δικαίωμα πρόσβασης στο σύστημα υγείας ανεξαρτήτως εάν το περιστατικό κρίνεται επείγον ή όχι. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις όλες οι δημόσιες υπηρεσίες είναι υποχρεωμένες να μην συναλλάσσονται με μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα νόμιμα έγγραφα.

Ειδική περίπτωση αποτελούν οι μετανάστες που έχουν μολυνθεί από τη λοιμώδη HIV ή άλλα λοιμώδη νοσήματα, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα της δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και για το διάστημα που χορηγείται η θεραπευτική αγωγή δικαιούνται προσωρινή άδεια παραμονής και εργασίας. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται και η υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά διαφυλάσσεται και η δημόσια υγεία (Καψάλης, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ.

3.1 Παιδί μετανάστης : επιπτώσεις από τη διαδικασία αλλαγής

Η οικογένεια που παίρνει την απόφαση να μεταναστεύσει συνήθως οραματίζεται ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά της. Η πραγματικότητα που ζουν τα παιδιά όμως είναι τελείως διαφορετική. Το παιδί αποκόπτεται από το οικείο και φιλικό του περιβάλλον. Όλα τα αγαπημένα του πρόσωπα τα βλέπει να απομακρύνονται λόγω της απόστασης, όπως παππούδες, γιαγιάδες, συγγενείς και φίλοι (Νικολάου, 2011).

Η αλλαγή της γλώσσας επηρεάζει σε μεγάλο ποσοστό την ένταξη του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Έχει μάθει να επικοινωνεί σε μία γλώσσα, τη μητρική του, με την οποία μπορούσε να κοινωνικοποιηθεί, να συμμετέχει στην εκπαίδευση και να γίνεται αποδεκτός από τους άλλους. Ξαφνικά αυτή τη γλώσσα δεν τη κατανοεί κανένας και όταν το παιδί τη χρησιμοποιεί, διότι είναι η μόνη που μπορεί να χειρίζεται σωστά, το κατηγορούν, το κοροϊδεύουν ή το κοιτούν υποτιμητικά. Υποχρεώνεται να μάθει να μιλάει και να επικοινωνεί σε άλλη γλώσσα, η οποία αποτελεί και το συνδετικό κρίκο της εκπαιδευτικής του πορείας. Επίσης οι κοινωνικές δεξιότητες που μπορεί να είχε αποκτήσει στη χώρα προέλευσης δεν του χρησιμεύουν στη χώρα υποδοχής καθώς τα πράγματα μπορεί να είναι τελείως διαφορετικά.

Η ταυτότητα του παιδιού συντρίβεται από τη ξαφνική αλλαγή, αφού στο τόπο του ήταν κάποιος αναγνωρίσιμος μέσα στον οικογενειακό και κοινωνικό του περίγυρο, ενώ στη χώρα υποδοχής κατηγοριοποιείται σε μία ομάδα ως « αλλοδαπός» με αρνητική βέβαια σημασία.

Το παιδί μετανάστης βιώνει την απόρριψη όχι για αυτό που είναι αλλά για αυτό που νομίζουν οι άλλοι ότι είναι και δεν μπορεί να κατανοήσει τον λόγο. Η απόρριψη λόγω της καταγωγής του μπορεί να τον οδηγήσει στην άρνηση αυτής διότι μπορεί να πιστεύει ότι η καταγωγή του ευθύνεται για τη κακή σχέση με το

περιβάλλον του. Αυτό μπορεί να επιφέρει και ρήξη με την οικογένεια αφού τις περισσότερες φορές δεν δέχονται με ωραίο τρόπο την αποκοπή από τις ρίζες τους. Το παιδί βρίσκεται σε μία σύγχυση καθώς από τη μία θέλει το ίδιο να είναι όμοιο με τους γηγενείς συνομηλικούς του ενώ από την άλλη, τα άτομα που ασκούν έλεγχο στη διατήρηση της καταγωγής του επιβάλλουν ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής και κώδικα συμπεριφοράς.

Το παιδί-μετανάστης περνά δύσκολα στη χώρα υποδοχής. Λυπάται για όλα όσα άφησε πίσω του και του λείπουν. Το πόσο καιρό θα διαρκέσει αυτή η κατάσταση εξαρτάται τόσο από τη προσωπικότητα του παιδιού όσο και από τις συνθήκες που θα αντιμετωπίσει στη χώρα υποδοχής.

Μπορεί το παιδί να ξεπεράσει το ψυχολογικό στρες και να αποδεχθεί την αλλαγή που βίωσε χωρίς να αρνηθεί τις ρίζες του και το παρελθόν του όπως και τη ταυτότητά του. Αυτή είναι μία πρώτη και αισιόδοξη κατάληξη της μεταναστευτικής επιρροής στο παιδί το οποίο θα μπορέσει να εξελιχθεί και να πορευθεί ομαλά στη χώρα υποδοχής (Νικολάου, 2011).

Ένα δεύτερο ενδεχόμενο είναι το παιδί να αποπροσανατολιστεί μεταξύ της κουλτούρας που θέλει να ακολουθήσει στη χώρα υποδοχής και μεταξύ της κουλτούρας καταγωγής. Με αυτό τον τρόπο το παιδί θα μπερδευτεί με τη δική του ταυτότητα και θα δημιουργηθούν προβλήματα ως προς τον τρόπο προσαρμογής.

Το τρίτο σενάριο είναι να προσπαθεί να επιχειρήσει να ενταχθεί στη χώρα υποδοχής αλλά να παλινδρομεί συνεχώς στο παρελθόν και στη χώρα καταγωγής στην οποία μπορεί να θέλει πολύ να επιστρέψει.

Συνυπάρχουν αρκετοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τον τρόπο ένταξης στη χώρα υποδοχής και αντιμετώπισης από μέρους του παιδιού των συνθηκών διαβίωσης, των ατόμων και του πολιτισμού της χώρας στην οποία μεταναστεύει.

Η ηλικία παίζει σημαντικό ρόλο. Τα παιδιά μικρότερης ηλικίας θεωρείται ότι είναι πιο εύκολο να ενταχθούν και να προσαρμοστούν σε ένα νέο περιβάλλον. Βέβαια ακριβώς επειδή είναι πιο μικρά και εξαρτώνται περισσότερο από την οικογένεια, άρα και από τη κουλτούρα προέλευσης, που δρα κατασταλτικά όταν οι γονείς είναι φανατικά προσκολλημένοι σε αυτήν. Αντίθετα, οι έφηβοι είναι πιο ασταθείς συναισθηματικά σε αυτή την ηλικία, βιώνουν πιο τραυματικά την απόρριψη είτε

επειδή δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα είτε επειδή θα έχουν ξενική προφορά και φοβούνται μήπως κάποιος τους προσβάλλει για τη καταγωγή τους (Νικολάου, 2011).

3.2 Ομαλή κοινωνική ένταξη

Στα πλαίσια της βιβλιογραφικής έρευνας συναντήσαμε πληθώρα εννοιολογικών ορισμών της κοινωνικής ένταξης. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας θα αναφερθούν οι έννοιες της κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η κοινωνική ένταξη (social inclusion) ορίζεται ως η έννοια με την οποία οι μετανάστες έχουν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση, να χρησιμοποιούν, να συμμετέχουν σε όλους τους τομείς της κοινωνίας όπως είναι η αγορά εργασίας, η εκπαίδευση, η υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες όπως ακριβώς και ο γηγενής πληθυσμός (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Η κοινωνική ενσωμάτωση (integration) από την άλλη νοείται ως η διαδικασία της αλληλοαποδοχής ενός ατόμου ή μίας ομάδας από μία άλλη ομάδα ατόμων, την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των ατόμων με αποτέλεσμα την απορρόφηση του ατόμου ή της ομάδας σε διαμορφωμένες σχέσεις αλλά με τη διατήρηση των στοιχείων της προσωπικότητας του κάθε ατόμου. Σύμφωνα με την Σταματοπούλου (2007) η κοινωνική ενσωμάτωση αναφέρεται στην ένταξη νέων ομάδων στην υπάρχουσα κοινωνική δομή και στο τρόπο της σύνδεσης των ομάδων αυτών στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό σύστημα (Σούλης, 2004).

Βασική προϋπόθεση και συνθήκη της κοινωνικής ένταξης αποτελεί η σχολική ένταξη, η οποία αναφέρεται στη μέθοδο κατά την οποία το άτομο έχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει όλες τις ικανότητές του ώστε να επιτύχει την αυτοβελτίωσή του στο σχολικό χώρο. Επίσης αναφέρεται και στη δημιουργία υγιών σχέσεων μεταξύ των μαθητών με στόχο μία κοινή πορεία στο μέλλον.

Οι έννοιες αυτές συνδέονται στενά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και εάν θεωρούμε ότι η κοινωνική ένταξη επηρεάζεται πλήρως από τη σχολική ένταξη τότε είναι φυσικό ότι η ανεπιτυχής σχολική ένταξη οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί το εργαλείο για μία ομαλή σχολική και κοινωνική ένταξη καθώς και για τη καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Μέσω της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι δυνατόν να αναπτυχθούν δεξιότητες που βοηθούν στην επικοινωνία. Οι δεξιότητες αυτές βοηθούν τους μαθητές και προσφέρουν και ψυχολογική στήριξη. Ένα παράδειγμα είναι όταν ο μαθητής διηγείται την ιστορία του δημιουργείται μία σχέση εμπιστοσύνης, σεβασμού και κατανόησης με το δάσκαλό του και μπορεί να διερευνήσει τα συναισθήματα του. Η θετική αυτή εμπειρία που ο μαθητής μπορεί να μοιράζεται τις εμπειρίες του και την ιστορία του τον βοηθά να επιτύχει στη ζωή του και να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο ομαλά (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Στην σχολική αλλά και στη κοινωνική ένταξη του μαθητή σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και ο εκπαιδευτικός. Είναι το άτομο που αναπτύσσει τις ικανότητες του μαθητή όπως η επίγνωση της συναισθηματικής κατάστασης, η αναγνώριση των συναισθημάτων του, η χρήση του λεξιλογίου των συναισθημάτων του που ταιριάζει στη κουλτούρα του, η ενσυναίσθηση και η αποδοχή της συναισθηματικής του έκφρασης και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ενταχθεί ο μαθητής ομαλά στο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον το πνεύμα επικοινωνίας και η συναισθηματική διάθεση που υιοθετεί ο εκπαιδευτικός για τον αλλοδαπό μαθητή ενισχύει τις προσδοκίες του, έτσι ο μαθητής δεν αισθάνεται περιθωριοποιημένος λόγω της διαφορετικότητας και αναγνωρίζει ότι έχει τη δυνατότητα να επιτύχει μόνος του τους στόχους του, μία διαπίστωση που τον βοηθά στην κοινωνική του ένταξη και στη δημιουργία υγιών κοινωνικών σχέσεων.

Παράλληλα οι διάφορες εκπαιδευτικές πρακτικές όπως η εξατομίκευση των μαθημάτων ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε μαθητή, η ενσωμάτωση των πολιτιστικών στοιχείων στα μαθήματα καθώς και οι στρατηγικές για την επίλυση συγκρούσεων μεταξύ αλλοδαπών και γηγενών μαθητών, μειώνουν το άγχος που αισθάνονται τα παιδιά από διαφορετικό πολιτισμό, προωθούν τη κατανόηση και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά σαν ενήλικες θα έχουν ήδη μάθει να συμβιώνουν αρμονικά και να μειώνονται οι περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Μέσω της εκπαίδευσης μεταδίδονται αξίες, όπως η ισότητα, η ελευθερία, η αποδοχή των διαφορετικών απόψεων και τρόπων ζωής και γενικότερα της διαφορετικότητας. Έτσι οι ομάδες με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά μπορούν να γίνουν αποδεκτές ευκολότερα και να ενταχθούν πιο ομαλά στη κοινωνία.

Σύμφωνα με τον Σούλη (2004), η κοινωνία έχει ευθύνη να είναι πλουραλιστική και ανοιχτή στο διαφορετικό. Αυτό το γεγονός τα παιδιά και οι έφηβοι δεν μπορούν να το ανακαλύψουν πουθενά πιο απτά από ότι μέσα στο σχολείο, διότι εκεί δεν είναι ένας κλειστός και προσωπικός χώρος όπως είναι η οικογένεια, αφού στο σχολείο παρέχεται η δυνατότητα τα άτομα να πειραματιστούν και να αποκτήσουν νέες εμπειρίες και να μάθουν νέα δεδομένα.

Αν και η παιδική ηλικία θεωρείται πιο εύκολη στη προσαρμογή σε ένα νέο περιβάλλον, υπάρχει η δυσκολία της αλλαγής του σχολικού περιβάλλοντος, η δυσκολία της γλώσσας και η ανάγκη για τη δημιουργία νέων φίλων και συναναστροφών. Η κάθε ηλικία σίγουρα χρειάζεται τους δικούς της χειρισμούς. Το παιδί σε όποια ηλικία και εάν βρίσκεται χρειάζεται ενίσχυση και κίνητρα και συμβουλευτική στήριξη.

Δεν μπορεί να προβλεφθεί η αντίδραση της οικογένειας στο φαινόμενο της μετανάστευσης και στις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά στη χώρα υποδοχής. Είναι όμως σημαντικό να υπάρχει ένας τρόπος παρέμβασης μιλώντας στους γονείς προετοιμάζοντάς τους για κάθε ενδεχόμενο, να λυθούν οι όποιες απορίες τους αναφορικά με τη συμπεριφορά των παιδιών τους και για κάθε είδους αλλαγή (Νικολάου, 2011).

3.3 Ρόλος οικογένειας

Η ζωή του ανθρώπου χαρακτηρίζεται από συνεχείς αλλαγές, άλλοτε μεγάλες και άλλοτε μικρές. Ανάλογα με τις καταστάσεις που βιώνει και τα ερεθίσματα που λαμβάνει από το εξωτερικό περιβάλλον παρατηρείται διαφορετική αντίδραση του ατόμου σε αυτές τις αλλαγές δίνοντας το προσωπικό του στίγμα. Ο συναισθηματικός του κόσμος βρίσκεται σε σύγχυση και προσπαθεί να αντιμετωπίσει και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα της ζωής τους. Αυτή τη συναισθηματική σύγχυση βιώνουν και οι μετανάστες και πολύ περισσότερο τα παιδιά που εγκαταλείπουν τη χώρα τους με το κοινωνικό περιβάλλον να επιδρά σημαντικά στην αλλαγή που υφίστανται.

Η κατάσταση που επικρατεί στην οικογένεια αποτελεί κύριο παράγοντα ένταξης του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Έχει αναλυθεί από πολλούς ο ρόλος της

οικογένειας στη πορεία της εξέλιξης του παιδιού. Δεν είναι ωφέλιμο να διατυπώσουμε ήδη υπάρχουσες θεωρίες. Είναι όμως σημαντικό να αναφερθούμε ειδικά στη περίπτωση των μεταναστών όπου η οικογένεια και ο τρόπος που αντιμετωπίζει τη διαδικασία αλλαγής αντικατοπτρίζει και τη συμπεριφορά του παιδιού στη χώρα υποδοχής (Νικολάου, 2011).

Συνήθως οι μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα προέρχονται από χώρες όπου θεωρούνται υποτιμημένοι από τους γηγενείς. Αυτό αντιλαμβάνονται και οι ίδιοι οι μετανάστες. Η αντίδρασή τους σε αυτό το γεγονός έχει μεγάλη σημασία. Ενδέχεται να αποδεχθούν φανατικά αυτή τη κατάσταση και να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να ενστερνιστούν τα ελληνικά πρότυπα ώστε να επιτύχουν καλύτερες συνθήκες ζωής στη χώρα (Νικολάου, 2011).

Μία εντελώς αντίθετη αντίδραση είναι να προσκολληθούν έντονα στη κουλτούρα της χώρας προέλευσης ώστε να την ενστερνιστούν πλήρως και να μην αφομοιωθούν στη χώρα υποδοχής.

Είναι σίγουρο ότι οι γονείς διαμορφώνουν μία άκρως υποκειμενική άποψη για το συμφέρον των παιδιών τους η οποία βασίζεται σε κριτήρια ενηλίκων και μπορεί να απέχει αρκετά από αυτό που έχουν ανάγκη τα παιδιά.

Συχνά τα παιδιά αρνούνται την οικογένεια τους για το γεγονός ότι είναι διαφορετικοί. Μπορεί το παιδί να μην επιθυμεί να παρουσιάζει την οικογένεια του, να μιλάει για αυτήν και να αρνείται το τόπο προέλευσης του.

Η συμπεριφορά αυτή έχει παθολογικά χαρακτηριστικά αφού η απόρριψη της οικογένειας οδηγεί και σε άλλες δυσλειτουργίες στις κοινωνικές σχέσεις και στις συναναστροφές του παιδιού. Το παιδί απορρίπτει ένα τμήμα του παρελθόντος όπως και ένα τμήμα του εαυτού του. Η οικογένεια επιρρίπτει ευθύνες στη χώρα υποδοχής για τη στροφή του παιδιού τους εναντίον τους (Νικολάου, 2011).

Επιπλέον είναι σημαντική η σημασία του ρόλου της οικογένειας, όσον αφορά τις αξίες και τα κίνητρα που παρέχει στα παιδιά. Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας και η θέση της στη κοινωνική ιεραρχία επηρεάζει και τη κοινωνικότητα και τη πνευματική καλλιέργεια των παιδιών. Οι γονείς των αλλοδαπών μαθητών επηρεάζονται σημαντικά από την υποδεέστερη θέση που τους τοποθετεί η ελληνική κοινωνία και εν συνεχεία επηρεάζουν και τα παιδιά τους (Κετσετζοπούλου, 2007).

Όσον αφορά, λοιπόν, την επίδραση που ασκεί το κοινωνικό περιβάλλον της νέας χώρας διαμονής στην οικογένεια επικρατούν δυο βασικές απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη η επιρροή του νέου κοινωνικού πλαισίου και των εξωτερικών ερεθισμάτων είναι ίδια με αυτά της χώρα καταγωγής. Η άποψη αυτή στηρίζεται σε έρευνες των Whiting και Child σύμφωνα με τους οποίους « ο τρόπος ανατροφής των παιδιών είναι πανομοιότυπος... και πάντα απασχολούν τους γονείς θέματα "παγκόσμια" όπως τα προβλήματα της συμπεριφοράς ». Οι κοινοί τρόποι ανατροφής ανεξαρτήτων χώρας και εθνότητας αφορά την υπακοή των παιδιών, δηλαδή στο πως τα παιδιά μαθαίνουν να υπακούν τους μεγάλους, την άσκηση στη υπευθυνότητα αναφορικά με την ύπαρξη τους και τις ευθύνες τους στο σπίτι, την άσκηση να βοηθούν τα μικρότερα μέλη της οικογένειας αλλά και υπόλοιπα μέλη που εξαρτώνται άμεσα από την οικογένεια καθώς και τη άσκηση της ανεξαρτησίας και της αυτόφροντιδας. Αν και στη συγκεκριμένη έρευνα θίγεται το θέμα των κοινών τρόπων ανατροφής παγκοσμίως, ωστόσο, αναφέρεται και η αντίθετη άποψη σύμφωνα με την οποία ο τρόπος ανατροφής διαφέρει από την μία κοινωνία στην άλλη αλλά και από οικογένεια σε οικογένεια. Έτσι, λοιπόν, παρατίθεται η δεύτερη άποψη η οποία παρουσιάζει τις αλλαγές που υφίσταται μια οικογένεια από την μετανάστευση.

Μία βασική διαφοροποίηση που παρατηρείται είναι και η πιθανή αντιστροφή των ρόλων. Σε μια οικογένεια μεταναστών, δηλαδή, τα παιδιά μπορεί να αποτελέσουν ρόλο γλωσσικού και πολιτισμικού μεσάζοντα στις οικογένειες τους το οποίο μπορεί να προκαλέσει διαταραχή των ισορροπιών . Ενώ η κοινωνικοποίηση ενός παιδιού αποτελεί ρόλο των μεγαλύτερων μελών στα μικρότερα σε μια οικογένεια μεταναστών αυτό αντιστρέφεται. Βασικό παράγοντα αποτελεί το σχολείο μέσω του οποίου τα παιδιά των μεταναστών έχουν την πρώτη επαφή και αλληλεπίδραση με τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής διαβιβάζοντας μετέπειτα τις γνώσεις τους στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας (Κυπριανού, 2011).

Άλλη μια διαφοροποίηση που προκύπτει στη λειτουργία της οικογένειας των μεταναστών είναι η κοινωνικοποίηση των παιδιών μεταξύ δυο πολιτισμών αυτόν της χώρα καταγωγής τους και αυτόν της χώρας υποδοχής. Από τη μεριά τους οι γονείς προσπαθούν να μεταβιβάσουν στα παιδιά τους τις αξίες, τον τρόπο ζωής και τη κουλτούρα της χώρας καταγωγής ενώ από την άλλη πλευρά, έρχονται σε επαφή με έναν άλλον πολιτισμό, αυτόν της χώρας υποδοχής. Απόρροια αυτού είναι η συνεχής προσπάθεια των παιδιών να ισορροπήσουν μεταξύ δυο πολιτισμών και να κινηθούν

ανάμεσα σε αυτούς τους δυο κόσμους χωρίς προβλήματα. Βέβαια, υπάρχουν και οι γονείς που προσπαθούν να εξοικειώσουν τα παιδιά τους με τα δεδομένα της νέας τους ζωής και τη κουλτούρα της χώρας υποδοχής προκειμένου να διευκολύνουν την κοινωνικοποίηση τους (Κυπριανού, 2011).

Μια εξίσου σημαντική διαφοροποίηση μέσα στην οικογένεια των μεταναστών είναι ο επιπολιτισμός και η συνύπαρξη δυο διαφορετικών πολιτισμών μέσα στην οικογένεια. Τα παιδιά τείνουν να προσαρμόζονται με μεγαλύτερη ευκολία στα νέα δεδομένα ενώ οι γονείς προσπαθούν να διατηρήσουν τις αξίες και τις εθνικές παραδόσεις. Ο βαθμός προσαρμογής στα νέα δεδομένα διαφέρει ανάλογα με τον βαθμό έκθεσης και αφομοίωσης των πολιτισμικών χαρακτηριστικών της χώρας καταγωγής και της χώρας υποδοχής σχετιζόμενος φυσικά με την ηλικία. Οι γονείς έχουν μεγαλώσει και ωριμάσει σε μια διαφορετική κουλτούρα ενώ τα παιδιά τους είτε μεγαλώνουν και στις δυο κουλτούρες είτε μόνο στη μια δηλαδή αυτή της χώρας υποδοχής. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι οι γονείς παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυσκολία στην εκμάθηση της νέας γλώσσας και την υιοθέτηση των αξιών που επικρατούν στη χώρα υποδοχής. Τα παιδιά, ωστόσο, μέσω των μέσω μαζικής ενημέρωσης, του σχολείου και της αλληλεπίδρασης με τους συμμαθητές τους εκτίθενται σε μεγαλύτερο βαθμό στα νέα δεδομένα ενώ η ανάγκη τους για κοινωνική αποδοχή είναι μεγαλύτερη από εκείνη των γονιών τους (Κυπριανού, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

4.1 Δυσκολίες στο σχολικό χώρο

Το σχολείο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών που προέρχονται από άλλες χώρες καθώς αποτελεί το πρώτο οργανωμένο πλαίσιο κατά το οποίο τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό της χώρας. Οι επιρροές που δέχονται τα παιδιά στο πλαίσιο του σχολείου συμβάλλουν στη κοινωνικοποίηση τους. Αυτό, βέβαια, δεν επιτυγχάνεται μόνο από τη δυνατότητα εκμάθησης της γλώσσας αλλά και από τη συνύπαρξη και αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές τους.

Αν και ο ρόλος του σχολείου για την κοινωνικοποίηση και την ένταξη των παιδιών είναι εξαιρετικά σημαντικός δημιουργείται το ερώτημα κατά πόσο το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βοηθά και συμβάλλει στην ομαλή ένταξη των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον. Αυτό το ερώτημα απορρέει από τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν τα παιδιά αναφορικά με την πλήρη κοινωνικοποίηση που πρέπει να έχουν και την δυνατότητα να ανταποκριθούν στη λειτουργία του σχολείου (Κυπριανού, 2011).

Οι εκπαιδευτικοί αδιαφορούν για το μορφωτικό επίπεδο που φέρουν οι μετανάστες μαθητές. Ακόμα, οι ιδιαιτερότητες που υπάρχουν στο τρόπο γραφής αυτών των παιδιών και στη χρήση της μητρικής τους γλώσσας με αυτή της χώρας καταγωγής δεν λαμβάνονται υπόψη στο σχολικό πλαίσιο. Ουσιαστικά, αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζονται και οι μαθητές που προέρχονται από τη χώρα υποδοχής. Η επικρατούσα εκπαιδευτική κατάσταση στα σχολεία δυσχεραίνει την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης των μαθητών και εν συνεχεία οδηγεί σε χαμηλά ποσοστά επιτυχίας στα σχολικά μαθήματα αλλά και στην περιθωριοποίηση τους.

Η προϋπόθεση του σχολείου σύμφωνα με την οποία τα παιδιά πρέπει αν είναι πλήρως κοινωνικοποιημένα προκειμένου να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του αποτελεί ένδειξη ίσης μεταχείρισης. Στηριζόμενη σε αυτή την άποψη το ελληνικό

εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί μονοπολιτισμικά και μονογλωσσικά. Έτσι, οι μαθητές αξιολογούνται στην ίδια γλώσσα και τους παρέχονται οι ίδιες γνώσεις. Μέσω της εκπαιδευτικής και πολιτισμικής ομογενοποίησης που εφαρμόζεται στα σχολεία επιδιώκεται η εξισορρόπηση των διαφορών μεταξύ των μαθητών με σκοπό να διασφαλιστούν οι ίσες ευκαιρίες και η ίση μεταχείριση των μαθητών. Όμως, το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα δεν έχει λάβει υπόψη τις πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές που υπάρχουν στους μετανάστες μαθητές αλλά και τη κοινωνική τους θέση με αποτέλεσμα ο τρόπος λειτουργίας του τείνει να προβάλλει την ετερογένεια των μαθητών και να καλλιεργεί την άνιση μεταχείριση καθώς δε λαμβάνεται υπόψη. Οι μαθητές μετανάστες είναι αναγκασμένοι είτε να καταβάλλουν ατομικά μεγάλη προσπάθεια προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο μαθητικό πρόγραμμα είτε να μείνουν στο περιθώριο της σχολικής μάθησης (Κυπριανού, 2011).

Η αφομοιωτική εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθείται, ουσιαστικά, δυσχεραίνει την ομαλή ένταξη των παιδιών καθώς οι μαθητές που προέρχονται από οικογένειες μειονοτήτων συνήθως δυσκολεύονται σε μεγάλο βαθμό να μάθουν την δεύτερη γλώσσα παρουσιάζονται χαμηλές σχολικές επιδόσεις.

Άλλο ένα πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι η σχέση των γονέων των μαθητών αυτών με το σχολείο. Η ανεπαρκής γνώση της γλώσσας αλλά και η μη εξοικείωση τους με το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα δυσχεραίνει την επικοινωνία των γονέων των παιδιών που προέρχονται από διαφορετικές χώρες με το σχολείο και τους καθηγητές.

Ενώ, δηλαδή, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα εφαρμόζει μια μονοπολιτισμική και μονογλωσσική πολιτική προκειμένου να επιτύχει την ομαλή ένταξη των παιδιών στο σχολικό περιβάλλον σε πολλές σχολικές μονάδες είναι ευδιάκριτη η πολιτισμική ετερογένεια που υπάρχει. Η δημιουργία και η εφαρμογή μιας διαφορετικής εκπαιδευτικής πολιτικής η οποία θα λαμβάνει υπόψη τις παραπάνω παραμέτρους θα μπορούσε να επιφέρει την αλλαγή στο υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα (Κυπριανού, 2011).

Σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της κοινωνικότητας του παιδιού κατέχει το σχολείο όπως προαναφέραμε . Στο σχολείο είναι σημαντικός και ο ρόλος των εκπαιδευτικών καθώς με τις στάση τους, τις προκαταλήψεις τους και τις προσδοκίες τους από τους μαθητές επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Επειδή τα παιδιά

των αλλοδαπών κάποιες φορές μειονεκτούν σε πολιτισμικές αναφορές και σε άλλα εκπαιδευτικά θέματα μερικοί εκπαιδευτικοί τα προσλαμβάνουν ως δυσπροσάρμοστα για τις απαιτήσεις του εκπαιδευτικού συστήματος και σαν παιδιά που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν και πολλές φορές μεταφέρουν αυτά τα στερεότυπα και στους γηγενείς μαθητές με αποτέλεσμα να αναπαράγονται συνεχώς (Κετσετζοπούλου, 2007).

Τις περισσότερες φορές ο αλλοδαπός μαθητής έχει μία αμυντική στάση απέναντι στο νέο σχολικό περιβάλλον και αυτό είναι απολύτως φυσιολογικό καθώς εισέρχεται σε ένα τελείως άγνωστο περιβάλλον στο οποίο δεν έχει κανένα οικείο πρόσωπο κοντά του. Ανησυχεί για την εντύπωση που θα δώσει στους νέους συμμαθητές του, για τις ικανότητές του, για τον τρόπο επικοινωνίας και για τις νέες απαιτήσεις που πρέπει να ανταποκριθεί (Νικολάου, 2011).

Κάθε άτομο ανάλογα με τα ερεθίσματα που έχει δεχθεί κάποιες φορές στη ζωή του εμφανίζει δυσκολίες προσαρμογής. Οι αλλοδαποί και τα παιδιά αυτών εμφανίζουν δυσκολίες σε μεγαλύτερο βαθμό διότι έρχονται αντιμέτωποι με μία τελείως άγνωστη πολιτισμική κατάσταση. Ένας μαθητής εμφανίζει δυσκολίες προσαρμογής στο σχολικό χώρο και εκδηλώνονται με διάφορες μορφές όπως διαταραχή της προσοχής, χαμηλή αυτοεκτίμηση, νευρικότητα, άγχος και δεν συμμετέχουν εύκολα σε συζητήσεις. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν αυτή τη δυσκολία οι οποίοι έχουν σχέση τόσο με το οικογενειακό περιβάλλον όσο και με το κοινωνικό και εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Ειδικότερα όταν ένας μαθητής προέρχεται από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον και διαφορετική μητρική γλώσσα αισθάνεται μειονεκτικά και είναι πιθανό να εμφανίσει δυσκολίες προσαρμογής οι οποίες μπορεί να οφείλονται σε ελλιπή επικοινωνία με το περίγυρό του (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Επιπλέον τα περισσότερα παιδιά προέρχονται από χώρες των οποίων το πολιτισμικό υπόβαθρο απαξιώνεται και θεωρείται κατώτερο στις χώρες υποδοχής και η υποδοχή τους στο σχολικό περιβάλλον αντιμετωπίζεται πολλές φορές με κοροϊδία και ειρωνεία και σαν αποτέλεσμα επηρεάζεται και η στάση του παιδιού απέναντι στη κοινωνία υποδοχής (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Σημαντικός παράγοντας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί μαθητές στο σχολικό χώρο αποτελεί και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Οι εκπαιδευτικοί κάποιες φορές δεν γνωρίζουν την κοινωνικοπολιτισμική προέλευση

των μαθητών και σαν αποτέλεσμα χάνουν την εμπιστοσύνη των παιδιών αφού πολλές φορές διακατέχονται και οι ίδιοι από προκαταλήψεις και στερεότυπα σε βάρος των μαθητών. Έτσι τα παιδιά χάνουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους και διαψεύδονται οι ελπίδες και οι προσδοκίες τους. Η κατάσταση δυσκολεύει αν σκεφτούμε ότι το διδακτικό υλικό δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του σύγχρονου διαπολιτισμικού σχολείου καθώς δεν υπάρχει συγγραφικό και διδακτικό υλικό για αλλοδαπούς και γηγενείς μαθητές επειδή σε μεγάλο βαθμό το εκπαιδευτικό σύστημα είναι εθνοκεντρικό και δεν κάνει αναφορές σε άλλους πολιτισμούς (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

4.1.1 Γλώσσα και επικοινωνία

Η άγνοια της γλώσσας επηρεάζει σημαντικά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο νεοεισερχόμενος στο σχολικό χώρο αλλοδαπός μαθητής. Η διαφορετική γλώσσα είναι ένα εμπόδιο που στερεί στο παιδί τη δυνατότητα της επικοινωνίας. Η «γλώσσα» του αποτελεί και το σύμβολο της διαφορετικότητας όπως θα μπορούσε να ήταν και το χρώμα ή το ξενικό όνομα. Όσον αφορά τη γλώσσα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι αλλοδαποί μαθητές δεν μπορεί να έχουν αρνητική στάση απέναντι στην ελληνική γλώσσα. Αντίθετα θεωρούμε ότι είναι διατεθειμένοι να προσπαθήσουν να τη μάθουν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα προκειμένου να ενταχθούν σε ομάδες των συνομηλίκων τους και να προσχωρήσουν στα μαθήματα. Η στάση τους απέναντι στη γλώσσα βέβαια μπορεί να επηρεαστεί όταν η υποδοχή στο σχολείο αντιμετωπίζεται με ειρωνείες και χλευασμούς. Κάθε παιδί έχει ανάγκη από την αποδοχή από τους συνομηλίκους του στο σχολικό χώρο. Ο αλλοδαπός μαθητής όμως δεν μπορεί να επιδείξει τις ικανότητές του σε μία ξένη γλώσσα. Χρειάζεται να δείξει με διαφορετικούς τρόπους τι αξίζει. Συχνά βέβαια δεν κάνει και τις πιο σωστές επιλογές αφού το νεαρό της ηλικίας του δεν του επιτρέπει να σκέφτεται πάντα με ωριμότητα. Πολλές φορές προσπαθεί με τη επίδειξη της δύναμης ή του πνεύματος να τραβήξει τη προσοχή και να δηλώσει τη παρουσία του. Αυτό το γεγονός αποτελεί το φαύλο κύκλο της απόρριψης που μπορεί να κατακερματιστεί με προσεκτικές παρεμβάσεις, τις οποίες τις περισσότερες φορές χρειάζεται να κάνει ο εκπαιδευτικός (Νικολάου, 2011).

4.1.2 Αλληλεπίδραση συμμαθητών

Η άλλη διέξοδος του μαθητή είναι να συναναστρέφεται μόνο με αλλοδαπούς συνομηλίκους του ή συμπατριώτες του. Αυτή η περιθωριοποίηση αποτελεί συνηθισμένο γεγονός στους κύκλους των μεταναστών-μαθητών. Η σκέψη του είναι ότι αφού δεν τον αποδέχονται και δεν τον θέλουν οι γηγενείς συμμαθητές του τότε δεν τους θέλει και ο ίδιος. Πρόκειται για έλλειψη επικοινωνίας όπου η επαφή δεν υπάρχει και επικρατεί και η στερεότυπη σκέψη για την οποία συχνά κατηγορούνται οι γηγενείς αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν επηρεάζει και τους μετανάστες. Πρέπει να τονιστεί επίσης ότι συχνά υπάρχει η τάση να «αγιοποιούνται» οι αλλοδαποί μαθητές στη προσπάθεια να τους κατανοήσουμε και να καταλάβουμε τη θέση τους. Είναι όμως σημαντικό να κατανοούμε ότι είναι άνθρωποι με τις ίδιες αρετές, τα ίδια πάθη και τις αντιδράσεις που έχουν όλοι οι άνθρωποι. Η ανοχή που επιδεικνύεται τις περισσότερες φορές από τους εκπαιδευτικούς δεν εισπράττεται θετικά και δεν είναι αποτελεσματική καθώς θεωρείται ένα είδος φιλανθρωπίας και όχι ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθητών με τα ίδια κριτήρια.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο σχολείο καθώς και την μελλοντική τους εξέλιξη στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι η αδυναμία της οικογένειας να στηρίζει τα παιδιά και να καλύψει τις βασικές μορφωτικές τους ανάγκες. Το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των οικογενειών έχει σαν αποτέλεσμα τα παιδιά των μεταναστών δεν απολαμβάνουν τις ίδιες ανέσεις με κάποια από τα γηγενή παιδιά (Νικολάου, 2011).

Στην Ελλάδα, το γενικότερο νομοθετικό πλαίσιο δεν ευνοεί την ένταξη των μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα τα παιδιά ακόμα και αν ξεπεράσουν τις δυσκολίες που σχετίζονται με την οικογένεια, το σχολείο, την αποδοχή από καθηγητές και συμμαθητές θα έχουν να αντιμετωπίσουν την διάκριση στην αγορά εργασίας και τη στέρηση της δυνατότητας να έχουν ισότιμα δικαιώματα με τους γηγενείς νέους (Κετσετζοπούλου, 2007).

4.2 Εκπαιδευτικές πολιτικές - Προγράμματα

Η αλλαγή της θέσης της Ελλάδας από χώρα προέλευσης σε χώρα υποδοχής μεταναστών δημιούργησε διαφοροποιήσεις τόσο στο εργατικό δυναμικό της χώρα όσο και στην σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού των σχολείων (Ρόμπολης, 2007).

Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας το Σεπτέμβριο του 1994 εγγράφηκαν στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης 20.670 παιδιά μεταναστών. Τα φροντιστηριακά τμήματα που ξεκίνησαν να λειτουργούν στα σχολεία πειραματικά από το 1982, και ενώ καθιερώθηκε νομικά το 1990, υπολειπούνταν λόγω έλλειψης πόρων και αιθουσών διδασκαλίας. Απόρροια αυτού ήταν η μείωση των τάξεων υποδοχής από 73 που ήταν το 1992-93 σε 29 το σχολικό έτος 1994-95. Παρά την συνεχόμενη αύξηση των μαθητών με διαφορετική χώρα καταγωγής, η πολιτεία δεν έδειχνε να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την εκπαίδευσή τους. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι το Υπουργείο Παιδείας δεν μερίμνησε για την εκμάθηση και διατήρηση της μητρικής τους γλώσσας (Ζωγράφου, 1997).

Αναφορικά με τις τάξεις υποδοχής, οι μαθητές δεν είχαν σχεδόν καμία προσωπική διατριβή και επικοινωνία με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους ενώ το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων ήταν ίδιο με εκείνο που διδασκόταν στους Έλληνες μαθητές και οι καθηγητές δεν έδειχναν να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για να ανταπεξέλθουν σε αυτή τη κατάσταση (Ζωγράφου, 1997).

Η αδιαφορία του κράτους για την μετεξέλιξη της εκπαιδευτικής πολιτικής και η κατάσταση αποδιοργάνωσης που επικρατούσε στα σχολεία όχι μόνο δεν επιδίωκαν την ένταξη των παιδιών στα σχολεία αλλά αντίθετα τα απομόνωναν (Ζωγράφου, 1997).

Τα παιδιά στράφηκαν στην δημιουργία "γκέτο" δηλαδή ομάδων με συμμαθητές τους που είχαν κοινή χώρα καταγωγής επιδεινώνοντας τη κατάσταση με του άλλους συμμαθητές τους ενώ τόσο στο εντός σχολείου όσο και εκτός των παιδιών αυτά χαρακτηρίζονται με συγκεκριμένες ρατσιστικές προσφωνήσεις.

Το 1996, μάλιστα, πραγματοποιήθηκε από το 3ο Γυμνάσιο και 3ο Λύκειο Θεσσαλονίκης διαμαρτυρία με κατάληψη των δρόμων από τους γονείς των μαθητών που φοιτούσαν στα συγκεκριμένα σχολεία προκειμένου τα παιδιά τους να μην

διδάσκονται τις ίδιες ώρες διδασκαλίας μαζί με τα παιδιά των μεταναστών αλλά και να μην βρίσκονται στον ίδιο χώρο (Ζωγράφου, 1997).

Την δεκαετία του 2000 το σχολικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από γλωσσική και πολιτισμική ποικιλομορφία. Τα σχολεία, λοιπόν, συγκροτούνται από ένα σύνολο μαθητών με πολυγλωσσικές καταβολές και διαφορετικό επίπεδο γνώσης της ελληνικής γλώσσας θέτοντας έτσι το ερώτημα της συνεκπαίδευσης των μαθητών αυτών με τους Έλληνες μαθητές.

Η εξέλιξη αυτή δημιούργησε την ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής νέων εκπαιδευτικών πολιτικών προκειμένου να διευκολυνθεί και να επιτευχθεί η ένταξη των παιδιών των μεταναστών στο σχολικό περιβάλλον και στην ελληνική κοινωνία. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αλλαγή στην εκπαιδευτική πολιτική θα πρέπει να δημιουργηθεί μια σαφής εικόνα για το πληθυσμό των μαθητών που είναι παιδιά μεταναστών και οι προοπτικές εξέλιξης αυτού του πληθυσμού στη χώρα.

Σύμφωνα με τα στατιστικά του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής το σχολικό έτος 2005-06 οι μαθητές που ήταν παιδιά μεταναστών αποτελούσαν το 6,8% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού της χώρας δηλαδή από το 1.460.464 μαθητές οι 108. 684 ήταν παιδιά μεταναστών. Να σημειωθεί ότι στο σχολικό έτος 2003-04 οι μαθητές που ήταν παιδιά μεταναστών ήταν 98.241 ενώ μια δεκαετία πριν δηλαδή το 1993-94 κατείχαν μόνο το 0,6 % του συνολικού μαθητικού πληθυσμού δηλαδή 8.455 μαθητές. Παρατηρείται, ότι ο αριθμός των μαθητών που κατάγονται από άλλες χώρες συνεχώς αυξάνεται τα τελευταία χρόνια.

Οι μαθητές που προέρχονται από άλλες χώρες κατάγονται κυρίως από την Αλβανία με ποσοστό 66%, από τη Βουλγαρία με 10,5% και από τη Ρουμανία με ποσοστό 4,08% ενώ ακολουθούν άλλες χώρες με χαμηλότερα ποσοστά όπως η Ουκρανία, η Γεωργία, η Μολδαβία, η Αίγυπτος, η Πολωνία, η Αρμενία κ.α. (Ρόμπολης, 2007).

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των μαθητών παιδιών των μεταναστών την τελευταία, κυρίως, δεκαετία, έχει επιφέρει κάποιες αναγκαίες αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας (Ρόμπολης, 2007).

Με βάση τα σημερινά δεδομένα, το υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα έχει προβεί στη λήψη και στην εφαρμογή νέων εκπαιδευτικών πολιτικών στα σχολεία

προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλή ένταξη των παιδιών που προέρχονται από άλλες χώρες στο σχολικό περιβάλλον. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο οι αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική έχουν αποβεί επιβοηθητικές για την ένταξη των παιδιών στο πλαίσιο του σχολείου .

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πορεύεται με την αρχή της διανομής ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης προς όλους τους μαθητές. Για αυτό το λόγο τα σχολικά βιβλία διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα και είναι ίδια για όλους τους μαθητές. Η αξιολόγηση τους γίνεται με τον ίδιο τρόπο και χωρίς ειδικές κατηγορίες. Ουσιαστικά, αναφερόμαστε σε ένα μονογλωσσικό και μονοπολιτισμικό εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο την ομογενοποίηση των μαθητών με σκοπό της εξισορρόπηση των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των μαθητών με ξένη χώρα καταγωγής και των Ελλήνων μαθητών.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι παράμετροι που παρεμποδίζουν την επίτευξη αυτού του στόχου. Αρχικά, η δυσκολία στην εκμάθηση της γλώσσας αποτέλεσε την κύρια πηγή της αποτυχίας των στόχων της νέας πολιτικής του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι μαθητές που προέρχονταν από άλλες χώρες αντιμετωπίζονται όπως οι μαθητές από την Ελλάδα. Για εκείνους η εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας είναι δύσκολη και το εκπαιδευτικό σύστημα δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τη κατάσταση. Τα σχολικά βιβλία δεν είναι κατάλληλα προσαρμοσμένα στην πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει πλέον τα ελληνικά σχολεία με αποτέλεσμα την αποτυχία των εκπαιδευτικών πολιτικών που ακολουθούν (Κυπριανού, 2011).

Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές μετανάστες στο σχολικό χώρο. Επίσης η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών και της πολιτείας είναι σημαντική για μία μακροπρόθεσμη και αποτελεσματική πολιτική για την αντιμετώπιση της νέας εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Με την Υπουργική Απόφαση Φ.2/378/Γ1/1124 δίδεται το δικαίωμα ένταξης και αλλοδαπών μαθητών σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε Τάξεις Υποδοχής και Φροντιστηριακά Τμήματα ενώ η ίδια Απόφαση δίνει τη δυνατότητα διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρα καταγωγής για 2 ή 3 ώρες εβδομαδιαίως μέσα στις Τάξεις Υποδοχής. Η ίδια απόφαση προβλέπει τη πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, δηλαδή Ψυχολόγων και

Κοινωνικών Λειτουργιών για τη στήριξη του έργου και των μαθητών των Τ.Υ. και Φ.Τ. Βέβαια μέχρι και σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί διδασκαλία της γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών αλλά ούτε και παρέχεται ψυχολογική και κοινωνική στήριξη από προσωπικό που να έχει προσληφθεί από αυτό το προσωπικό. Τυπικά τους δίνεται η δυνατότητα να καλλιεργήσουν τη μητρική τους γλώσσα, στη πραγματικότητα όμως από τη στιγμή που η διδασκαλία δεν είναι υποχρεωτική πουθενά στην Ελλάδα, δε διδάσκονται συστηματικά και με συνέπεια.

Μία άλλη θεσμική διάκριση δίδεται από το Προεδρικό Διάταγμα 494/8345 και ρυθμίζει τα θέματα της εκπαίδευσης των παιδιών των διακινούμενων εργαζομένων μέσα στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Το συγκεκριμένο διάταγμα προβλέπει την ίδρυση Τάξεων Υποδοχής για τους μαθητές που θα ακολουθήσουν δίγλωσση εκπαίδευση, δηλαδή στην ελληνική γλώσσα και στη γλώσσα της χώρας προέλευσης, μέχρι να ενσωματωθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο οι διακινούμενοι εργαζόμενοι μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση προτιμούν να στέλνουν τα παιδιά τους στα ξένα σχολεία αποφεύγοντας να τα εντάξουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Νικολάου, 2011).

Το αποτέλεσμα των Τ.Υ. και των Φ.Τ. αμφισβητούνται έντονα από τον παιδαγωγικό κόσμο της χώρας παρά το γεγονός ότι κάποιοι επιστήμονες έχουν διαπιστώσει θετικές επιδράσεις στην επίδοση των μαθητών όταν τα παρακολουθούν. Αντίθετα άλλοι καταλήγουν σε άκρως αντίθετες απόψεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των Τ.Υ και των Φ.Τ. θεωρώντας ότι είναι μία λύση ανάγκης.

Βέβαια η χρησιμοποίηση των Τ.Υ και των Φ.Τ μπορεί να αποτελέσουν μία αποτελεσματική λύση ως προς την σύντομη εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους αλλοδαπούς που εισέρχονται στη χώρα. Ενδείκνυται ιδιαίτερα για σχολικές μονάδες στις οποίες υπάρχει μεγάλος αριθμός αλλοδαπών μαθητών. Με την Υπουργική απόφαση Φ.10/20/Γ1/708/7-9-99, Φ.Ε.Κ. 1789, τ. Β', 28-9-99, Φ.Ε.Κ. 1789, τ. Β', 28-9-99 καθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας των Τ.Υ. και τις διαχώρισε σε 2 επίπεδα, για αρχάριους και προχωρημένους, ο οποίος μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά τους αλλοδαπούς μαθητές να μάθουν σε σύντομο χρονικό διάστημα την ελληνική γλώσσα και έτσι να καταφέρουν να ανταποκριθούν στις σχολικές τους υποχρεώσεις (Νικολάου, 2011).

Είναι απαραίτητο ένα αποτελεσματικό και ευέλικτο Πρόγραμμα Σπουδών προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις της εποχής ώστε να υπάρχουν σωστές εκτιμήσεις του επιπέδου των παιδιών προκειμένου να ενταχθούν στο κανονικό πρόγραμμα σπουδών. Αυτή η παρατήρηση είναι πολύ σημαντική καθώς πολλοί μαθητές που παρακολουθούν τις Τ.Υ. μένουν για χρόνια σε αυτές χωρίς να εντάσσονται στις τάξεις με το πρόγραμμα σπουδών των γηγενών μαθητών.

Αν και η εκμάθηση της γλώσσας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στο σχολικό χώρο δεν είναι και ο μοναδικός που την επηρεάζει. Υπάρχουν πολλές παιδαγωγικές και διδακτικές εφαρμογές με στόχο τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και επικοινωνία που είναι αναγκαίο να υπάρξουν στο διαπολιτισμικό πλέον ελληνικό σχολείο.

Σύμφωνα με νόμο παρέχεται και η δυνατότητα να μετατρέπονται και άλλα δημόσια σχολεία σε Σχολεία Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ή να ορίζονται ως Πειραματικά και να υπάγονται σε ΑΕΙ και να ιδρύονται τάξεις ή τμήματα διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε δημόσια σχολεία μετά από εισήγηση του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου, σύμφωνη γνωμοδότηση του ΠΙΟΔΕ (Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης) και κοινή απόφαση των υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών. Δύναται να ιδρυθούν και ιδιωτικά Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, εκκλησιαστικά ιδρύματα και άλλα φιλανθρωπικές οργανώσεις μη κυβερνητικού χαρακτήρα. Στα Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι σημαντικό να υπάρχει ένα αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών στο οποίο να υπάρχει η δυνατότητα πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων σύμφωνα με τις εκπαιδευτικές, κοινωνικές, μορφωτικές ανάγκες του κάθε μαθητή (Νικολάου, 2011).

Μιλώντας για Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης κρίνεται αναγκαίο να επισημάνουμε τον ορισμό της Πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης καθώς και της Διαπολιτισμικής σύμφωνα με την εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία.

Αρχικά είναι αναγκαίο να τονιστεί ότι η πολυπολιτισμικότητα και η διαπολιτισμικότητα δεν είναι όροι συνώνυμοι ούτε ταυτόσημοι. Η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο, μία υπάρχουσα κατάσταση δηλαδή και η διαπολιτισμικότητα είναι το ζητούμενο. Η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει την πολυπολιτισμικότητα αλλά δεν απορρέει αυτόματα από αυτή. Συνήθως η

πολυπολιτισμικότητα χρησιμοποιείται ως όρος για να περιγράψει μία συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση και πραγματικότητα ενώ η διαπολιτισμικότητα χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία δυναμική διαδικασία αλληλεπίδρασης και αναγνώρισης και συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών εθνικών μεταναστευτικών ομάδων.

Διαπολιτισμός δεν είναι ένα σύνολο περισσότερων πολιτισμών αλλά μία κριτική ολοκλήρωση των πολιτισμών που είναι πρόθυμοι να συναντηθούν, να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες. Το να είναι κάποιος φορέας διαπολιτισμού προϋποθέτει να αναγνωρίζει και να παίρνει θέση στη καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των εθνοκεντρικών και γλωσσοκεντρικών αντιστάσεων. Η διαπολιτισμική αγωγή αναπτύχθηκε στα τέλη της δεκαετίας του '70 και στις αρχές του 1980. Διαπολιτισμική εκπαίδευση σημαίνει ανάπτυξη σε διάφορα επίπεδα. Προϋποθέτει την ύπαρξη τουλάχιστον δύο γλωσσών και πολιτισμών. Η αφομοίωση του ενός πολιτισμού από τον άλλον σημαίνει άρση της διαπολιτισμικής ιδέας.

Διαπολιτισμός δεν είναι ένα αντικείμενο που διδάσκεται με την έννοια του μαθήματος, είναι ένας τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων. Ως αντικείμενα εκπαίδευσης προκύπτει η εκμάθηση των ελληνικών, η ευαισθητοποίηση των δικαιωμάτων των ανθρώπων και των γλωσσικών ανταλλαγών. Υπάρχουν κάποιες αξίες στη διαπολιτισμική αγωγή όπως η αρχή της ισοτιμίας των πολιτισμών, των ίσων ευκαιριών όλων των ανθρώπων και η αποδοχή και η αξιοποίηση του διαπολιτισμικού – διγλωσσικού κεφαλαίου των μαθητών.

Η εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μπορεί να ωφελήσει τόσο τις ομάδες των παιδιών που αποτελούν μειονότητες αλλά και τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο γενικότερα. Με αυτό τον τρόπο το κοινωνικό σύνολο μπορεί να ωφεληθεί μόνο αν απαλλαγεί από στερεότυπα και προκαταλήψεις που οδηγούν στην απομόνωση (Μάρκου, 1996).

Στα πλαίσια της συζήτησης των εκπαιδευτικών αναγκών των αλλοδαπών μαθητών κρίνεται αναγκαία η αναφορά της ισότητας των ευκαιριών στο σχολικό χώρο. Η ισότητα των ευκαιριών αναφέρεται αρχικά στη πρόσβαση των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, δεύτερον στα αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και πιο συγκεκριμένα στην ολοκλήρωση της κάθε βαθμίδας με σκοπό την επιτυχή τους πρόσβαση στις επόμενες βαθμίδες και τρίτον

στα μακροχρόνια αποτελέσματα δηλαδή στην επαγγελματική τους αποκατάσταση, στις ίσες ευκαιρίες στον εργασιακό και τον κοινωνικό τομέα.

Βέβαια για να μπορούμε να μιλήσουμε για τη πραγματικότητα των ίσων ευκαιριών στο σχολείο πρέπει να πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις. Αρχικά η διδασκαλία των μαθητών πρέπει να γίνεται στη μητρική τους γλώσσα κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής, ενώ η γλώσσα της χώρα υποδοχής είναι αναγκαίο να διδάσκεται σαν δεύτερη γλώσσα έτσι ώστε να μην εμποδίζεται η πρόοδος του μαθητή στα υπόλοιπα μαθήματα. Το αναλυτικό πρόγραμμα που προαναφέραμε είναι σημαντικό να εμπεριέχει μαθήματα σχετικά με το πολιτισμό των χωρών προέλευσης των μεταναστών έτσι ώστε οι μαθητές να μην στερούνται τη δική τους πολιτιστική κληρονομιά και να νιώθουν ότι αναγνωρίζεται μέσα στο πρόγραμμα του σχολείου.

Επιπλέον η γλώσσα, η ιστορία και ο πολιτισμός των μεταναστών πρέπει να διδάσκονται στα σχολεία και όχι ως δευτερευούσης σημασίας μαθήματα για να έχουν ίση αξία με τη λογοτεχνία και την ιστορία της χώρας υποδοχής. Επίσης η εξάλειψη των στοιχείων εκείνων που υποβιβάζουν τον πολιτισμό των μειονοτήτων πρέπει να επιδιωχθεί για να μην νιώθουν τα παιδιά των μεταναστών περιθωριοποιημένα στο σχολικό χώρο εξαιτίας της καταγωγής του (Παλαιολόγου & Ευαγγέλου, 2003).

Η αποτελεσματική διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι αναγκαίο να είναι επικεντρωμένη στο μαθητή. Το να διδάσκουμε στα παιδιά τη διαφορετικότητα αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τους μαθητές ως άτομα, αποφεύγοντας τις γενικεύσεις. Οι μαθητές πρέπει να έχουν προσωπικά κίνητρα, να αναζητούν, να ανακαλύπτουν και να αμφισβητούν υποθέσεις και αντιλήψεις. Ταυτόχρονα βέβαια είναι σημαντικό να έχουν συνείδηση των επιπτώσεων των αποφάσεων και των επιλογών τους.

Σχεδιάζοντας ένα πολυπολιτισμικό αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και τα δικαιώματα των μαθητών. Τα δικαιώματα αυτά συνδέονται άμεσα με τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τους Λάγιο, Μανίκα και Μπομπαρίδου (2007) χρήζεται αναγκαίο να πραγματοποιηθούν μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση που εφαρμόζεται. Αρχικά, θα πρέπει να ανανεωθεί ο εξοπλισμός των σχολείων με νέα διδακτική ύλη σε έντυπη μορφή αλλά και σε

οπτικοακουστική με τη χρήση της οποίας θα παρουσιάζεται στους μαθητές οπτικοακουστικό υλικό από ιστορικά γεγονότα και σημαντικά στοιχεία του πολιτισμού και της ιστορίας της εθνότητας των μαθητών ανεξαρτήτως καταγωγής αποτελώντας έτσι εκπαιδευτικό υλικό, έχοντας σημαντική σημασία για τους μαθητές – μετανάστες διασφαλίζοντας το γνωστικό, συναισθηματικό και πολιτισμικό τους επίπεδο (Κατέβας, 1998).

4.3 Ρόλος κοινωνικού λειτουργού στη διαπολιτισμική κοινωνική εργασία

Η κοινωνική εργασία ως επάγγελμα ορίζεται η δραστηριότητα κατά την οποία γίνεται αντιληπτή η φύση του προβλήματος, ενθαρρύνεται και καθοδηγείται το άτομο ώστε να διαχειριστεί και επιλύσει το πρόβλημα που αντιμετωπίζει και χρησιμοποιούνται όλοι οι πόροι της κοινότητας που μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση του προβλήματος (Ζαιμάκης, 2000).

Σύμφωνα με τον Derald (2006) η πολυπολιτισμική κοινωνική εργασία και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην άσκηση της ορίζεται ως μια διαδικασία στην οποία οι στόχοι καθορίζονται σύμφωνα με τις εμπειρίες και τις πολιτισμικές αξίες των εξυπηρετούμενων. Τα άτομα, οι ομάδες ή οι οικογένειες αντιμετωπίζονται με ένα ξεχωριστό τρόπο καθώς ο καθένας από αυτούς προέρχεται από ένα τελείως διαφορετικό περιβάλλον.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού ορίζεται ανάλογα με την ομάδα ή με το άτομο το οποίο συνεργάζεται. Αναλαμβάνει κάποιες δραστηριότητες και θέτει στόχους ανάλογα με τις ανάγκες και τις προσδοκίες της κάθε ομάδας ή ατόμου.

Πιο συγκεκριμένα, ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην ένταξη των παιδιών μεταναστών βασίζεται στην άσκηση της διαμεθοδικής κοινωνικής εργασίας κατά την οποία ο κοινωνικός λειτουργός συνδέει τις ειδικές γνώσεις και τις δεξιότητες του για θέματα που καλείται να διαχειριστεί στον τομέα στον οποίο εργάζεται. Η σχέση που αναπτύσσει ο κοινωνικός λειτουργός με τα παιδιά των μεταναστών απαιτεί χρόνο ώστε τα ίδια να αποβάλλουν το αίσθημα φόβου και να χτιστεί μια σχέση εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Η συνεργασία του κοινωνικού λειτουργού με παιδιά με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο απαιτεί την ανάπτυξη

ειδικών δεξιοτήτων επικοινωνίας και παρέμβασης και την υιοθέτηση διαφορετικών ρόλων ανάλογα με τις καταστάσεις που παρουσιάζονται. Αυτοί οι ρόλοι εξαρτώνται άμεσα από τη κατεύθυνση την οποία έχει επιλέξει ο ίδιος ο επαγγελματίας να εργάζεται για τις ιδιαίτερες ανάγκες των εξυπηρετούμενων (Πάρλαλης, 2011).

Σύμφωνα με την Οικονόμου (2011) οι ρόλοι που υιοθετεί ένας κοινωνικός λειτουργός στην ενασχόληση του με παιδιά μετανάστες είναι οι εξής:

- Ø Μεσολαβητής : ο κοινωνικός λειτουργός λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές και τις αξίες της κοινωνικής εργασίας , τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών μεταναστών και τα χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας αναλαμβάνει το ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στην ομάδα στόχου και τους άλλους φορείς.
- Ø Σύμβουλος/Εμπυχωτής : ο κοινωνικός λειτουργός ενθαρρύνει και καθοδηγεί τα παιδιά ώστε αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά και προσωπικά προβλήματα και ενημερώνει για τις κοινωνικές υπηρεσίες που μπορούν να απευθυνθούν για τυχόν προβλήματα τους.
- Ø Παιδαγωγός : ο κοινωνικός λειτουργός αναλαμβάνει το ρόλο του παιδαγωγού όπου μέσω βιωματικών ασκήσεων παρέχει την ευκαιρία να εξελιχθούν και να αναπτύξουν δεξιότητες επικοινωνίας και κοινωνικής προσαρμογής .
- Ø Αξιολογητής : είναι απαραίτητο ο κοινωνικός λειτουργός να αξιολογεί και να βελτιώνει συνεχώς τη δουλειά του μέσα από τη συνεργασία με την οικογένεια, το παιδί και τους φορείς της κοινότητας ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας στόχου. Επίσης, είναι σημαντικό να παρεμβαίνει και να δρα σύμφωνα με την εκάστοτε περίπτωση που έχει να αντιμετωπίσει (Πάρλαλης, 2011)

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Είδος / Μεθοδολογία Έρευνας

Αφορμή για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας ήταν η σύνταξη της πτυχιακής μας εργασίας. Βασικός άξονας της πτυχιακής εργασίας είναι : «Μετανάστευση: Η ομαλή ένταξη του παιδιού στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού».

Οι ποσοτικές έρευνες χρησιμοποιούνται κυρίως για τη συλλογή πληροφοριών (μέσω δομημένων τυποποιημένων ερωτηματολόγιων) για τις αντιλήψεις, τις απόψεις, τις γνώσεις τις στάσεις και τις συμπεριφορές ενός δείγματος χρησιμοποιώντας κυρίως ερωτήσεις που απαιτούν σαφή απάντηση. Τέτοιου είδους έρευνες δεν θεωρούνται κατάλληλες για αναλύσεις σε βάθος ήταν και ο λόγος που επιλέχθηκε η ποιοτική μελέτη στη συγκεκριμένη έρευνα.

Πιο συγκεκριμένα, οι ποιοτικές μέθοδοι διευκολύνουν τον ερευνητή να εμβαθύνει στο θέμα που ερευνά. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η ποιοτική ανάλυση δεδομένων στοχεύει στην ανάδυση νέων αποτελεσμάτων παρά στην επαλήθευση υποθέσεων και στην γενίκευση. Βασικό πλεονέκτημα αποτελεί η ευελιξία που χαρακτηρίζει αυτή την ερευνητική διαδικασία. Στόχος δεν είναι η επαλήθευση κάποιας ήδη υπάρχουσας θεωρίας αλλά η ανάδειξη μίας νέας από τα δεδομένα που συλλέγουμε. Ο ερευνητής μέσω της ποιοτικής μεθόδου επιτυγχάνει τη διερεύνηση της εμπειρίας των ατόμων, εστιάζοντας στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο απευθύνεται. Τα χαρακτηριστικά της ποιοτικής προσέγγισης είναι το μικρό δείγμα των συμμετεχόντων, η ανάλυση λόγου ή/και κειμένων (Babbie, 2011).

5.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα προέκυψαν κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση του θεωρητικού μέρους και είναι τα ακόλουθα :

1. Πώς αποτιμάται ο βαθμός δυσκολίας της ενσωμάτωσης των παιδιών μεταναστών στην χώρα υποδοχής και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.
2. Ποιοι οι τρόποι κοινωνικής και σχολικής ένταξης του παιδιού μετανάστη.
3. Πώς αποτιμάται η συνεργασία κοινωνικού λειτουργού- σχολείου- οικογένειας για την ομαλή σχολική ένταξη των παιδιών μεταναστών.

5.3 Γενικός σκοπός έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθεί με ποιο τρόπο παρεμποδίζεται αλλά και επιτυγχάνεται η ομαλή κοινωνική και σχολική ένταξη του παιδιού μετανάστη αλλά και τον ρόλο που διαδραματίζει ο κοινωνικός λειτουργός στην επίτευξη αυτού του σκοπού.

5.4 Στόχοι έρευνας

Ειδικότεροι στόχοι της έρευνας είναι ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια που μεταναστεύει διαχειρίζεται την ένταξη του παιδιού στη χώρα υποδοχής, ο τρόπος με τον οποίο το σχολείο δυσχεραίνει ή διευκολύνει την ένταξη του μικρού μετανάστη, ο τρόπος με τον οποίο ο κοινωνικός λειτουργός συμμετέχει στην διαδικασία ένταξης και τέλος η μεταξύ τους συνεργασία για την όσο το δυνατόν πιο ομαλή ένταξη του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Για να αναδειχθούν οι προαναφερόμενοι στόχοι θα μελετηθούν οι απόψεις 8 κοινωνικών λειτουργών από 8 διαφορετικές υπηρεσίες της Ελλάδας των οποίων η ενασχόληση επικεντρώνεται στην ένταξη των παιδιών μεταναστών.

5.5 Μέθοδος δειγματοληψίας

Η δειγματοληψία που επιλέξαμε δεν είναι πιθανοτήτων. Στη δειγματοληψία που είναι πιθανοτήτων μπορούμε να υπολογίσουμε τη πιθανότητα ότι κάθε άτομο μπορεί να συμπεριληφθεί στο δείγμα. Οποιαδήποτε δειγματοληψία δεν μας παρέχει αυτή τη δυνατότητα ονομάζεται «δειγματοληψία που δεν είναι πιθανοτήτων». Χρησιμοποιήσαμε τέτοιου είδους δειγματοληψία καθώς πρόκειται για μικρής

κλίμακας έρευνα. Η δειγματοληψία σκοπιμότητας χρησιμοποιήθηκε στη συγκεκριμένη έρευνα διότι επιλέξαμε εμείς τις υπηρεσίες που θα αποτελούσαν το δείγμα μας. Αυτό συνέβη διότι με αυτό τον τρόπο το δείγμα ήταν το πλέον κατάλληλο για την διεξαγωγή της έρευνας. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου δειγματοληψίας εξυπηρετούσε τους σκοπούς της έρευνας. Σύμφωνα με τις Cohen, Manion και Morrison (2010), το δείγμα αποτελεί μία υποομάδα του συνολικού πληθυσμού. Χρησιμοποιείται ένα μικρό μέρος του πληθυσμού διότι το κόστος, ο χρόνος και η προσβασιμότητα δεν μας επιτρέπουν να χρησιμοποιήσουμε στην έρευνα ολόκληρο τον πληθυσμό. Το μέρος αυτό του πληθυσμού χρησιμοποιείται για τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών και θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό του συνόλου. Το δείγμα μας στην παρούσα έρευνα αποτελείται από 10 κοινωνικούς λειτουργούς, που εργάζονται σε υπηρεσίες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα σε διαφορετικές πόλεις της Ελλάδας. Το δείγμα δεν περιορίστηκε ως προς την ηλικία ή το φύλο καθώς ήδη είχε περιοριστεί ως προς την ειδικότητα (κοινωνικοί λειτουργοί).

5.6 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Το εργαλείο της έρευνας ήταν η δομημένη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα Για την διεξαγωγή της συνέντευξης δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με συνολικά 18 ερωτήσεις από τις οποίες οι πρώτες 6 αποτελούσαν τα δημογραφικά στοιχεία και οι υπόλοιπες ήταν ερωτήσεις ανοιχτού τύπου βασισμένες σε τρεις άξονες. Το εργαλείο της έρευνας ήταν η δομημένη συνέντευξη. Πιο συγκεκριμένα Για την διεξαγωγή της συνέντευξης δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με συνολικά 18 ερωτήσεις από τις οποίες οι πρώτες 6 αποτελούσαν τα δημογραφικά στοιχεία και οι υπόλοιπες ήταν ερωτήσεις ανοιχτού τύπου βασισμένες σε τρεις άξονες. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ατομική συνέντευξη σε βάθος. Η συνέντευξη αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες. Ο σκοπός της συνέντευξης σε βάθος είναι η συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών για τις εμπειρίες, τις απόψεις και τις στάσεις των συμμετεχόντων. Ανάλογα με το βαθμό δόμησης των συνεντεύξεων από τον ερευνητή διακρίνουμε τρία βασικά είδη συνέντευξης :

- Την δομημένη συνέντευξη (structured interview)

- Την ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured interview)
- Την μη δομημένη συνέντευξη (unstructured interview)

Η δομημένη συνέντευξη η οποία και χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται σε όλους τους ερωτώμενους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς την σειρά με την οποία παρατίθενται (Robson,2007).

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ατομικές συνεντεύξεις με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Αυτή τη μέθοδο θεωρήσαμε καταλληλότερη διότι μας επιτρέπει να διερευνήσουμε σε βάθος τις απόψεις των ερωτηθέντων.

5.7 Τόπος και χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη στη Πάτρα με την συνεργασία κοινωνικών λειτουργών οι οποίοι εργάζονταν σε υπηρεσίες από όλη την Ελλάδα που ασχολούνταν με παιδιά-μετανάστες. Η συνεργασία και η επικοινωνία πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και τηλεφωνικής συνεννόησης με τους κοινωνικούς λειτουργούς. Η διαδικασία συλλογής δεδομένων ξεκίνησε στις 15 Ιανουαρίου 2016 και έληξε στις 10 Φεβρουαρίου 2016 με την ολοκλήρωση των απαντήσεων των ερωτηματολογίων. Η ανάλυση αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε αμέσως μετά από τη συλλογή και διήρκεσε περίπου 10 ημέρες.

5.8 Τήρηση απορρήτου

Η μελέτη του θέματος προέκυψε από τη πλευρά των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών. Όπως βεβαιώθηκε και στην αποστολή των e-mail προς τους κοινωνικούς λειτουργούς, τηρήθηκε η αρχή του απορρήτου των απαντήσεων τους, μη αναφέροντας τα προσωπικά τους στοιχεία και τις υπηρεσίες στις οποίες εργάζονται.

5.9 Περιορισμοί και δυσκολίες έρευνας

Ένας σημαντικός περιορισμός στη διεξαγωγή της έρευνας ήταν το γεγονός ότι το φάσμα των κοινωνικών λειτουργών που εργάζονταν σε κοινωνικές υπηρεσίες με ομάδες στόχου παιδιά μετανάστες στη Πάτρα δεν ήταν επαρκές για την διεκπεραίωση της έρευνας. Για αυτό τον λόγο απευθυνθήκαμε σε κοινωνικούς λειτουργούς σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας. Οι δυσκολίες σε αυτό το κομμάτι ήταν ότι έπρεπε να υπάρξει αναζήτηση υπηρεσιών που σχετίζονται με τη μετανάστευση και το παιδί σε όλη την Ελλάδα, να πραγματοποιηθεί αρχικά τηλεφωνική επικοινωνία και στη συνέχεια αποστολή των ερωτήσεων μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Ως αποτέλεσμα υπήρξε καθυστέρηση στην απάντηση των ερωτηματολογίων και στη συνολική εκπόνηση της ερευνητικής διαδικασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η παρούσα έρευνα είχε ως βασικό άξονα την ομαλή ένταξη του παιδιού στο κοινωνικό και σχολικό πλαίσιο και ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού. Στο πρώτο υποκεφάλαιο της ενότητας αυτής έγινε η ποιοτική ανάλυση των συνεντεύξεων οι οποίες αποτελούσαν και το βασικό ερευνητικό εργαλείο της έρευνας αυτής. Η μελέτη του θέματος προέκυψε από τη πλευρά των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών.

Μετά την βιβλιογραφική ανασκόπηση ακολούθησε η ερευνητική διαδικασία με θέμα «Μετανάστευση : η ομαλή ένταξη των παιδιών στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον. Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού». Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδειχθεί η σημαντικότητα της συνεργασίας οικογένειας – σχολείου – κοινωνικού λειτουργού καθώς να αναδυθεί ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού τόσο στις υπηρεσίες στήριξης όσο και στο σχολικό χώρο σαν επαγγελματίας.

Στην έρευνα συμμετείχαν δέκα (10) επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί εργαζόμενοι σε κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με τη ένταξη των παιδιών μεταναστών. Από τους ερωτηθέντες οχτώ (8) κοινωνικοί λειτουργοί ήταν γυναίκες και δυο (2) άνδρες. Οι ηλικίες κυμαίνονταν από είκοσι τρία (23) έως σαράντα (40) ετών. Πιο αναλυτικά, από τους δυο (2) άνδρες ο ένας είχε ηλικία σαράντα (40) ετών και ο άλλος τριάντα (30) ετών ενώ από τις οχτώ (8) γυναίκες η μια ήταν τριάντα οχτώ (38) ετών, οι δυο (2) ήταν τριάντα πέντε (35) ετών, μια τριάντα τεσσάρων (34) ετών, μια τριάντα (30) ετών, μια είκοσι οχτώ (28) ετών, μια είκοσι έξι (26) ετών και μια είκοσι τριών (23) ετών.

Όσον αφορά τον τόπο διαμονής των ερωτηθέντων τρεις (3) από αυτούς διαμένουν στη Θεσσαλονίκη όπως και άλλοι τρεις (3) στην Αθήνα, ένας (1) Χίο, ένας (1) Αλεξανδρούπολη, ένας (1) στο Βόλο και ένας (1) στη Πάτρα.

Ως προς το τμήμα αποφοίτησης πέντε (5) από τους δέκα (10) ερωτηθέντες αποφοίτησαν από το Τ.Ε.Ι της Αθήνας, ένας (1) από το Τ.Ε.Ι Κρήτης, τρεις (3) από το Τ.Ε.Ι Πάτρας και ένας (1) από το Πανεπιστήμιο Θράκης.

Στην ερώτηση εάν οι ερωτηθέντες έχουν κάποια ειδικευση, ένας (1) δήλωσε ότι δεν έχει ειδικευθεί σε κάποιον τομέα, ένας (1) έχει πραγματοποιήσει εργασία στο πρόγραμμα των παλλινოსτούντων, τέσσερις (4) έχουν πραγματοποιήσει μεταπτυχιακά προγράμματα εκ των οποίων, ο ένας (1) για τη συναισθηματική και

σωματική καταπόνηση των μεταναστών – προσφύγων από τη διαδικασία της μετανάστευσης, ένας (1) για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, ένας (1) για τις κοινωνικές διακρίσεις και τη μετανάστευση και ένας (1) για την ένταξη των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Παρακολούθηση σεμιναρίων δήλωσαν ότι πραγματοποίησαν τρεις (3) στους δέκα (10) και συγκεκριμένα, ένας (1) παρακολούθησε σεμινάρια για την διαχείριση μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών και δύο (2) παρακολούθησαν σεμινάρια για την ένταξη μεταναστών – προσφύγων. Τέλος ένας (1) πραγματοποίησε εξαμηνιαία πρακτική άσκηση σε φορέα που ασχολείται με πρόσφυγες και εθελοντική εργασία σε φορέα που ασχολείται με μετανάστες.

Ως προς τα χρόνια εμπειρίας των ερωτηθέντων στον τομέα της μετανάστευσης, δύο (2) στους δέκα (10) δήλωσαν ότι έχουν δύο (2) χρόνια εμπειρίας, ένας (1) ενάμιση (1,5) χρόνο εμπειρίας, ένας (1) δήλωσε κανένα χρόνο εμπειρίας, ένας (1) κατέχει τρία (3) χρόνια εμπειρίας, ένας (1) τέσσερα (4) χρόνια εμπειρίας, ένας (1) πέντε (5) χρόνια, ένας (1) οκτώ (8) χρόνια, ένας (1) εννέα (9) χρόνια εμπειρίας και ένας (1) δέκα (10) χρόνια εμπειρίας στον τομέα της μετανάστευσης.

Στον δεύτερο άξονα αναφέρονται ερωτήσεις σχετικά με το παιδί μετανάστη και τις υπηρεσίες στήριξης στην Ελλάδα.

Πρώτη ερώτηση: *«Ποια διαδικασία ακολουθείται κατά την άφιξη του παιδιού μετανάστη;»*

Έξι (6) στους δέκα (10) ανέφεραν ότι πραγματοποιούνται γραφειοκρατικές διαδικασίες για την τακτοποίηση των εγγράφων των παιδιών και των οικογενειών τους. Τέσσερις (4) στους δέκα (10) δήλωσαν ότι η κύρια δραστηριότητα σε πρώτο επίπεδο είναι η επικοινωνία με την οικογένεια και η ενημέρωση της. Από τους έξι (6) οι τέσσερις (4) πρόσθεσαν ότι ασχολούνται αποκλειστικά με τη γραφειοκρατική διαδικασία ενώ ο ένας (1) στους έξι (6) πρόσθεσε τη λήψη κοινωνικού ιστορικού του παιδιού *«Ακολουθείται η λήψη ενός σύντομου κοινωνικού ιστορικού»* και ένας (1) στους έξι (6) τη παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού *«Παρέμβαση του Κ.Α εάν η οικογένεια δεν έχει βρει κάποιο κατάλληλο χώρο ως κατοικία ώστε και το παιδί να ζει σε κατάλληλες συνθήκες»*. Από τους τέσσερις (4) στους δέκα, οι τρεις (3) στους τέσσερις (4) που είχαν δηλώσει την επικοινωνία με την οικογένεια, πρόσθεσαν τη λήψη του κοινωνικού ιστορικού του παιδιού *«Γίνεται λήψη του κοινωνικού ιστορικού»*

και επικοινωνία με τους γονείς του για την κατάσταση διαβίωσης τους» ενώ ο ένας (1) στους τέσσερις (4) επικεντρώθηκε μόνο στην επικοινωνία και την ενημέρωση της οικογένειας.

Δεύτερη ερώτηση: *«Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι αντιμετωπίζουν τα παιδιά μεταναστών κατά τη πρώτη είσοδο στη χώρα υποδοχής;»*

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι η άγνοια της γλώσσας συνιστά μεγάλη δυσκολία αφού οκτώ (8) στους δέκα (10) έδωσαν αυτή την απάντηση. Δύο (2) στους δέκα (10) ανέφεραν ως κύρια δυσκολία το μετατραυματικό στρες από τη διαδικασία αλλαγής. Από τους οκτώ (8) που ανέφεραν την γλώσσα οι έξι (6) πρόσθεσαν σαν παράγοντα δυσκολίας το άγχος «*Η επικοινωνία διότι δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα. Άγχος από την αλλαγή της κατοικίας αλλά και την απομάκρυνση από ένα οικείο για το παιδί περιβάλλον*». Ένας (1) στους οκτώ (8) πρόσθεσε μαζί με τη γλώσσα σαν δυσκολία το στρες «*Εκτός από το πρόβλημα στην επικοινωνία τα παιδιά στις περισσότερες περιπτώσεις βιώνουν μετατραυματικό στρες από την διαδικασία μετανάστευσης αλλά και από την νέα αλλαγή στη ζωή τους*». Από τους δύο (2) που ανέφεραν ως κύρια δυσκολία το μετατραυματικό στρες ο ένας (1) πρόσθεσε και τις δυσκολίες προσαρμογής του παιδιού «*Επίσης υπάρχουν δυσκολίες προσαρμογής στο νέο τόπο*».

Τρίτη ερώτηση: *«Με ποιο τρόπο συνδράμετε σε αυτό σαν Κοινωνικοί Λειτουργοί; (Υιοθετείτε κάποια μέθοδο όπως Κοινωνική Εργασία με άτομο, συνεργάζεστε με κάποια άλλη ειδικότητα όπως Παιδοψυχολόγοι, για την ομαλή ένταξη του παιδιού;)»*

Επτά (7) στους δέκα (10) επικεντρώθηκαν στη δράση με διεπιστημονική ομάδα. Οι τρεις (3) από τους επτά (7) πρόσθεσαν και την Κοινωνική Εργασία με Άτομο «*Ακολουθείται ΚΕΑ και από εκεί καταγράφουμε τις ανάγκες του παιδιού. Όταν κρίνεται αναγκαίο παραπέμπεται σε παιδοψυχολόγο*». Ένας (1) στους δέκα (10) επικεντρώθηκε αποκλειστικά στην Κοινωνική Εργασία με Άτομο. Δύο (2) από τους επτά (7) μαζί με τη διεπιστημονική συνεργασία πρόσθεσαν το εξατομικευμένο πλάνο παρέμβασης ενώ ένας (1) στους δέκα (10) επικεντρώθηκε αποκλειστικά σε αυτό «*Οργανώνεται το ατομικό σχέδιο δράσης ανά περίπτωση (ατομικές συνεδρίες, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ένταξη στο σχολικό περιβάλλον, ένταξη σε ομάδες δραστηριοτήτων κλπ.)*». Τέλος ένας (1) στους επτά (7) έθεσε ως τρόπο τη λήψη

κοινωνικού ιστορικού μέσω παιχνιδιού, ένας (1) στους επτά (7) την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ενώ ένας (1) στους δέκα (10) ανέφερε αποκλειστικά την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ως τρόπο ώστε να αντιμετωπιστεί η δυσκολία της επικοινωνίας *«Παρέχουμε μαθήματα για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας έτσι ώστε το παιδί μπορεί να επικοινωνεί σιγά σιγά και με τον γηγενή πληθυσμό ώστε να μην περιθωριοποιείται».*

Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στη κοινωνική ένταξη των παιδιών των μεταναστών.

Πρώτη ερώτηση: *«Ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι δυσχεραίνουν την ομαλή κοινωνική ένταξη του παιδιού μετανάστη;»*

Οι επτά (7) από τους δέκα (10) ερωτηθέντες ανέφεραν ως κύριο παράγοντα την εχθρική-ρατσιστική συμπεριφορά προς το παιδί. Οι δύο (2) από τους επτά (7) αναφέρθηκαν αποκλειστικά και μόνο στην εχθρική συμπεριφορά προς το παιδί. Οι τρεις (3) από τους επτά (7) πρόσθεσαν ως παράγοντα και τη γλώσσα *«Η γλώσσα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που δυσχεραίνει την κοινωνικοποίηση του παιδιού καθώς δεν μπορεί να επικοινωνήσει με παιδιά της ηλικίας του και πολλές φορές αυτό το γεγονός κάνει το παιδί να αποκλείεται από τους γύρω του διότι νιώθει άβολα».* Ένας (1) στους επτά (7) εκτός από την εχθρική συμπεριφορά πρόσθεσε και την απουσία τάξεων ένταξης *«Απουσία τάξεων ένταξης εντός του εκπαιδευτικού συστήματος για την ομαλή και ασφαλή ένταξη των παιδιών στην εκπαίδευση».* Ο τελευταίος ένας (1) από τους επτά (7) παρουσίασε και ως παράγοντα εκτός από την ρατσιστική συμπεριφορά, τις γραφειοκρατικές διαδικασίες *« Η δύσκολη νομιμοποίηση τους στη χώρα υποδοχής αποτελεί ένα σημαντικό επιπλέον παράγοντα».* Τέλος από τους υπόλοιπους τρεις (3) στους δέκα (10), ο ένας (1) στους (10) ανέφερε αποκλειστικά την απουσία τάξεων ένταξης, ο ένας (1) στους δέκα (10) τις γραφειοκρατικές διαδικασίες ως τον μόνο συντελεστή που δυσκολεύει τη κοινωνική ένταξη του παιδιού ενώ ένας (1) στους δέκα (10) επισήμανε ως δυσκολία την μη συνεργασία των καθηγητών *« Η μη συνεργασία των καθηγητών εμποδίζει την ομαλή κοινωνική ένταξη των παιδιών των μεταναστών».*

Δεύτερη ερώτηση: *«Θεωρείτε ότι η οικογένεια επηρεάζει την κοινωνική ένταξη του παιδιού και με ποιο τρόπο;»*

Στο σύνολό τους οι δέκα (10) κοινωνικοί λειτουργοί συμφώνησαν ότι σαφώς και το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζει την ομαλή ένταξη του παιδιού, που εισέρχεται ως μετανάστης στη χώρα, στο κοινωνικό πλαίσιο. Όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους συμβαίνει αυτό, οι έξι (6) στους δέκα (10) ανέφεραν ως σημαντικό συντελεστή το γεγονός της ενθάρρυνσης και της στήριξης από τους γονείς προς το πρόσωπο του παιδιού. Ένας (1) από τους έξι (6) πρόσθεσε και την παιδεία των γονέων *«Θεωρώ ότι η παιδεία και η εκπαίδευση των γονέων επηρεάζει κατά πολύ την ένταξη του παιδιού στην κοινωνία»*. Δύο (2) στους δέκα (10) ερωτηθέντες επικεντρώθηκαν στην προσκόλληση των γονέων στην κουλτούρα της χώρας καταγωγής η οποία επηρεάζει την προσαρμογή του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Ένας (1) στους δέκα (10) ανέφερε την απουσία υποστηρικτικών δομών για τους ενήλικες αλλά και τους ανήλικους μετανάστες γεγονός που επηρεάζει το κατά πόσο ομαλή θα είναι η ένταξη στο νέο περιβάλλον. Τέλος ένας (1) στους δέκα (10) θεωρεί ότι το παιδί χρειάζεται βοήθεια και στο σπίτι από την οικογένεια και όταν αυτή δεν υπάρχει τότε δυσχεραίνεται η ένταξη του στο κοινωνικό περιβάλλον.

Τρίτη ερώτηση: *«Σύμφωνα με την επίσημη βιβλιογραφία η κοινωνική ένταξη επηρεάζεται και από τη σχολική ένταξη του παιδιού. Είστε σύμφωνοι με αυτή την άποψη και γιατί;»*

Και οι δέκα (10) ερωτηθέντες αποκρίθηκαν θετικά και συμφώνησαν στο γεγονός ότι η σχολική ένταξη επηρεάζει άμεσα και την κοινωνική. Οι τέσσερις (4) στους (10) επισημαίνουν ότι αυτό συμβαίνει διότι το σχολείο είναι φορέας κοινωνικοποίησης για τα παιδιά *«Συμφωνώ, καθώς και το σχολείο είναι χώρος κοινωνικοποίησης»*. Οι τρεις (3) στους δέκα (10) αναφέρουν ότι τα παιδιά περνούν πολλές ώρες στο σχολείο και εκεί δημιουργούν και τις πρώτες διαπροσωπικές και φιλικές σχέσεις οπότε είναι αναπόφευκτο ότι εάν είναι ομαλή η σχολική ένταξη τότε και η ένταξη στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο θα πραγματοποιηθεί πιο ομαλά. Οι δύο (2) στους (10) στήριζαν την άποψη τους αναφέροντας την αλληλεπίδραση συμμαθητών *«Μέσα από την καθημερινή τους αλληλεπίδραση στο σχολείο είναι πιο εύκολο να ενταθούν ομαλά στη χώρα»*. Τέλος ένας (1) στους δέκα (10) συμφώνησε με αυτή την άποψη διότι θεωρεί ότι στο σχολείο καλλιεργείται το αίσθημα του ανήκειν

και του μετέχειν «Συμφωνώ απόλυτα διότι καλλιεργείται το συναίσθημα του ανήκειν και του μετέχειν. Το παιδί νιώθει συμμετοχικός αρά και το ίδιο νιώθει ότι είναι αποδεχτός».

Τέταρτη ερώτηση: *«Με ποιο τρόπο θεωρείτε ότι ο Κοινωνικός Λειτουργός μέσα από τις υπηρεσίες στήριξης μπορεί να συμβάλλει στην ομαλή κοινωνική ένταξη του παιδιού;»*

Οι έξι (6) στους δέκα (10) επικαλούνται την εκμάθηση της γλώσσας ως κύριο βοηθητικό μέσο στην κοινωνική ένταξη του παιδιού. Από τους έξι (6), οι τρεις (3) πρόσθεσαν τις ομαδικές δραστηριότητες και την επικοινωνία με την οικογένεια σαν τρόπους με τους οποίους ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να συμβάλλει θετικά στην ένταξη του παιδιού *«Μέσω της επικοινωνίας με την οικογένεια για τον κατάλληλο χειρισμό δύσκολων καταστάσεων, όπως συγκρούσεις ή ρατσιστικές συμπεριφορές. Μέσω ομαδικών δραστηριοτήτων για το παιδί ώστε να νιώθει ότι εντάσσεται σιγά σιγά σε μία ομάδα ατόμων με κοινά ενδιαφέροντα»*. Δύο (2) από τους έξι (6) πρόσθεσαν στην εκμάθηση της γλώσσας μόνο την διεκπαιρέωση ομαδικών δραστηριοτήτων ενώ ένας (1) στους έξι (6) αναφέρει αποκλειστικά την εκμάθηση της γλώσσας. Από τους υπόλοιπους κοινωνικούς λειτουργούς, δύο (2) στους δέκα (10) αναφέρονται στη στήριξη του παιδιού και της οικογένειας από τους οποίους ο ένας (1) στους δύο (2) προσθέτει και την ενημέρωση της κοινότητας *«...καθώς και μέσα από καμπάνιες και ημερίδες προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί η κοινωνία»*. Τέλος ένας (1) στους δέκα (10) κρίνει ότι οι οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς βοηθούν στην ομαλή ένταξη *«Δίνοντας οδηγίες στους εκπαιδευτικούς για τον τρόπο συμπεριφοράς απέναντι στον μαθητή»* ενώ ένας (1) στους δέκα (10) υποστήριξε ότι οι συνεδρίες με το παιδί και οι βιωματικές ασκήσεις επιφέρουν θετικά αποτελέσματα.

Ακολουθεί ο τέταρτος άξονας ο οποίος πραγματεύεται την σχολική ένταξη του παιδιού μετανάστη.

Πρώτη ερώτηση: *«Πραγματοποιείται συνεργασία του Κοινωνικού Λειτουργού, με τους εκπαιδευτικούς και τα Σχολεία σύμφωνα με την εμπειρία σας; Με ποιους τρόπους πραγματοποιούνται οι συνεργασίες;»*

Όλο το δείγμα των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών (10) αποκρίθηκε θετικά στην ερώτηση αυτή αναφέροντας και τους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιείται η συνεργασία. Οι επτά (7) από τους δέκα (10) ερωτηθέντες

δήλωσαν ότι ο κύριος τρόπος συνεργασίας είναι η ενημέρωση του κοινωνικού λειτουργού από το σχολείο για το παιδί. Οι τέσσερις (4) από τους επτά (7) αναφέρθηκαν αποκλειστικά στο παραπάνω τρόπο συνεργασίας. Ένας (1) από τους επτά (7) πρόσθεσε την ενημέρωση που γίνεται από τον κοινωνικό λειτουργό προς το σχολείο *«Η ενημέρωση των καθηγητών και γενικότερα του εκπαιδευτικού προσωπικού για την εκάστοτε περίπτωση των παιδιών μεταναστών»*, ακόμη ένας (1) στους επτά (7) την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας *«Ευαισθητοποίηση και υποστήριξη και της σχολικής κοινότητας για τις ιδιαιτερότητες και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του κάθε εξυπηρετούμενου»* ενώ ένας (1) στους επτά (7) εκτός από την ενημέρωση του κοινωνικού λειτουργού για το παιδί πρόσθεσε και την ευαισθητοποίηση των γονέων *«Επίσης, προσπαθούμε με την συνεργασία μας με το σχολείο να ενημερώσουμε τους γονείς μέσω ημερίδων»*. Τρεις (3) στους δέκα (10) επικεντρώθηκαν στην ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας από τους οποίους ο ένας (1) πρόσθεσε και τις βιωματικές ασκήσεις *«Πραγματοποίηση βιωματικών ασκήσεων σε ομαδικές δραστηριότητες ώστε να συμμετέχουν όλα τα παιδιά σε κοινές δραστηριότητες και να εξοικειώνονται μεταξύ τους»* ενώ οι δύο (2) την ενημέρωση προς το σχολείο *«Πραγματοποιείται συνεργασία των σχολείων και των κοινωνικών λειτουργών όσον αφορά την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας»*.

Δεύτερη ερώτηση: *«Δέχστε αιτήματα από οικογένειες ή από Σχολεία για την αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών απέναντι στα παιδιά των μεταναστών; Πώς διαχειρίζεστε τέτοιου είδους καταστάσεις;»*

Δύο (2) στους δέκα (10) δήλωσαν ότι δεν έχουν δεχθεί κάποιο αίτημα ενώ οι υπόλοιποι οκτώ (8) αποκρίθηκαν θετικά. Από τους (8) που έχουν δεχθεί αιτήματα για την εκδήλωση ρατσιστικών συμπεριφορών στο χώρο του σχολείου τρεις (3) επικεντρώθηκαν μόνο στην επικοινωνία με την οικογένεια και το σχολείο ως τρόπο διαχείρισης των εν λόγω συμπεριφορών. Πέντε (5) στους οκτώ (8) ανέφεραν τις βιωματικές ασκήσεις ως τρόπο επίλυσης τέτοιων καταστάσεων από τους οποίους οι δύο (2) στους πέντε (5) πρόσθεσαν την επικοινωνία με το σχολείο και την ψυχοκοινωνική στήριξη του παιδιού *«Η διαχείριση τέτοιων καταστάσεων απαιτεί την επικοινωνία με το σχολείο και τις υποστηρικτικές υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στα παιδιά θύματα»*, ενώ ακόμη δύο (2) υποστήριξαν ότι εκτός των βιωματικών ασκήσεων απαραίτητη είναι η επικοινωνία με την οικογένεια και η παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης *«Η δράση μας ήταν οι βιωματικές ασκήσεις μεταξύ*

των παιδιών για τα δικαιώματα που έχουν οι άνθρωποι, οι ομιλίες σε γονείς και η ψυχολογική στήριξη στο θύμα από παιδοψυχολόγο» και τέλος ένας (1) στους πέντε (5) δήλωσε ότι ο μόνος τρόπος διαχείρισης που ακολουθείται είναι η πραγματοποίηση βιωματικών ασκήσεων.

Τρίτη ερώτηση: *«Θεωρείτε ότι η ένταξη του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο θα συμβάλλει θετικά στην ομαλή σχολική ένταξη του παιδιού;»*

Οι δέκα (10) κοινωνικοί λειτουργοί συμφωνούν ότι η ένταξη των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία μπορεί να αποβεί αποτελεσματική. Πιο συγκεκριμένα τέσσερις (4) στους δέκα (10) δικαιολογούν την άποψή τους λέγοντας ότι μπορούν να διαχειριστούν τις συγκρούσεις στο σχολικό χώρο *«Θεωρώ ότι η παρουσία Κ.Λ. κρίνεται αναγκαία καθώς έχει τις γνώσεις ώστε να διαχειρίζεται τυχόν συγκρούσεις»*, οι τρεις (3) στους δέκα (10) αναφέρουν την αποτελεσματικότητα των βιωματικών ασκήσεων *«Οι ομαδικές βιωματικές ασκήσεις μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην σχολική ένταξη του παιδιού μετανάστη καθώς τα παιδιά συμμετέχουν σε μία δραστηριότητα από κοινού και έτσι αναπτύσσουν σχέσεις μεταξύ τους»* και οι δύο (2) στους δέκα (10) θεωρούν ότι ο κοινωνικός κατέχει τις κατάλληλες δεξιότητες ώστε να αντιμετωπίζει δύσκολες καταστάσεις *«Ναι, καθώς οι κοινωνικοί λειτουργοί κατέχουν τις απαραίτητες γνώσεις για την αντιμετώπιση δυσκολιών και προβλημάτων που εκδηλώνονται στο σχολικό χώρο»*. Τέλος ένας (1) στους δέκα (10) ανέφερε ότι ο κοινωνικός λειτουργός είναι σε θέση να αποφορτίζει δύσκολες καταστάσεις *«Θεωρώ ότι είναι αναγκαία καθώς η παρουσία του θα δημιουργήσει χώρο για παρεμβάσεις που θα ευνοούν την ένταξη και την αποφόρτιση γεγονότων που αφορούν ενδεχομένως ζητήματα ενδοσχολικής βίας, διαρροής από την εκπαίδευση»*.

Τέταρτη ερώτηση: *«Με ποιους τρόπους ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να διαχειριστεί σωστά τις δυσκολίες που εμφανίζονται στο σχολικό χώρο σαν επαγγελματίας στο χώρο του Σχολείου;»*

Οι έξι (6) στους δέκα (10) ανέφεραν κυρίως τις βιωματικές ασκήσεις με τα παιδιά *«Με τη πραγματοποίηση βιωματικών ασκήσεων»*, δύο (2) στους δέκα (10) την δράση με διεπιστημονική ομάδα *«Με διεπιστημονική ομάδα αποτελούμενη από Παιδοψυχολόγους και εκπαιδευτικούς»*, ένας (1) στους δέκα (10) θεωρεί ότι είναι απαραίτητη η σχεδίαση ενός εξατομικευμένου πλάνου παρέμβασης *«Η οργάνωση σχεδίου παρέμβασης κατόπιν σχετικής έρευνας αναγκών του κάθε σχολείου ανάλογα*

προς των πληθυσμό του και τις ιδιαιτερότητές του» και ένας (1) στους δέκα (10) «Με το να αποφορτίζει δύσκολες καταστάσεις και καταστάσεις σύγκρουσης ώστε να μπορούν να τις διαχειριστούν αποτελεσματικά οι εμπλεκόμενοι». Από τους έξι (6) που επικεντρώθηκαν στις βιωματικές ασκήσεις, οι δύο (2) μίλησαν αποκλειστικά για την χρησιμότητα των βιωματικών ασκήσεων σαν τρόπο επίλυσης δύσκολων καταστάσεων ενώ οι τέσσερις (4) από τους έξι (6) πρόσθεσαν ότι η επικοινωνία με την οικογένεια και το σχολείο σε συνδυασμό με την πραγματοποίηση βιωματικών ασκήσεων μεταξύ των παιδιών μπορεί να αποβεί καθοριστική για τον αποτελεσματικό χειρισμό καταστάσεων κρίσης.

Πέμπτη ερώτηση: *«Στην χώρα μας σπάνια ανήκουν Κοινωνικοί Λειτουργοί, στο ανθρώπινο δυναμικό των σχολείων. Θεωρείτε απαραίτητο να υπάρχουν Κοινωνικοί Λειτουργοί στα Σχολεία και γιατί;»*

Όλο το δείγμα των ερωτηθέντων αποκρίθηκε θετικά σχετικά με την αναγκαιότητα της ένταξης του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο. Οι λόγοι που ανέφεραν είναι πολλαπλοί και διαφορετικοί. Τέσσερις (4) στους δέκα (10) θεωρούν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν κατέχουν τις κατάλληλες δεξιότητες πάντοτε «Φυσικά και δεδομένου ότι οι εκπαιδευτικοί εκτελούν χρέη ψυχολόγου και κοινωνικού λειτουργού ενώ δεν είναι καταρτισμένοι. Τουλάχιστον είναι επικίνδυνο αν όχι ανεύθυνο», τρεις (3) στους δέκα (10) τόνισαν ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι απαραίτητοι στο σχολικό χώρο διότι έχουν τις κατάλληλες γνώσεις ώστε να παρέμβουν και να χειριστούν καταστάσεις κρίσης «Θεωρώ ότι η παρουσία κοινωνικών λειτουργών είναι άκρως απαραίτητη στο σχολικό χώρο καθώς είναι επαγγελματίας όπου μπορεί και χειρίζεται με τα κατάλληλα εργαλεία καταστάσεις κρίσης», δύο (2) στους δέκα (10) ανέφεραν ότι η παρουσία του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο μπορεί να λειτουργήσει προληπτικά για την αποφυγή εκδήλωσης αρνητικών συμπεριφορών προς το παιδί «Προλαμβάνει τυχόν άσχημες συμπεριφορές (ρατσιστικές, κοινωνικού αποκλεισμού) μέσω της ενημέρωσης, της ευαισθητοποίησης της κοινότητας και των βιωματικών ασκήσεων». Τέλος ένας (1) στους δέκα (10) έκανε λόγο για όλους τους παραπάνω παράγοντες για τους οποίους κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη του επαγγελματία κοινωνικού λειτουργού στη σχολική κοινότητα «Είναι γεγονός ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν ανήκουν στο ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου και αυτό κατά τη γνώμη μου είναι μία σοβαρή έλλειψη της οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος. Κρίνεται αναγκαία η παρουσία κοινωνικών

λειτουργών στα σχολεία καθώς είναι ο επαγγελματίας που με τις γνώσεις του μπορεί να διαχειριστεί δύσκολες καταστάσεις, ιδιαίτερα καταστάσεις που ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί πολλές φορές να διαχειριστεί. Είναι ανούσιο οι εκπαιδευτικοί να προσπαθούν να μπουν στη θέση του κοινωνικού λειτουργού ή του ψυχολόγου. Ο κοινωνικός λειτουργός είναι σε θέση να αντιμετωπίσει με ευχέρεια περιστατικά ρατσισμού, κοινωνικού αποκλεισμού και συγκρούσεων μέσα στο σχολείο. Δύναται να αποφορτίζει τις στιγμές της σύγκρουσης και να στηρίζει τη σχολική κοινότητα όταν αυτό είναι αναγκαίο. Επίσης ο κοινωνικός λειτουργός λειτουργεί και προληπτικά ειδικά όσον αφορά την ένταξη των παιδιών μεταναστών καθώς μπορεί με τον κατάλληλο τρόπο να παρέχει ενημέρωση στο εκπαιδευτικό προσωπικό αλλά και στους μαθητές για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αντιμετώπιση των παιδιών που έρχονται από μία ξένη χώρα καθώς και με βιωματικές ασκήσεις να προλαμβάνει τις περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού και ρατσιστικών συμπεριφορών προς τα παιδιά από μία ξένη χώρα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα

Κατά την ανάλυση των συνεντεύξεων, έχουν συλλεχθεί συγκεκριμένα δεδομένα τα οποία, αν παραλληλιστούν με στοιχεία που προκύπτουν από το βιβλιογραφικό τμήμα της εργασίας, καταλήγουν στη δημιουργία ορισμένων συμπερασμάτων.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση σημειώνει αύξηση από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και κυρίως από τις Βαλκανικές χώρες. Κύριο αίτιο μετανάστευσης όπως αποδεικνύεται από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι η εύρεση εργασίας καθώς και η επανένωση της οικογένειας. Όσον αφορά τις επιπτώσεις στη χώρα υποδοχής από τη διαδικασία της μετανάστευσης, στον οικονομικό τομέα οι επιδράσεις είναι θετικές αλλά και αρνητικές. Θετικές από την πλευρά των επιχειρήσεων καθώς οι μετανάστες «χρησιμοποιούνται» ως εργατικό χαμηλής ειδίκευσης και με χαμηλό ημερομίσθιο. Βέβαια από αυτό το γεγονός πηγάζει και μία αρνητική επίδραση διότι όταν οι μετανάστες δεν έχουν τα απαιτούμενα έγγραφα εργάζονται ανασφάλιστοι και έτσι ευνοείται η παραοικονομία. Μία άλλη θετική επίδραση είναι ότι οι εργαζόμενοι ασφαλισμένοι μετανάστες βοηθούν τη δημόσια οικονομία. Στον κοινωνικό τομέα οι επιπτώσεις είναι πολύπλευρες καθώς όσο μεγαλύτερο είναι το μεταναστευτικό ρεύμα τόσο μεγαλύτερες οι μεταβολές που παρουσιάζονται στη χώρα υποδοχής. Ο πληθυσμός της Ελλάδας δεν ήταν κατάλληλα προετοιμασμένος να δεχθεί τα νέα δεδομένα που επέρχονται με την εισροή μεταναστών και την διαφορετική κουλτούρα τους. Αυτή η επίπτωση βέβαια δημιούργησε μεγαλύτερες δυσκολίες στην ένταξη των μεταναστών.

Οι παράγοντες που δυσχεραίνουν την ένταξη του παιδιού συσχετίζονται και με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες εισερχόμενες στην χώρα υποδοχής. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία οι δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες είναι αρχικά η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός, η εύρεση εργασίας, οι οικονομικές τους απολαβές, οι συνθήκες διαβίωσης καθώς και η δυσκολία νομιμοποίησης τους εξαιτίας των χρονοβόρων

γραφειοκρατικών διαδικασιών. Όλες οι παραπάνω δυσκολίες έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ενσωμάτωση και την ένταξη του παιδιού.

Σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση η κοινωνική και σχολική ένταξη των παιδιών επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συσχετιστούν με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας. Ως εμπόδιο ένταξης είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένας ανήλικος μετανάστης. Οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι η μεγαλύτερη δυσκολία είναι η γλώσσα καθώς δεν τους αφήνει περιθώρια να επικοινωνήσουν. Άλλωστε σύμφωνα με τον Νικολάου (2011), η διαφορετική γλώσσα είναι και ένα σημάδι διαφορετικότητας όπως σε άλλες περιπτώσεις είναι το χρώμα. Η άγνοια της γλώσσας μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το παιδί όχι επειδή δεν του αρέσει αλλά επειδή δεν μπορεί να επικοινωνήσει αλλά ούτε και να επιδείξει τη παρουσία του σαν άτομο μέσα σε μία ομάδα. Όπως συμπεράναμε και από τη βιβλιογραφία αλλά και από την ανάλυση των συνεντεύξεων ένας ανασταλτικός παράγοντας στη κοινωνική ένταξη του παιδιού μετανάστη είναι το άγχος και το στρες που βιώνει από την αλλαγή που επέρχεται με τη μετανάστευση σε όλους τους τομείς της ζωής του.

Ο ρόλος της οικογένειας στην ένταξη του παιδιού είναι βαρυσήμαντος. Όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση αλλά και στις συνεντεύξεις των επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών η οικογένεια μπορεί να λειτουργήσει θετικά αλλά και αρνητικά στην ενσωμάτωση του παιδιού στη κοινωνία. Η ενθάρρυνση και η στήριξη από τη πλευρά των γονέων μπορεί να βοηθήσει το παιδί να ενταχθεί ομαλά στη χώρα υποδοχής και στο κοινωνικό της πλαίσιο. Από την άλλη η προσκόλληση των γονέων στην κουλτούρα της χώρας υποδοχής δεν διευκολύνει τη προσαρμογή του παιδιού στη χώρα την οποία μετανάστευσε.

Μία βασική παράμετρος που επηρεάζει την κοινωνική ένταξη, η οποία αναφέρθηκε στο βιβλιογραφικό τμήμα της εργασίας αλλά και από τους ερωτηθέντες που συμμετείχαν στην έρευνα, είναι ότι η σχολική ένταξη αποτελεί βασική προϋπόθεση της κοινωνικής. Το παιδί μέσα στο σχολείο αναπτύσσει τις πρώτες διαπροσωπικές σχέσεις και εντάσσεται σε ομάδες συνομηλίκων. Οι ερωτηθέντες κοινωνικοί λειτουργοί πιο συγκεκριμένα αναφέρουν ότι η αλληλεπίδραση των συμμαθητών διευκολύνει την ένταξη του παιδιού στη κοινωνία καθώς νιώθει συμμετοχικός και αποδεκτός.

Η σχολική ένταξη ωστόσο αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο καθώς υπάρχουν κάποιες δυσκολίες που είναι απαραίτητο να αντιμετωπιστούν στο σχολικό πλαίσιο με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών αλλά και των φορέων στήριξης των μεταναστών. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί στο σχολείο είναι κυρίως η επικοινωνία με τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτικούς αλλά και η δυνατότητα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας προκειμένου το παιδί να μπορεί να παρακολουθήσει το πρόγραμμα και να συμπορευθεί με τα παιδιά της τάξης στην οποία εντάσσεται. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση σύμφωνα με τη βιβλιογραφία είναι αποτελεσματική όταν στο σχολικό πρόγραμμα συνυπάρχει τόσο η γλώσσα των μαθητών που ανήκουν στη μειονότητα όσο και η γλώσσα των γηγενών μαθητών οι οποίοι αποτελούν την πλειοψηφία. Οι ερωτηθέντες που συμμετείχαν στην έρευνα υποστηρίζουν ότι η συνεργασία μεταξύ της οικογένειας, του σχολείου αλλά και των φορέων στήριξης και των κοινωνικών λειτουργών είναι απαραίτητη για την ενσωμάτωση των παιδιών των μεταναστών στο σχολικό πλαίσιο.

Όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση αλλά και στην ανάλυση των συνεντεύξεων γίνεται φανερός ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού σαν επαγγελματίας στις υπηρεσίες στήριξης και ο τρόπος με τον οποίο συμβάλλει στην κοινωνική ένταξη των παιδιών των μεταναστών. Μία από τις αρμοδιότητες του είναι να αναλαμβάνει τις γραφειοκρατικές διαδικασίες και την τακτοποίηση των εγγράφων των παιδιών που εισέρχονται στη χώρα αλλά και των οικογενειών τους. Γίνεται λήψη του κοινωνικού ιστορικού του παιδιού ως τρόπος ενημέρωσης του κοινωνικού λειτουργού για την κατάσταση που επικρατεί και τις ανάγκες του παιδιού. Επίσης ο ρόλος τους περιλαμβάνει την επικοινωνία με την οικογένεια αλλά και την ενημέρωση της προκειμένου να γνωστοποιηθούν οι ανάγκες της οικογένειας αλλά και οι υπηρεσίες που προσφέρει ο φορέας. Ο κοινωνικός λειτουργός μπορεί να παρέμβει σε θέματα διαβίωσης καθώς έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί την οικογένεια προκειμένου να αποδειχθεί ότι το επίπεδο διαβίωσης του παιδιού είναι το κατάλληλο. Ακολουθώντας την μέθοδο Κοινωνική Εργασία με Άτομο εντοπίζει τις ανάγκες του παιδιού και διαμορφώνει και εφαρμόζει ένα εξατομικευμένο πλάνο παρέμβασης όπου στη συνέχεια με την δημιουργία της κατάλληλης διεπιστημονικής ομάδας αποσκοπεί στην αντιμετώπιση δυσκολιών και μετέπειτα στην ομαλή του ένταξη. Όσον αφορά την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινότητας πραγματοποιούνται

ημερίδες και καμπάνιες με θέμα την μετανάστευση και την ένταξη των μεταναστών στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Εστιάζοντας στην ομαλή σχολική ένταξη του παιδιού, που εισέρχεται στη χώρα ως μετανάστης, ο κοινωνικός λειτουργός επιδιώκει σε πρώτο επίπεδο την συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό. Πιο αναλυτικά ο κοινωνικός λειτουργός ενημερώνει το σχολείο για τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζει το κάθε παιδί όπως και αντίστροφα ενημερώνεται από το σχολείο για την εξέλιξη του παιδιού μέσα στο σχολικό πλαίσιο προκειμένου να επέλθει ομαλά η ένταξη του στο νέο σχολικό περιβάλλον. Σε δεύτερο επίπεδο, όπως συμπεράναμε από τις συνεντεύξεις των επαγγελματιών, ο κοινωνικός λειτουργός πραγματοποιεί ομαδικές βιωματικές δραστηριότητες ώστε τα παιδιά να εξοικειωθούν μεταξύ τους και να δημιουργήσουν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις. Ένας ακόμη τρόπος παρέμβασης του κοινωνικού λειτουργού είναι η ευαισθητοποίηση και η στήριξη της σχολικής κοινότητας αφενός για να ενημερώσει για τις ιδιαιτερότητες και τα διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μεταναστών και αφετέρου για να αντιμετωπιστούν δυσκολίες και καταστάσεις κρίσης μέσα στη σχολική κοινότητα. Οι τρόποι με τους οποίους ο κοινωνικός λειτουργός χειρίζεται καταστάσεις κρίσης, ρατσιστικές συμπεριφορές και δυσκολίες προσαρμογής στο σχολικό πλαίσιο είναι η συνεργασία και η επικοινωνία με το σχολείο για την αποφόρτιση των γεγονότων και των εμπλεκόμενων σε ζητήματα ενδοσχολικής βίας ή διαρροής από το σχολείο καθώς και η πραγματοποίηση βιωματικών ασκήσεων για την επίλυση συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες κοινωνικούς λειτουργούς απαραίτητη κρίνεται και η συνεργασία με παιδοψυχολόγους για τη ψυχοκοινωνική στήριξη των παιδιών θυμάτων αλλά και συνεργασία με τους γονείς για να ενημερωθούν και να ευαισθητοποιηθούν για θέματα της συμπεριφοράς των παιδιών στο σχολικό χώρο. Η ενσωμάτωση του κοινωνικού λειτουργού σαν επαγγελματία στο σχολικό χώρο προλαμβάνει την εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών οι οποίες αποτελούν εμπόδιο στην ομαλή ένταξη των παιδιών των μεταναστών στο σχολικό περιβάλλον αλλά και μετέπειτα στη κοινωνία.

Συμπερασματικά η πολιτική που ακολουθείται και σχετίζεται με την κοινωνική και σχολική ένταξη των παιδιών των μεταναστών παρουσιάζει κάποιες ελλείψεις καθώς από τη βιβλιογραφική μας ανασκόπηση αλλά και από τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας παρατηρείται το γεγονός ότι η

συνεργασία της οικογένειας, του σχολείου και του κοινωνικού λειτουργού πραγματοποιείται για την αντιμετώπιση κυρίως των δυσκολιών που εμφανίζονται στο κοινωνικό πλαίσιο και στο σχολείο μετά την είσοδο του παιδιού στη χώρα υποδοχής. Ουσιαστικά λειτουργώντας με αυτόν τον τρόπο στόχος αποδεικνύεται η αντιμετώπιση των ήδη υπάρχουσών δυσκολιών και όχι η πρόληψη της εκδήλωσης τους.

Προτάσεις

Η παρούσα εργασία προσπαθεί να αναδείξει τόσο την αναγκαιότητα εύρεσης αποτελεσματικών πολιτικών και προγραμμάτων ώστε να προλαμβάνονται αλλά και να αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες που αφορούν τους ανήλικους μετανάστες όσο και η σημαντικότητα του ρόλου του κοινωνικού λειτουργού στη διαδικασία αυτή με στόχο την ομαλή ένταξη του παιδιού στη χώρα που το υποδέχεται.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα θεωρείται αναγκαία η λήψη μέτρων ώστε οι γραφειοκρατικές διαδικασίες για την πλήρη νομιμοποίηση των μεταναστών να μην είναι τόσο χρονοβόρες διότι ξοδεύοντας πολύτιμο χρόνο για αυτού του είδους τις ενέργειες παρεμποδίζεται η κοινωνική ένταξη τόσο των γονέων όσο και των παιδιών τους.

Μία αποτελεσματική ενέργεια θα ήταν και η συνεχής συνεργασία των υπηρεσιών στήριξης μεταναστών με τις οικογένειες προκειμένου να αναφέρονται και να μεριμνούν για τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσουν στη χώρα υποδοχής οι οποίες επηρεάζουν άμεσα και την κοινωνική αλλά και σχολική ένταξη του παιδιού. Θα ήταν, επίσης, αποδοτική η παρότρυνση για την παρακολούθηση προγραμμάτων εκμάθησης ελληνικής γλώσσας των γονέων ώστε να διευκολυνθεί και η δική τους ένταξη στο κοινωνικό σύνολο αλλά και η προσαρμογή των παιδιών τους στο νέο περιβάλλον.

Όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον εξίσου σημαντική θα ήταν και η ύπαρξη ενός κοινού στόχου ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και στο κράτος που θα αποβλέπει στην ομαλή ένταξη των παιδιών μεταναστών στο σχολικό περιβάλλον. Η ανάθεση αρμοδιοτήτων από τη πολιτεία στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς που θα χαρακτηρίζεται από σχετική αυτονομία θα τους επιτρέπει τον έλεγχο της κατάστασης και την επίλυση των προβλημάτων που θα δημιουργούνται στο σχολικό πλαίσιο. Η αυτονομία αυτή, επίσης, θα τους επιτρέπει την δημιουργία και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την αξιολόγηση των ικανοτήτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των εκπαιδευτικών και τέλος, θα πρέπει να προσαρμόσουν τους στόχους του σχολείου στους ατομικούς στόχους βάσει των αναγκών του κάθε παιδιού (Σούλης, 2004).

Ακόμη ένα σημείο που θα πρέπει να υποστεί αλλαγή προκειμένου να εξασφαλιστεί η εκπαίδευση των παιδιών αυτών είναι η βελτίωση της λειτουργίας των τάξεων υποδοχής και των φροντιστηριακών τμημάτων. Χρήζει ιδιαίτερης σημασίας η αποτελεσματική λειτουργία αυτών των δομών η οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από ένα επιτυχέστερο προγραμματισμό λειτουργίας αλλά και την εφαρμογή μια διδακτικής ύλης προσαρμοσμένη στα δεδομένα της εκπαίδευσης και των αναγκών των παιδιών. Από την εκπαιδευτική λειτουργία αυτών των δομών, οι καθηγητές θα πρέπει να έχουν την κατάλληλη μόρφωση ενώ από την μεριά των μαθητών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η ατομική κατάσταση του κάθε μαθητή. Θα πρέπει, δηλαδή, να αξιολογηθεί το μορφωτικό επίπεδο των μαθητών μεταναστών τόσο της ελληνικής γλώσσας όσο και της γλώσσας από την χώρα καταγωγής τους. Επίσης, θα πρέπει να καθοριστεί μέσω συγκεκριμένου διαγράμματος οι στόχοι και οι σκοποί των τάξεων σχετικά με το επίπεδο γνώσεων που θα πρέπει να κατέχει και να αποκτήσει το παιδί ώστε να μεταβεί στην επόμενη σχολική τάξη (Νικολάου, 2011).

Όσον αφορά την διαπολιτισμική αγωγή η επιτυχία της αποδεικνύεται από την συνύπαρξη στο σχολικό πρόγραμμα τόσο της γλώσσας των μαθητών που ανήκουν στη μειονότητα όσο και την γλώσσα των μαθητών που κατάγονται από την χώρα υποδοχής και ανήκουν στην πλειοψηφία. Η δίγλωσση εκπαίδευση, ουσιαστικά, έχει ως σκοπό για τους μαθητές της μειονότητας την εκπαίδευση ανάμεσα σε δυο πολιτισμούς και για τους μαθητές που ανήκουν στο γηγενή πληθυσμό στην αποδοχή και την εξοικείωση με τον πολιτισμό της μειονότητας (Λάγιος, 2007). Εξαιτίας της συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών μέσα στις τάξεις, αναφορικά με τη γλώσσα μειονότητας η οποία θα διδάσκεται στα σχολεία έχει τεθεί η πρόταση να διδάσκεται η γλώσσα που ομιλείται από τους περισσότερους μαθητές της τάξης ή να συμφωνείται από τους δασκάλους και τους γονείς. Κάποια μαθήματα, επίσης, όπως η λογοτεχνία, η ιστορία και η γεωγραφία θα μπορούσαν να εμπεριέχουν διαπολιτισμικό χαρακτήρα (Κατέβας, 1998).

Στην εφαρμογή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι πολύ σημαντική η συμβολή του εκπαιδευτικού. Η διαρκή μόρφωση του σε θέματα που αφορούν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των μαθητών μεταναστών αλλά και της γλώσσας τους και ο τρόπος διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης γλώσσας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ακόμη, η στελέχωση του εκπαιδευτικού δυναμικού από καθηγητές που κατάγονται

από άλλες χώρες και ανήκουν στη μειονότητα θα ήταν εξίσου σημαντική για την επίτευξη της διαπολιτισμικής αγωγής. Η συνεισφορά τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με την μετάδοση πληροφοριών για εκπαιδευτικό σύστημα των άλλων χωρών αλλά και για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας θα ήταν πολύ σημαντική για την επίτευξη των στόχων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Επίσης, μεταφέρεται σε όλους τους μαθητές μια αντιρατσιστική εικόνα ενώ για τα παιδιά της μειονότητας θα μπορούσε να αποτελέσει πρότυπο διαπιστώνοντας τις δυνατότητες που έχουν να επιτύχουν σε μια ξένη χώρα (Κατέβας, 1998).

Η σημασία της παρουσίας του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο έχει τονιστεί περισσότερο στην ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε με τους ερωτηθέντες επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς στην παραπάνω μελέτη παρά στη βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς όπως έχει αναφερθεί ξανά οι πηγές για το εν λόγω ζήτημα ήταν ανύπαρκτες. Με αυτόν τον τρόπο τίθεται το ζήτημα της αναγκαιότητας του κοινωνικού λειτουργού στο σχολείο διότι όσο απαραίτητος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού άλλο τόσο είναι και η παρουσία του κοινωνικού λειτουργού σε αυτό. Αυτή η πρόταση στηρίζεται στο γεγονός ότι ο κοινωνικός λειτουργός διαθέτει τις κατάλληλες δεξιότητες ώστε να προλαμβάνει και να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες στο σχολικό πλαίσιο για το παιδί μετανάστη και για αυτόν τον λόγο η ένταξη του στο ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου κρίνεται απαραίτητη. Βέβαια αν και έχει υπάρξει συζήτηση για την ένταξη κοινωνικών λειτουργών σε κάθε σχολείο της χώρας, η εφαρμογή αυτής της πρότασης δεν έχει πραγματοποιηθεί εξ' ολοκλήρου σε πρακτικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάποιες προτάσεις για μελλοντικές έρευνες θα ήταν απαραίτητες. Ένα θέμα που θα μπορούσε και χρειάζεται να διερευνηθεί περαιτέρω είναι η ένταξη του κοινωνικού λειτουργού στον σχολικό χώρο σαν βασικός επαγγελματίας τόσο στα ελληνικά σχολεία αλλά και στα διαπολιτισμικά σχολεία. Στο εν λόγω θέμα θα μπορούσε να διεξαχθεί μία συγκριτική μελέτη σαν έρευνα σχετικά με τα αποτελέσματα που έχει επιφέρει η ένταξη των κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία του εξωτερικού και πώς μπορεί αυτό να πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα.

Οι προτάσεις οι οποίες παρατίθενται παραπάνω δεν θεωρούμε ότι είναι ουτοπικές ή ανέφικτες αλλά οι άκρως απαραίτητες προκειμένου η ένταξη των

μεταναστών αλλά και των παιδιών τους να επιτυγχάνεται ομαλά από τη πρώτη στιγμή που εισέρχονται στη χώρα όπου επέλεξαν να ζήσουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στη κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Derald, W.S. (2006). *Multicultural Social Work Practice*. Wiley Publications.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2002). *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες. Ανάπτυξη, Συλλογική δράση, Πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ζωγραφάκης, Σ. Κόντης, Α. & Μητράκος, Θ. (2009). *Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.
- Ζωγράφου, Α. (1997). *Η εκπαιδευτική κατάσταση των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής αγωγής στην Ελλάδα*. Πάτρα: ΤΕΙ Πάτρας.
- Καρύδης, Χ. Β. (1996). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κετσετζοπούλου, Μ., Κικίλιας, Η., Μουρίκη, Α., Παπαπέτρου, Γ., Τζωρτζοπούλου, Φρονίμου, Ε. (2007). *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2006*. Αθήνα: Εκδόσεις : ΕΚΚΕ.
- Κυπριανού, Δ. (2011). *Παιδιά Μεταναστών Σε Ελλάδα Και Κύπρο*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Μάρκου, Γιώργος. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η Διαπολιτισμική εκπαίδευση - επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα : ΥΠ.Ε.Π.Θ. Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μουσούρου Α. Μ. (2003). *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα : Gutenberg.
- Νικολάου, Γ. (2011). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Παλαιολόγου, Ν., Ευαγγέλου, Ο. (2003). *Διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις : Ατραπός.

Πάρλαλης, Σ. (2011). *Οι πολιτικές εφαρμογής της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και τη Κύπρο*. Αθήνα : Πεδίο.

Πουλοπούλου-Έμκε, Η. (2007). *Η Μεταναστευτική Πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Ρόμπολης, Σ. Γ. (2007). *Η Μετανάστευση Από Και Προς Την Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Robson, C. (2007). *Η Έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg.

Σούλης, Σ. – Γ. (2004). *Παιδαγωγική της ένταξης. Από το σχολείο του διαχωρισμού σε ένα σχολείο για όλους*. Αθήνα: Τυποθήτω.

ΑΡΘΡΑ

Ζωγράφου, Α. Μαυρή, Μ. (2004). ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. *Κοινωνική Εργασία*. τ. 13 (No 73), 17-26.

Κατέβας, Γ. Ι. (1998). Η εκπαίδευση παιδιών με πολιτιστική και κοινωνική υστέρηση. Εφαρμογές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο σχολείο. *Τα εκπαιδευτικά*. (τ. 47-48), 114-121.

Καψάλης, Α. (2004). Μετανάστες---Υγεία και Κοινωνικός Αποκλεισμός, *Ενημέρωση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ--- ΑΔΕΔΥ*. τ. 112, 27.

Κομπότη, Δ. (2013). ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ. *Κοινωνική Εργασία-Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*. τ. 27 (No 109), 44-46.

Λάγιος, Β., Μανίκα, Δ., Μπομπάριδου, Χ. (2007). Προβλήματα εκπαιδευτικών στο σύγχρονο σχολείο. *Μια διαπολιτισμική προσέγγιση*, τ. 11 (τ. 2), 37.

Ρόμπολης, Σ. (2011). Οικονομική κρίση, Αγορά εργασίας, Μετανάστευση. *Κοινωνική Εργασία- Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*. τ. 26 (No 102), 66-68.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Απογραφή πληθυσμού- Κατοικιών 2011- Μετανάστευση (2014, 5 Σεπτέμβριου). Ανακτήθηκε από http://www.statistics.gr/documents/20181/1210503/A1602_SAM03_DT_DC_00_2011_01_F_GR.pdf/ff20c3ba-54eb-4613-9044-0ddd9c9aa94a στις 20/01/16.
2. Οδηγός Μ.Κ.Ο και Συλλόγων μεταναστών (2009, Δεκέμβριος) Ανακτήθηκε από http://www.researchgate.net/publication/233421746_MKO_SylMetanaston_HUA στις 25/01/16.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ

Οι συνεντεύξεις δημιουργήθηκαν από φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας με αφορμή την πραγματοποίηση έρευνας για την Πτυχιακή Εργασία με θέμα « Μετανάστες : Ομαλή ένταξη των παιδιών στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού». Σκοπός μας είναι να διαπιστωθεί ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού για την ομαλή ένταξη του παιδιού στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον καθώς και η σημασία της συνεργασίας του Κοινωνικού Λειτουργού με την οικογένεια και το Σχολείο. Κατά τη διαδικασία απάντησης των ερωτήσεων θα τηρηθεί η αρχή του απορρήτου. Η συμμετοχή σας στην ερευνά μας θα ήταν πολύτιμη καθώς οι γνώσεις σας θεωρούμε ότι θα είναι βοηθητικές προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της παρούσας έρευνας.

1^{ος} ΑΞΟΝΑΣ : ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΦΥΛΟ : ΑΝΔΡΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑ

2. ΗΛΙΚΙΑ :

3. ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ :

4. ΤΜΗΜΑ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :

Τ.Ε.Ι. ΑΘΗΝΑΣ	☐
Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ	☐
Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ	☐
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ	☐
ΑΛΛΟ	☐

5. ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ (Π.Χ.
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ, ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΩΝ) :

6. ΧΡΟΝΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΣΑΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ :

2^{ος} ΑΞΟΝΑΣ : ΠΑΙΔΙΑ – ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

1. Ποια διαδικασία ακολουθείται κατά την άφιξη του παιδιού μετανάστη;
2. Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι αντιμετωπίζουν τα παιδιά μεταναστών κατά τη πρώτη είσοδο στη χώρα υποδοχής;
3. Με ποιο τρόπο συνδράμετε σε αυτό σαν Κοινωνικοί Λειτουργοί; (Υιοθετείτε κάποια μέθοδο όπως Κοινωνική Εργασία με άτομο, συνεργάζεστε με κάποια άλλη ειδικότητα όπως Παιδοψυχολόγοι, για την ομαλή ένταξη του παιδιού;)

3^{ος} ΑΞΟΝΑΣ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

1. Ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι δυσχεραίνουν την ομαλή κοινωνική ένταξη του παιδιού μετανάστη;
2. Θεωρείτε ότι η οικογένεια επηρεάζει την κοινωνική ένταξη του παιδιού και με ποιο τρόπο ;

Σύμφωνα με την επίσημη βιβλιογραφία η κοινωνική ένταξη επηρεάζεται και από τη σχολική ένταξη του παιδιού.

3. Είστε σύμφωνοι με αυτή την άποψη και γιατί;
4. Με ποιο τρόπο θεωρείτε ότι ο Κοινωνικός Λειτουργός μέσα από τις υπηρεσίες στήριξης μπορεί να συμβάλλει στην ομαλή κοινωνική ένταξη του παιδιού;

4^{ος} ΑΞΟΝΑΣ : ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

1. Πραγματοποιείται συνεργασία του Κοινωνικού Λειτουργού. με τους εκπαιδευτικούς και τα Σχολεία σύμφωνα με την εμπειρία σας; Με ποιους τρόπους πραγματοποιούνται οι συνεργασίες;
2. Δέχεστε αιτήματα από οικογένειες ή από Σχολεία για την αντιμετώπιση ρατσιστικών συμπεριφορών απέναντι στα παιδιά των μεταναστών; Πώς διαχειρίζεστε τέτοιου είδους καταστάσεις;
3. Θεωρείτε ότι η ένταξη του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχολικό πλαίσιο θα συμβάλλει θετικά στην ομαλή σχολική ένταξη του παιδιού;
4. Με ποιους τρόπους ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να διαχειριστεί σωστά τις δυσκολίες που εμφανίζονται στο σχολικό χώρο σαν επαγγελματίας στο χώρο του Σχολείου;
5. Στην χώρα μας σπάνια ανήκουν Κοινωνικοί Λειτουργοί. στο ανθρώπινο δυναμικό των σχολείων. Θεωρείτε απαραίτητο να υπάρχουν Κοινωνικοί Λειτουργοί στα Σχολεία και γιατί;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Από τους 86.584 μετανάστες που δήλωσαν ότι εγκαταστάθηκαν στη χώρα με σκοπό την εύρεση εργασίας το 60,9% δήλωσε ότι εργαζόταν, το 19,9% αναζητούσαν δουλειά και το 19,2% ήταν οικονομικά μη ενεργό. Στην κατηγοριοποίηση των ηλικιών στα άτομα 0-9 έτη ως κύριος λόγος μετανάστευσης παρουσιάζεται η οικογενειακή συνένωση με ποσοστό 45% ενώ ακολουθούν οι σπουδές με 0,3% και η αναζήτηση ασύλου με 3,2%. Το ίδιο ισχύει και για τις ηλικίες 10-19 με το ποσοστό της οικογενειακής συνένωσης να ανέρχεται στο 40,1%, στη δεύτερη θέση βρίσκεται η εργασία με 14,3% και στη συνέχεια οι σπουδές 7,5% και η αναζήτηση ασύλου με 2,9%. Στην ηλικιακή κατηγορία 20-29 η εύρεση εργασίας φαίνεται να είναι ο κύριος λόγος μετανάστευσης με ποσοστό 52,2% ενώ ακολουθεί η οικογενειακή επανένωση με 11,8%, οι εκπαιδευτικοί λόγοι με 7,6% και η αναζήτηση ασύλου με 2,4%. Στα άτομα ηλικίας 30-39 η εργασία αποτελεί και πάλι πρωτεύον λόγο εγκατάστασης στη χώρα με ποσοστό 56,8% ενώ η οικογενειακή επανένωση, οι σπουδές και η αναζήτηση ασύλου εμφανίζονται με πολύ μικρότερα ποσοστά αγγίζοντας το 10,3% , το 0,7% και το 1,9% αντίστοιχα. Στις ηλικίες 40-49 παρουσιάζεται και πάλι το μεγαλύτερο ποσοστό που αφορά την εύρεση εργασίας με ποσοστό 61,8% ακολουθώντας η οικογενειακή επανένωση με 9,4%, οι σπουδές με 0,3% και η αναζήτηση ασύλου με 1,2%. Στη συνέχεια, βρίσκεται η ηλικιακή κατηγορία 50-59 όπου και πάλι η εργασία αποτελεί την κύρια αιτία μετανάστευσης με ποσοστό 46%, συνεχίζοντας με την οικογενειακή επανένωση 8,8% και την αναζήτηση ασύλου 0,7%. Στις ηλικίες 60-69 το ποσοστό για την εργασία ανέρχεται στο 23,2%, της οικογενειακής επανένωσης στο 17,1% και της αναζήτησης ασύλου στο 0,6%. Τέλος, τα άτομα ηλικίας 70+ ως κύρια αιτία μετανάστευσης παρουσιάζεται η οικογενειακή επανένωση με ποσοστό 45,4%, ενώ ακολουθούν η εργασία με ποσοστό 5,5% και η αναζήτηση ασύλου με 0,3%. Στις τρεις τελευταίες ηλικιακές κατηγορίες η μετανάστευση για λόγους σπουδών είναι μηδαμινή.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά που έχουν δοθεί από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία στη τελευταία απογραφή του 2011, το 39,9% δήλωσαν ότι ο λόγος της εγκατάστασης τους στη χώρα είναι η εργασία από τους οποίους οι 10.285 (56,3%) εργάζονταν ενώ 4.852 (26,6%) ζητούσαν εργασία και 3.127 άτομα (17,1%) δήλωναν οικονομικά ανενεργοί (συνταξιούχοι, εισοδηματίες). Το 17,1% εγκαταστάθηκε στη

χώρα με στόχο την οικογενειακή επανένωση, το 4,9% για λόγους σπουδών και το 5,2% αναζήτησε στη χώρα μας άσυλο. Να σημειωθεί ότι το 23,5% δεν δήλωσαν λόγο μετανάστευσης στη χώρα.

Στις ηλικίες 0-9 ετών κύριος λόγος μετανάστευσης αποτελεί η συνένωση με την οικογένεια καταλαμβάνοντας το 37,4%, ενώ το 0,2% δήλωσαν λόγο σπουδών και το 9,4% αναζήτηση ασύλου. Το ίδιο ισχύει και για τις ηλικίες 10-19 καθώς ο κύριος λόγος μετανάστευσης αποτέλεσε η συνένωση με την οικογένεια με ποσοστό 27,1%. Το 24,1% εγκαταστάθηκε για λόγους εργασίας, το 14,9% για λόγους σπουδών και το 8,4% αναζήτησε στη χώρα άσυλο. Παρατηρείται ότι από τις ηλικίες 20 έως και 69 κύριος λόγος της εγκατάστασης αποτελεί η εργασία ενώ η ηλικιακή κατηγορία 40-49 παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό με 62,4%. Πιο συγκεκριμένα, η ηλικιακή κατηγορία 20-29 μετανάστευσε για εργασιακούς λόγους με ποσοστό 47,7%, το 11,7% για επανένωση οικογένειας, το 8,4% λόγω σπουδών και το 4,2% αναζητώντας άσυλο στη χώρα. Στις ηλικίες 30-39, το 55,6% εισήρθε στη χώρα με σκοπό την εύρεση εργασίας, το 10% για επανένωση της οικογένειας, το 1% για εκπαιδευτικούς λόγους και το 4,6% αναζήτηση ασύλου. Όσον αφορά τις ηλικίες 40-49 που, όπως αναφέρθηκε, παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό στην κατηγορία της εργασίας με ποσοστό 62,4% οι άλλοι λόγοι που ακολουθούν με πολύ μικρότερα ποσοστά είναι η επανένωση της οικογένειας με 9,4%, οι σπουδές με 0,5% και η αναζήτηση ασύλου με 2,7%. Τα άτομα ηλικίας 50-59 δηλώνουν με ποσοστό 49,2% την εργασία ως κύριο λόγο μετανάστευσης, ακολουθεί η επανένωση της οικογένειας με ποσοστό 11% και η αναζήτηση ασύλου με 1,3%. Στη συνέχεια, στην ηλικιακή κατηγορία 60-69 η εργασία εμφανίζει ποσοστό 19,4%, η επανένωση της οικογένειας 18,6% και η αναζήτηση ασύλου 0,7%. Τέλος, τα άτομα ηλικία 70 και άνω δήλωσαν πως εγκαταστάθηκαν στη χώρα προκειμένου να αναζητήσουν άσυλο το 0,4% ενώ για εργασία μόνο το 1%. Να σημειωθεί πως ο λόγος της εκπαίδευσης δεν δηλώθηκε από κανένα άτομο των τριών τελευταίων ηλικιακών κατηγοριών.